

XXIX. ÉVFOLYAM, 2020. ÁPRILIS

TARTALOM

■	3	NÉMETH GÁBOR	
		Mondatok a mondatokról: Esterházy-gyűjtemény	(összeállítás)
■	9	CHRISTOPH RANSMAYR	
		Egy félénk férfi atlasza	(részletek Adamik Lajos fordításában)
■	18–19	VILLÁNYI LÁSZLÓ	
		Varázsmogyoró; Úton; Önostor	(versek)
■	20	NAGY GERZSON	
		A Doxa	(regényrészlet)
■	23–25	CSEHY ZOLTÁN	
		FOGLI D'ALBUM VIII. A csónakon; Idomár saját test cirkuszában?; Matador; Úszók; Megszárad; Katonák; Ketten; Egyedül; Nos; Nézd, öreg; Füvek közt	(versek)
■	26	MESTERHÁZY BALÁZS	
		Törecsek	(verses regény)
■	31	TÁBOR ÁDÁM	
		Alkony; az óra átállt; utókormenet; Újra először	(versek)
■	32	NAGY HAJNAL CSILLA	
		Másnap	(kamaradarab)
■	38–39	KORPA TAMÁS	
		Rönkfák kihallgatása; Új sírköves Zadielben; 48°37'32.5"N 20°50'45.9"E; 48°37'32.5"N 20°50'45.9"E	(versek)
■	40	IRENA DOUSKOVÁ	
		Hašek, a medve	(regényrészlet Csoma Borbála fordításában)
■	50–51	MAGOLCSAY NAGY GÁBOR	
		Tanösvény a Spitzbergák alatt	(versek)
■	52	CZÉH ZOLTÁN	
		Erre sárkányok élnek	(regényrészlet)
■	58–59	FELLINGER KÁROLY	
		Számvetés; Vers; Profilkép; Privát; Eszmélés; Kereset; Egyedül	(versek)
■	60–62	KUPA JÚLIA	
		Allergia; Pályázat	(kísprózák)

■	63–64	FODOR BARBARA	
		Repedések; Sorsforgatókönyv; Fekete macska	(versek)
■	65	CSABAI LÁSZLÓ	
		Elhárítás	(novella)
■	72–74	AGDA BAVI PAIN	
		A front hívó szava; Transmorphers	(versek Mészáros Tünde fordításában)
■	75	BRANCZEIZ ANNA	
		Kiről szólnak az <i>Álomdalok</i> ? A vallomásos költészet felőli olvasat lehetőségei és korlátai John Berryman <i>The Dream Songs</i> című ciklusában	(tanulmány)
■	84	SMID RÓBERT	
		„A még ismeretlent tépd ki, nyugodtan, szinte rá sem ébredve, hogyan kiszakítottad” – Solymosi Bálint <i>Vakrepülés</i> című regényéről	(esszé)
■	89	KESERŰ JÓZSEF	
		A lét elviselhetetlen nehézsége (Rácz Boglárka: <i>Végpóz</i>)	(kritika)
■	90	BERETI GÁBOR	
		Csonthéj, és ami benne van (Zemlényi Attila: <i>Csonthéj</i>)	(kritika)
■	92	KLAJKÓ DÁNIEL	
		Az emlékezés tárlatvezetése (Tamás Dénes: <i>Az élő ház</i>)	(kritika)
■	93	HAKLIK NORBERT	
		Buddhista oligarchák és mágikus feministák, avagy provokáció felsőfokon (Viktor Pelevin: <i>Titkos pillantások a Fudzsi-hegyre</i>)	(kritika)
■	95	BARTHA ÁDÁM	
		Az ember nyelve a kozmoszban (Fodor Balázs: <i>Kozmológiai állandó</i>)	(kritika)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Szász Pál

palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnay Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlače;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slpost.sk

Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap

(Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

**KULT
MINOR**

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás / OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

Mondatok

Est er há z y - g y ű j t e m é n y

a mondatokról

„Szöveget marcona, barokk főúrral indítani: jó: ilyenkor valami zsibongó bizsergés bizsergeti az ember mellkasát, előre köszönnek neki a személyi számítógépek, a szakácsa pedig, mert mért ne volna szakácsa (kinek is?), meglepetésül bárányszarvát ad föl rántva, ami olyan, mint a borjúláb, csak még finomabb, mert remegőbb, törékenyebb: édesapám, e marcona, barokk főúr, kinek gyakran állt módjában és kötelességében pillantását Lipót császárra emelhetni, pillantását Lipót császárra emelte, arcára komolyságot vett, bár csillogó, hunyorgó szeme, mint mindig, elárulta, s mondotta: kutya nehéz, felség, úgy hazudni, ha az ember nem ösmeri az igazságot, azzal fölpattant Zöldfikkár nevű pejére, és elvágtatott az érzékeny, XVII. századi tájleírásban.”

Ugyan ez a létező világok legjobbika, de tökéletesnek nem mondanám. A világ még nem kész, hiányoznak mondatok belőle, ez az írás legitimációja.

Minthogy így tehát a mondat nem valaminek a hordozója, hanem maga a dolog, ő egyszerre a szállítandó birka és a kamion is (akinek van vizuális fantáziája – hát annak most jó!), ezért a viszony a mondathoz korántsem technikai. Minden mondat mögé oda kell az írónak állni, mindenestül, patetikusan szólva, az egész életével. Miközben a jó mondat önmagában még semmi, illetve úgy minden, hogy alig valami. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy X – ahol X magyar prímszám –, aki többek közt éles nyelvű, gonoszkodó kolléga, azt a paródiát írta rólam, hogy sok rossz könyvet írtam, de egyetlen rossz mondatot sem. Hát ez tényleg jó mondat. Ezt is nekem köszönheti.)

Az irodalom talán a meséléssel kezdődött, a történettel. Űl valaki és mesél. De ez aztán elbonyolódott. A diktatúrában csupán egy történet van, a diktatúráé, és az elmesélhetetlen. A demokráciában mindenkinek külön története van, csak nincs magától értődően közös nyelv hozzá, az én nehezen ér el a mi-hez, s ha nem, marad a személyes, más számára érthetetlen motyogás.

MM is változtatott a magyar mondaton. Nem szelídítette meg, mint a zseniálisan plump Mikszáth, nem bontotta ki, mint Krúdy, nem nyeste meg, mint Kosztolányi, ennyi tér már nincs. Húzott rajta egy kicsit. Megfeszítette (magát, hogy stb.). Lett egy kis hajlás a mondatban; mint egy íj, pattanás előtt. Robbanás előtt. Valamit matatott ott belül a molekulák közt, amittől telítődött energiával a mondat.

Vannak, akik unják (már) ezt a mondatozást; ha akarom, értem, és akarom. Rendben is van, de azért azt (majd) meg kell mondani, hogy mi van a mondatozás helyett, megmondani, ha nem is az unóknak, de a mondataiknak vagy annak, ami a mondat helyett lesz.

Kis túlzással – ezt majd még megírom pontosabban is – én akkor vagyok bajban, ha nincs mondat. Ha nincs mondat – nincs valóság, csak a baj.

De bárhogyan van is, az irodalom nagy egyesítő erő. Például az irodalom mindig hagyományörző. Mindig. Mert egy úgynevezett irodalmi mondat mindig ismeri, ismernie kell az előzményeit. Minden mondat mögött ott van az egész irodalmi múlt, vagyis a közösség múltja, vagyis a történelem. Aki tisztességes mondatokat ír, az jó hazafi. Mindenesetre aki nem, az biztosan nem.

Egy irigyelt mondat: „Eltűnt a tekintély, a szakmai önérzet, továbbá a peronos villamos, a pezsgőpor, a Látóhatár, az MZ-motor, a mackónadrág, Tamási Eszter és a bableves.” [Keresztury-mondat, NG]

A könyv az önmagára vonatkozó minden kétségnek és kétségességnek elébe megy, minden szövegen belül van, K. I. gondos, becsületes szerző. Ide is érvényes az általa fordított Wittgenstein-mondat: Aki nem hazudik, az már épp eléggé eredeti.

Égjen bent a zsandár! Ez a mondat olyan volt, mint egy élőlény, még reggel is keresgéltem a szobában.

Karján a gyermekével (a kis pulyával) az anya odalépett a rend őréhez, ki éppen őrizte azt, megtudakolni, hogy lesz-e valami (mert ezen filózott).

Mi lenne?, kérdezte a magyar rendőr a nyíltság szellemében.

Hát... hát, hogy... hogy van-e parancs („vagy se nincs”)... hogy... hogy üsd, vágd, nem apád...

Hogy... úgy érti... hogy tervezünk-e... valamit?, kérdezte a férfi.

Hát... jó volna tudni a gyerek miatt... hogy... hogy hát ütnek-e, na!, sóhajtott az asszony.

Az írás mossa kicsi kezeit: a rendőr elmosolyodott, és kimondott (létrehozott, megalakított) egy mondatot, amely szerintem sehol máshol a világon nem bírt volna létrejönni, csak itt, ebben az ékszerdobozban, a Kárpát-medencében. De az írás nem állítja, hogy már ezért érdemes volna magyarnak lenni. A rendőr tehát ránézett az asszonyra, és így szólt: Ó, NEM. SZUNNYADJON CSAK AZ A KISDED TOVÁBB AZ ÖN SZÜLŐI VÁLLÁN.

Június 8-án tehát azt mondtam: Meghalt a barátom névtelen gyereke. Ma kezdődik a futball-világbajnokság.

Le szabad két ilyen mondatot írni egymás mellé? Vagy ez cinizmus volna? Nyegleség, feületesség, frivolság? De hát mi más tehetnék? Legyen bennem több ízlés, és tegyek a két mondat közé sormintát, vagy rajzoljak valamit? Bármit teszek, az a két mondat egyben van. A kivégzett miniszterelnök és Van Basten, Molière és a csőcselék, a kisgyerek halála és a futballvébé. Hogy mindezt egyszerre kell tudomásul vennem. Tudomásul venni, azonosakat azonosnak mondani, különbözők közt különbséget tenni – gondolom, ezt jelen-ti európainak lenni. Nem mintha engem érdekelne külön Európa (ha az Európa-ház kifejezést hallok, már dühbe se jövök, szelíd öklendezés fog el), engem Van Basten érdekel, és Goethe, a nem-euklidészi geometriák és a sajtók, Italo Calvino és a névtelen gyerek – azaz, vereségem elismerem, Európa.

A mondatokért is küzd; mondhatni leleményes. De egy ilyen kelet-francia mondaton érződik – nem a teljesítmény vagy a bravúr vagy a könnyed vagy izzadságos erőfeszítés: hanem a személyesség. A mondat magántulajdon. Magántulajdon a tulajdonnak az a formája, amelynél a termelőeszközök (a munka tárgyát és a munka eszközét együttesen termelőeszköznek nevezzük; a munka tárgya az, amit megdolgozunk, érc, fa stb., munkaeszköz az, amivel dolgozunk a munka tárgyán, kéziszerszámok, gépek stb.) magánszemélyek tulajdonában vannak. A társadalom egyes csoportjai, osztályai ki vannak zárva a termelőeszközök tulajdonából. Valamennyi osztálytársadalomban a kizsákmányolás alapja a termelőeszközök magántulajdona.

Az Ottlik-mondat nem remeg, nagyon is biztos, hanem mint egy nagy bárka, fekete madár, szinte alig érezhetően: ing.

A hangosbemondó a szokásos mondatait ismételte: „Kanizsára, 9. vágány, 3 perc múlva.” A néne egyszerre felcsattant. „Hallgassa! Kérem! Hallgassa, micsoda mondat!” Nevetett, tornázott tovább a vonatlépcsőn, akkor még csak 26 éves fiatal férfi volt. „Most mondja meg, micsoda világ ez, hogy ilyen mondatot terem!” Akkor ezt nem értette, vagy nem érdekelte. (Később, most, ha ez eszébe jut, az ilyen mondatok, szívében gyűlölet van és szelíd csodálkozás.)

KIS MAGYAR NÉPRAJZ (ÚJ GYŰJTÉS) – Nyilván elszólásból származik a mondat, de mintha kifejezné ezt a szocialisztikus, demokratsztikus tikusságot, amelyben kezdünk élni. A mondat: Megyek az Oktogon hetedike térre.

Mondat csak akkor van, ha gondolat van. Gondolat csak akkor van, ha gondolkodás van. Annak meg szükségét kell éreznünk.

Az első mondat, melyet ma hallottam, ez volt: Pityukám, ha te krokodil lennél / engem mind megennél. – A kisfiam énekelte ezt nekem ébresztő gyanánt. Állt az ágyam mellett, és nézett. Hogy melyikünk a krokodil, ez a Pityu, még nem dőlt el.

Feladat: három mondat Európáról.

Európa ma az, hogy az embert fölkérlik, írna három mondatot Európáról, azaz Európa az Európára való emlékezés, az árnyék árnyéka; például. Az előző mondat volt az első mondat; ez a mondat a második mondat és a következő mondat lesz a harmadik.

Ha minden jól megy.

Nem vagyok, többek közt, nyelvész sem, sok minden nem vagyok, kivagyin sorolhatnám a nemeket, meg azt, hogy az író főként ezekből van összeállva – igenné (Kohn, te dicsekszel!), nem vagyok volt bölcsészhallgató sem, és ezt most kivételesen nem dicsekvésképp említem, hanem a korlátaimat jelzendő – nyilván maguk többet tanultak a magyar mondatról –, és ezt olykor sajnálom, hogy nem birtoklom azt, amit úgy mondanánk, „fölösleges bölcsészstudás”, rólam legfeljebb az mondható el, hogy valószínűleg többet fogdos-tam a mondatokat, mint más, többet tapogattam, babráltam, birizgáltam, babrikáltam, bizgattam, bizergettem, tapperoltam, tapenoltam, tapiztam őket, játszottam velük, pepecseltem, bíbelődtem, meg-megfogtam, -érintettem, tapintottam, grejfolásztam, simogat-tam, cirógattam, cirókáltam, marókáltam, cirikáltam és piszkáltam és szurkapiszkáltam és pitiszkáltam és piszterkáltam, piszkálód-tam, abajgattam, maceráltam, buzeráltam, bántot-tam őket, bosszantom, szekírozom, szekálok, kellemetlenkedem, vegzálok, csipkedem, froclizom, ingerelem, irritálok, hergelem, heccelem, bujtogatom, ingerkedem, ungorkodom, hergelődöm, azt reméltem, ez nagyon fog működni, ez a szinonimasor, lustaság-parafa, de nem, eléggé szenvtelenül figyelték a küzdelmemet a légzéstechnikával, lovalok, lázítok, uszítok, tüzelek, feszegetek, bolygatok, firtatok, turkálók, bányászok, kurkászok, kotorászok, vájkálok, keresgélek, kutatok, kutakodom, kutázkodom, nyomozok, fitetek, matatok, búvárolok, pizmogok, szöszmötölök, kukacolo-k, vacakolo-k, kakecolok, gatyázom, germózom, szarakodom, totojázom, sörözök, teszek-veszek (tyenki), matatok, téblábolok, a tyenkin nevezhetek volna, de hogy is volt a vicc?, vesződöm, bajlódok, küszködöm, izzadok, erőlködöm, gürcölök, gürizek, fáradozom, buzgólkodom, serénykedem, szorgoskodom, buzogok, ügyködök, sürgölődöm, sürgök-forgok, küzdök a mondatokkal, viaskodom, hadakozom, birkózom, vívódok, tusakodom, kínlódok, gyötrődöm, betegeskedem, nyavalyáskodom, nyavalygok, szerintem már azt sem tudják, miről beszélek, szí-vok, rinyálok, kornyadozom, fájok, sértek, sebezek, csorbítok, sajgok, zсібogok, zсібongok, nyilallok, nyillalózom, hasogatok, hasítok, hasgatok, hasgatódzom, aprítok, szaggatok, sanyargok, sindevészek, nem, sindevészem, tudniillik ő sindevészik, mit jelenthet vajon?, bajmolódok a mondatokkal, bajolok velük, szenvedek, laborálok (rég-i, választékos), rá-gódom rajtuk, kérődzöm őket, emészttem, vergődöm, hánykolódok, táncolom és táncol-tatom a mondatokat, sínylődöm, nyomorgok, senyvedek, sorvadok, zsugorogok, tengő-döm, szorongok, feszem a mondatot, aggódok, nyugtalankodom, tépek és tépelődöm, mérge-sítem a mondatot, dühösítem, őjítem, haragítom, bőszítem, aggasztom a monda-tot, nyugtalanítom a mondatot, izgatom a mondatot, tengetem a mondatom, vegetálok, éldegélem, élem, lakom, robotolom, húzom az ígát, kulizom, kuli bot vág, töröm a mondatot, dolgozom.

Voltaképp ez is egy mondat, szegény, magyar mondat.

Magyar mondat van – persze egypúpú, kétpúpú, idézem: sok, idézet vége –, van Kosztolányi előtti és Kosztolányi utáni mondat. A Kosztolányi előtti mondat lehet barokk, és akkor a Pázmányé, mindenki másé részhalmoz (többnyire nem is mondat), és nyelvújítás utáni; mondjuk a magyar mondat stációi, hevenyészve: Pázmány – Kemény Zsigmond – Kosztolányi – Ottlik – Satóbbi (enyhén önéletrajzi megjegyzés).

Minden efféle dobozolás meglehetősen marhaság, kajánul röhögnek rajtunk az ezerek, kik kívül rekedtek. Minden valamirevaló írónak saját bejáratú mondata van. Megismerszik a járásáról. Itt most csak egyet említek, a Krúdy mondatát, amely szeccszíós, régi és modern.

A következő mondatípus nem biztos, hogy igaz (hogy igaz tud lenni), de ha igaz lehet, akkor azt mondanám, hogy azt, mi a mondat, én Kosztolányitól és Ottlik-tól tanultam (kis Krúdy-fellazítással). Már ami tanulható. A magyar mondat rosszul tanulható, mert főképp hallás kell hozzá. Nincsen olyan jól körbepányvázva, mint a német, vagy, gondolom, a francia meg az angol. Nemek, der-die-das híján nem is tud olyan pontos hierarchiát teremteni, mint azok. A magyar mondat és a mondat magyarossága főként a szórend. Ez Ottlikban éri el a csúcst. (Most akkor ez utóbbi mondat szerint mi éri el a csúcst?

A szórend? Mi volna egy szórend csúcsa? Vagyis mire vonatkozik ott a mondat elején az „ez”? Nincs egészen pontosan megadva. Mindazonáltal félő, az igaz: mondatunk magyaros és pontatlan.) – Itt megjegyzem, hogy az elébb, nemde, Ottlik-tanítvánnyá toltam föl magam, van viszont egy történetke, mely szerint Márai kifogásolta a Termelési-regény olyik mondatának rendjét. Hogy én azt rosszul tudom. Nem emlékszem az ellenvetés hevességére, mindenesetre morgott. Ezt valójában nem önkritikusan említtem, inkább a hallásra vonatkozó kijelentésem megerősítéseként.

Úgy tetszik, mindenki Kosztolányi utáni mondatokban ír. A nagy kivétel Szentkuthy, ő figyelmen kívül hagyja Kosztolányit, ő a Nagy Figyelmen Kívül Hagyó, ő ebben a radikalizmusban nagy. Talán Hamvas se Kosztolányi-mondatokon nőtt, de őt mintha nem is érdekelné a mondat.

Bizonyos struktúrák önmagukban hordozzák a parodisztikusságot. Ilyen a magyar hosszú mondat. Amelyre lényegében az egyszeri zsiráfos vicc igaz: egyszer láttam, de az sem az volt. A hosszú mondat gátja a vonatkozó névmásaink nemtelensége, az, hogy nem tudnak távoli szóra mutatni, sokkal inkább mondatrészre, ezért az ilyen mondat inog. Billeg, dülöng, biceg, himbálódzik, imbolyog, reng, hintáz. Áll, mint Katiban a gyerek – hát a magyar hosszú mondat az nem ilyen. Más kérdés, említettem a citátumok kapcsán, hogy az ingásban sok szépség van, szépség és esély. Vagyis a magyar mondat nem a nyelvből jön, hanem a szerzőből, vagyis mindig személyes, mindig bravúros. Stílus és nem létezés. Hogy a modern művészetben minden stílus lett, azt a művészetnek tudnia kell, és ebben a tudásban van az ironia (az ironiára ítéltség). Hogy a kikerülhetetlen parodisztikussággal szembe lehessen nézni. Ezért neveztem én az Emlékiratok könyvének mondatait aláaknázottaknak. Ezért nem olyan egyszerű Nádaszt mondjuk az utolsó modernnek nevezni. Nádas alkata modern. De a prózája...? Különbözőségeink és hasonlóságaink összetettebbek.

Az enyémekek többnyire ál-hosszú mondatok, én inkább mellérendelős vagyok. Ez a jelleg, itt kanyarodhatunk vissza a fordításhoz, a magyar nyelv és az én jellegem komoly nehézségek forrása például a németben. Ezt legtisztábban a Fuharosok esetében lehet látni. Ott valóban alig van rendes mondat, sokszor csak úgy egymás után vannak hajigálva a szavak, „honnan a bátorságod megfigyelni? – ingerült törtség kicsi férfi”. A német meg nem viseli a hajigálást. Én meg nem viselem, ha megváltozik a mondat szerkezet. Igen primitív álláspont.

Hogy ez a legfontosabb a fordításban (lám, mégis udvariaskodtam a későn érkezőkkel, ez jellemzőnek nevezhető), az új szöveg helyét kell megtalálni, kijelölni, megteremteni, ez az egyetlen fontos, az, hogy az új, immár magyar mondatok hol helyezkednek el a már létező magyar mondatok közt, ahogy mondani szokás: Pázmánytól Garacziig és tovább.

Nem hiúságból van a stílus, hanem becsületességből, a létezés iránti tiszteletből. Komoly író csak élő mondattal dolgozik. Olyan, mint a jó szakács. Mindenekelőtt az anyagtisztelet! És ebből következik a hely tisztelete. A tengeri halhoz tenger kell és csak másodszorban mélyhűtő.

A gyakorló író szempontjai kicsinyesek. A mondat, láttuk, bonyolult képződmény, közösségi alkotás, ha akarjuk, ha nem, ha tudomásul vesszük, ha nem. Egy mondatban egész irodalmunk tapasztalata benne van, évszázadok vannak minden élő mondatban, és persze mindez minden pillanatban választás, vallomás, döntés, szenvedély, szépség és erkölcs.

De a mondatot nem ezért, nem így írjuk. Akinek ilyesmi van a fejében, az... – azt akartam mondani, ütődött, de ez túl konkrét. Mindenesetre nem író. Tán filozófus, bolond, szent... Hát még az is lehet, hogy író. Az ember – én – könnyen téved abba a hibába, hogy azt hiszi, az emberek olyanok, mint ő. Hogy az író az olyasféle, mint amilyent ő elgondol. De mindenféle író van, legalábbis mindenféle elképzelhető. Nincsen elvi korlát.

A szent gyakorlatiasságra a visszatérő példázatom az itáliai festő, akit megkérdezik, hogy miért olyan sajátos arányúak a képei. Azért, mert ezeket a proporciókat kényszeríti ki az az égi-földi párbeszéd, mely tárgya a képeinek. Egyrészt. Másrészt meg ekkorát rendelt a herceg.

[...] a minap egy Ottlik-mondatba botlottam, nem volt az valami különleges mondat, csupán az látszott rajta, hogy évekig ültek rajta, hogy valaki egész élete súlyával hajolt erre a nem valami különleges mondatára. Mondat másképp, könnyebben nem születik.

Valóság és mondat nálam azonban a szokásossal szemben, fordított viszonyban áll, én a valóságon mérem a mondatot, azaz nem azt figyelem, hogy a mondat jól írja-e le a valóságot, hanem hogy van-e a valóságnak olyan darabja, melyet a mondatom leír, azaz valóságos-e a mondatom. Következésképp, ha nincs mondat, nincs valóság, legalábbis nem tudok mit kezdeni vele. Nem tudok ránézni; nem állítom, hogy kezdetben vala a szó vagy az értelem vagy az erő vagy a tett, csak ezt a ránézni-nemtudást állítom. Ha az nem igaz is, hogy az élet helyett az irodalmat választom, mert az volna az élet (vagy mert „ó jaj, a lét rövid és hosszú a művészet”), az mégis helyénvaló megállapításnak tetszik, hogy én papírközvetben volnék leginkább én, amit természetesen nem kívánnék nyereségként föltüntetni.

Valamilyen kontextusból minden mondat ki van ragadva. Lehetséges, hogy enélkül nem volna irodalom?

Ma hajnalban felébredtem, képzelje, kisasszony, arra, hogy valami szorítja össze a mellkasom, a torkom, hogy alig kapok levegőt, levegőt a zokogáshoz. Lényegében egyetlen mondat volt. Egymondatos érzés. Azt éreztem, hogy az életem egy hiba. Egy hiba.

Mondom a futballanalfabéta barátomnak, hogy persze szigorúan kell megítélni, mi hangzik el a lelátóról, de azért figyelembe kell venni a genius locit. Hogy értem ezt. Hát, például amikor annak idején nekem mint a Csillaghegyi Munkás Torna Egylet csatárának azt kajabálták, hogy verem a tüllök orrodba a zsidó izé anyád – akkor ez sem édesanyámról, sem a szintén hányatott sorsú zsidó népre vonatkozóan nem tartalmazott semminemű állítást. A mondat nagy örömet nevezett sportolóból nem váltott ki, de jelentése csupán ennyi: ó, nemes arcélú ifjú, be kár, hogy nem a mi kis kollektívánkat erősítéd!

A futballanalfabéta gyanakodva néz rám. Biztos? Majdnem biztos.

Megfigyelés: A németek mindig komolyan veszik a mondat értelmét. A mondat értelmének a mondat állítását tekintik. Tényfetisiszták. A magyarok, Bartók népe, muzikálisabban járnak el. Nem egészen tudják, mit mondanak – de az pontos. (Ha minden jól megy, és soha nem megy természetesen minden jól.)

Az elég jó utolsó mondat volna, hogy a mindiget javítom örökkére.

Egy félénk férfi atlasza

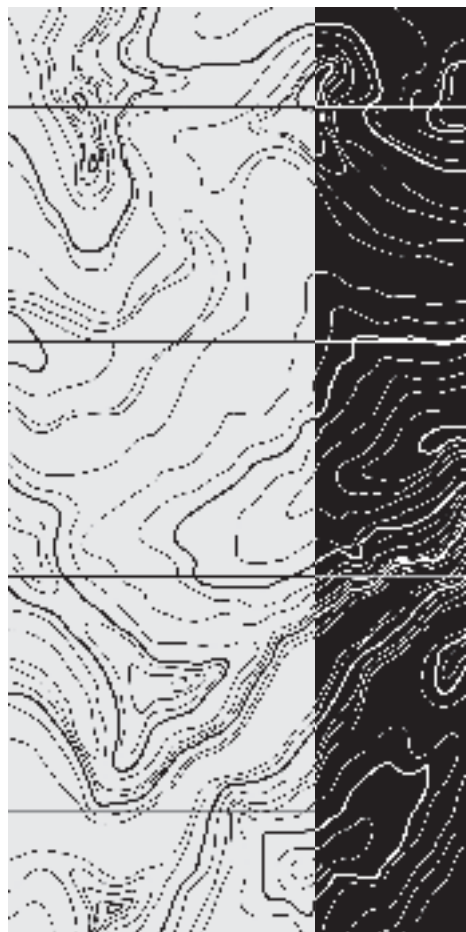
r é s z l e t e k

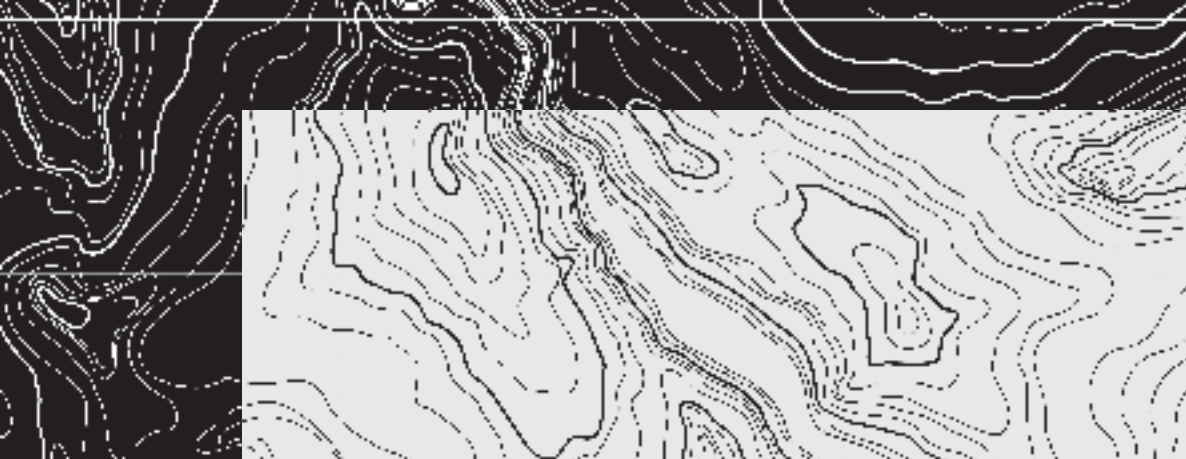
Halál Sevillában

Láttam egy andalúz harci bikát Sevilla nagy arénájában, egy ragyogó virágvasárnapon. Akárha egy kerék agya volna, amely több mint tizenkétezer nézőből összetéve, zúgva forgott körülötte, mozdulatlanul, nehezen lélegezve, a küzdelem nyomainak mélyen a homokba vájt mintájába belegabalyodva állt, és szinte úgy tűnt, mintha elmerült volna ellensége, egy lovas torero látványában, aki öt vagy hat lóhossznyi távolságban várta. A bika lapockái közül hat banderilla állt ki, karhosszú, színes papírba tekert nyársak, amelyek egy csokor letört virágra emlékeztettek. A szúrássebekből az állat minden lélegzetvételére vér serkent, és fekete bőrén kusza nyomokban csorgott le a patáig.

Három rejoneadorra, lovas toreróra várt a feladat, hogy ezen a vasárnap délutánon megnyissa a bikaviadal-évadot, mégpedig oly mód, hogy nyeregben ülve e viadal legősibb formáját mutassa be, és hat egymást követő corridában hat bikát öljön meg. A gyalogosan küzdő matadoroktól eltérően, a lovas torerót sem picadorok nem segítik lándzsáikkal és páncélos lovaikkal, sem banderillerók a tarka nyársaikkal. Mindaz a szigorú szabályoknak alávetett, táncos halálmunka, ami elvégzésre várt, egyedül a lovas, a lova és a bika közötti drámára szorítkozott. A rejoneador sem capát, sem muletát nem lengetett, sem a rózsaszín és vörös kendők egyikét, amelyek gyalogos küzdelemben a bika megtévesztésére és vezetésére szolgáltak. Az olyan délutánokon, mint e mai, minden kendőt a ló védtelen teste helyettesített, és ez kínálta a támadás célját, amelyet az andalúz lovaglásművészet összes figurájával kellett megvédeni a bika szarvaitól.

E mai virágvasárnapon öt bikát már megöltek, és öszvérfogatokkal kivontattak az arénából, amikor ez az utolsó, már nehe-

zen lélegző, vérző is kirentott a corral homályából az arénába, és messze kint az üres térben hirtelen megtorpant, mint aki meglepődött, elcsodálkozott, sőt megrémült, hogy nem a legelőjére engedték vissza magasan a Cadizi-öböl fölött, ahol élete addigi négy évét töltötte, hanem ebbe a kopár, tomboló pusztaságba, ahol erre is, arra is vérnyomok vezettek. Először mégis elvárás szerint engedelmeskedett a rejoneador biztatásának, és nekirohant a lovasnak és pompás deresének. Támadásai azonban, előtte megölt öt társától eltérően, azt a benyomást keltették, mintha nem azért rohamozna, hogy ledöntsön, hogy átdöfjön, hogy öljön, hanem csupán, hogy eltávolítson egy akadályt a legelőre visszavivó útból. És támadásai egyre fáradtabbak és fáradtabbak lettek, amikor az útjában álló valamit sem elérni, sem félrelökni nem tudta, hanem az szúrt feléje, és megsebezte.

A lovas már kétszer elengedte a gyeplőt, éljenzésre magasra lendített két kezével, amelyekben a banderillákat tartotta, már kétszer odaugratott a bikához, és teljes vágtaból a lapockák közé döfte a tarka, horgokkal ellátott nyársakat. A bikát azonban a fájdalom sem ajzotta arra a harci indulatra, amit elvártak tőle — a közönség így végül kórusban követelte, hogy lustaságát, gyávaságát *banderilla negra*kkal büntessék meg — fekete papírral, a szegyen színével körültekert nyársakkal, amelyek hosszabb horgokkal ellátva, mélyebben hatoltak a húsba.

Csak amikor, fekete villámokhoz hasonlóan, ezek a banderillák is lesújtottak rá a rejoneador két kezéből — a bikán csak ekkor tört ki végre az az őrzöngés, amely a lovasától a nézők lelkendezésére minden tudományát megkövetelte. Szárnyaló váltásugrásban, pezádokban és levádokban, oldallépésekben és kurbettekben gyakran kézfejnyi közelségbe engedte csizmájáig, a ló egyik és másik oldaláig a bikaszarvakat, mielőtt a gyeplő alig észlelhető rándításával vagy egy combnyomással kecses kitérő manőverbe táncoltatta deresét.

A halálos fenyegetés, amely e tánc minden egyes figurája fölött ott lebegett, hisz' ilyenkor lóhasak döfődnek át és hasadnak fel, bélkötegek toccsannak a homokba, a lovast agyonnyomhatja halálosan megsebzett állata, vagy fennakadva a kengyelben, paták és sarvak elé vonszolhatja, amelyek felnyársalják vagy agyontapossák — a ló ostor és pálca nélküli uralása, halálfélelmének elnyomása e halálos fenyegetés árnyékában még hátborzongatóbb látványt nyújtott.

A közönség tombolt, amikor a rejoneador a virtuóz módon háritott támadások újabb sorozata után deresét pontosan egy újabb támadás iramában táncoltatta vissza oldallépésben, és közben olyan közel engedte a bikát, hogy hirtelen képes volt messzire kihajolni a nyeregből, és a támadó sarva közé könyökölni, képes volt a bikakoponyára támaszkodni!, és testét így híddá változtatta egy fekete, dühöngő bika és egy fehér, halálra rémített ló között. Aztán a másodperc töredéke alatt újra fölegyenesedett, fölágaskodtatta a lovat, és egy piruettel a semmibe térítette a bika döfését.

A mozdulatok szédítő gyorsasága miatt először senki nem vette észre, hogy a derest közben mégis eltálatta, súrolta egy sarv. Elnyújtott, kórusban feltörő sóhaj töltötte meg az arénát, amikor láthatóvá vált a széles vérpatak, amely a ló jobb oldalán folyt lefelé, és fehérségét még sebezhetőbbnek és értékesebbnek láttatta. A rejoneador azonban leintett. Nem akart friss lovat, hanem mélyen a copfokba font sörény, a hófehér nyak fölé hajolt, és az állat mindkét fülét megcsókolta, mielőtt súgott neki valamit, egy csitító szót, egy parancsot, talán egy kérést. És az aréna még egyszer felsóhajtott, amikor a vérző deres e suttagó

rábeszélés után hirtelen térdre omlott, lovasával együtt letérdelt a bika előtt. Az pedig egy rándulással mozgásba lendült, mintha szét akarná tiporni az alázat eme gesztusát – vagy a gúnyé volt? –, és rohant, repült a ló felé, amely már elveszettnek látszott, amikor a lovas az utolsó, legutolsó pillanatban talpra és a megmentő fordulatba ugratta.

A viadalt elnöklő *presidente*, aki egy baldachin alatt ült valahol az ujjongásban, megadta a jelet a *tercio de la muerte*hez, a corrida utolsó, halálos harmadához, és a rejoneador egy porondszéli segédőtől már átvette a rövid lándzsát, amelyet a halálos döféshez kellett a banderillák csokrába mélyítenie, mikor a kimerültség pillanatnyi szünetében, amelyben lovas és lova szoborként emelkedett ki a harc nyomainak homokba rajzolt mintájából, az öt vagy hat lóhossznyi távolságra lévő bika pedig mintha csak elmerült volna ellensége méregelésében — egy kiáltás hallatszott fel, a legfelső, olcsó sorokból jött, és nem lehetett megkülönböztetni, hogy férfi vagy nő kiáltása volt-e: *Indulto!* Kegyelmet! Kegyelmezz meg neki!

Az olyan kiáltással, mint ez, a közönség ritkán, nagyon ritkán kért kegyelmet egy bikának, amely annyira elszántan, annyira magával ragadóan küzdött, hogy megérdemelte elbocsátását az arénából, sebei ápolását és a békés életet hazája legelőin. *Indulto!* De akkora arénában, mint a sevillai, az ilyen kegyelemkérésnek sok ezer hang kórusától kellett felhangoznia, nem pedig csak egy hangtól, mint az a vékony, egyetlen e mai virágvasárnapon.

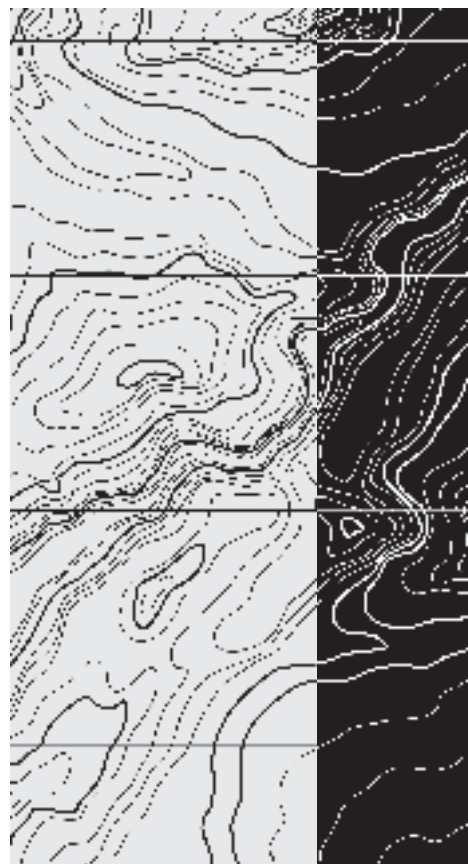
A rejoneador ugyan fölemelte fejét, és körülhordozta tekintetét a téren, de amikor ez az egy hang is elnémult az aréna feszült csendjében, fölegyenesedett a nyeregben, és magasra emelte lándzsáját, mintha csak egy évszázadok óta megbeszélte jelet adna a bikának. Az pedig még egyszer, először szinte lomhán a nagy fáradtságtól, megindult, de aztán gyorsabban és gyorsabban és feltartóztathatatlanul közeledett felé.

Légi támadás

Láttam négy katonai egymotorost Bolívia magasföldjén. Mélyrepülésben szálltak a San Sebastian-i tározó csillogó víztükre fölött, és nyilvánvalóan Potosiba, a négyezer méterrel a tengerszint felett fekvő ón- és ezüstbányavárosba tartottak. A motorzajt mint azonosíthatatlan, erősödő-halkuló morajt már egy ideje hallani lehetett a környező völgyekből, de mikor egy kopár hegyvonulat fölött hirtelen felbukkantak a vadásziparók, süllyedőrepülésbe billentek, és aztán alig harminc méterrel a tótükről fölött süvítettek tovább, a moraj pokoli dübörgéssé fokozódott.

Azon a fagyos júliusi délelőttön — az éjjel hó esett, amely a vakító, hideg reggeli nap alatt újra el is tűnt — egy bajor biológussal és pistoiai barátnőjével, egy fiatal orvosnővel mászkáltunk a tópart fölötti fátlan és cserjétlen lejtőkön. Potosiban ismerkedtünk meg egy fűtetlen reggelizős panzióban, amely a biológusnak akkor már három hónapja szolgált bázisként a nyugati és keleti Andok között, három-négy ezer méterrel a tengerszint felett fekvő kopár magasföld, az *Altiplano* moháinak és zuzmóinak meghatározásához. Barátnője, Tiziana csak néhány nyári hétre társult hozzá, hogy aztán visszatérjen munkájához, amit altatóorvosként végzett egy milánói klinikán.

Reggeli túránk közben San Sebastian tóparti lejtőin újra szóba került több mint esedékes elutazásunk, amit a biológus és barátnője már háromszor elhalasztottak. Én Peruba tartottam, és csak átutazóban álltam meg Potosiban, de aztán csatlakoztam hozzájuk, mert felajánlották, hogy kempingbuszukkal elvisznek a Titicacatóhoz és tovább, a perui Arequipáig.

Igen, hogyne, persze, mondta a biológus aznap reggel, a lehető leggyorsabban, hát ő is a lehető leggyorsabban tovább akar menni Peruba, holnap! Már csak ezt az egy kirándulást bírjam ki. Hiszen lehet, hogy egyikünk se jut el még egyszer erre a magasföldre.

La Pazban azokban a júliusi napokban hajtott végre véres puccsot az ország leghatalmasabb kokainbáróinak támogatását élvező Garcia Meza tábornok, s lett ezáltal Bolívia új diktátora; minden addigi közül az egyik legkegyetlenebb, mint az majd alig egy évnyi uralma alatt megmutatkozott. A vonatok és távolsági buszok, mintha csak országos rémület bénította volna meg őket, leálltak. Sok utat lezártak, másokat katonai járművek leptek el; a telefonvezetékek elnémultak. A Potosiba eljutó gyér hírek letartóztatási hullámról és számos halotról tudósítottak.

Hogy csapatai és hívei egy olyan bányászvárosban, mint Potosi, nem fognak barátokra lelni, legalábbis, tömegesen; nem lephette meg az új országurat. A tó fölött elhúzó vadászgépra talán az ő éberségét kívánta demonstrálni. A gépek olyan közel, szinte szemmagasságban zúgtak el a köves hegyoldal mellett, amelyen, zihálva a ritka levegőben, felfelé kaptattunk, hogy ki tudtam venni a pilóták sisakos fejét az üvegfülkékben. Ketten közülük felénk fordultak.

És akkor Tiziana, aki előttem ment, hirtelen kinyújtotta karját a dübörgő gépek felé, ökölbe szorította a kezét, és egy dühös *No pasaran!*-t kiáltott oda a katonáknak: *No pasaran!* Nem fognak átjutni!

A pilótafülkében feltehetően még egy ajakolvasó sem értette volna meg a kiáltást, amelyet már Verdun lövészárkaiban is üvöltöttek, de csak a spanyol polgárháborúban vált a fasizmus elleni tiltakozássá, végül pedig a latin-amerikai gerillák csatakiáltásává. Viszont az ököl!, annak a lányos nőnek az összeszorított ökle, aki fölött most egy hordfelület árnya suhant át, az félreérthetetlen volt. Pedig Tizianát állandóan óvatosnak, sőt túl óvatosnak éltem meg az utóbbi napokban. Napközben mindenféle méretű és színű pirulák sokaságát szedte be, vitaminokat, magnéziumot, hegyi betegség, gyomor- és bélpanaszok elleni megelőző szereket, minden alkalommal intett a gyümölcsöktől és főtlen zöldségtől, és még a zárt palackokból kimért ásványvizet is átszűrte és fertőtlenítette.

Most viszont öklöt mutatott a négy pilótának. *No pasaran!*

Tiziana barátja nevetett. És az első pillanatban nevettem én is. Ökölrel fenyegetni egy vadászgépra! Volt ebben valami furcsán megható, komikus, és volt benne valami egy szelmalmok elleni harc merészségéből is. Ami mellettünk és fölöttünk elszáguldott, olyan elérhetetlen volt, akár egy meteorit. De aztán, mintha Tiziana kis ökle ténylegesen elkergette volna a rajt, a zúgás halkulni kezdett.

San Sebastian távoli duzzasztógátja fölött a vadászgépek hosszú hurokba emelkedtek, és ezzel már Potosit célozták meg – amikor az egyik gép hirtelen kivált a kötelékből, meredek kanyarral megfordult, és elindult visszafelé; vissza a mi partunkhoz. Eltartott egy darabig, míg végre el tudtuk hinni, hogy ez a visszafordulás tényleg nekünk szól. A repülőgép most a nap felől és újra mélyrepülésben zuhant felénk. A pilótafülkében sem sisakot, sem arcot nem lehetett látni, csak vakító fényvisszaverődéseket.

Potosi neve, magyarázta panzióink tulajdonosa, egy kecsua szóból, az Andok népének nyelvéből származik. *P'utuqsi* azt jelenti: mennydörgésszerű zaj.

P'utuqsi: abban a pillanatban úgy ugrott be nekem a szó, mint egy sokáig hiába keresett név, amely feledékeny embereknek jut az eszébe végre és önkéntelenül – amikor a gép fül-süketítő zúgását hirtelen fém kopogás szaggatta szét, és közvetlenül az ösvényünk mellett por- és homokkaskádok verődtek fel, porból formált orgonasípok, amelyek még fölverődésük közben szerte is foszlottak.

Tiziana volt az, aki elsőként felfogta, hogy mi történik: ez lő! Ez ránk lő, ez lő!

Milyen súlyos és puha volt hirtelen a lábam, szinte csonttalan. Futni akartam, kitérni a céljukat hangnál is sebesebben elérő lövések elől. A lábam azonban hasznavehetetlen volt. Csak álltam mozdulatlanul.

A biológus..., azt láttam, hogy ő fut. Különös módon azonban nem lefelé menekült a lejtőn, hanem fölfelé! Fölfelé rohant abban a metszően hideg, sorvasztó levegőben.

Egyedül Tiziana vetette földre magát, és üvöltötte, hogy feküdjete le, lefeküdni, fekdüjete le!

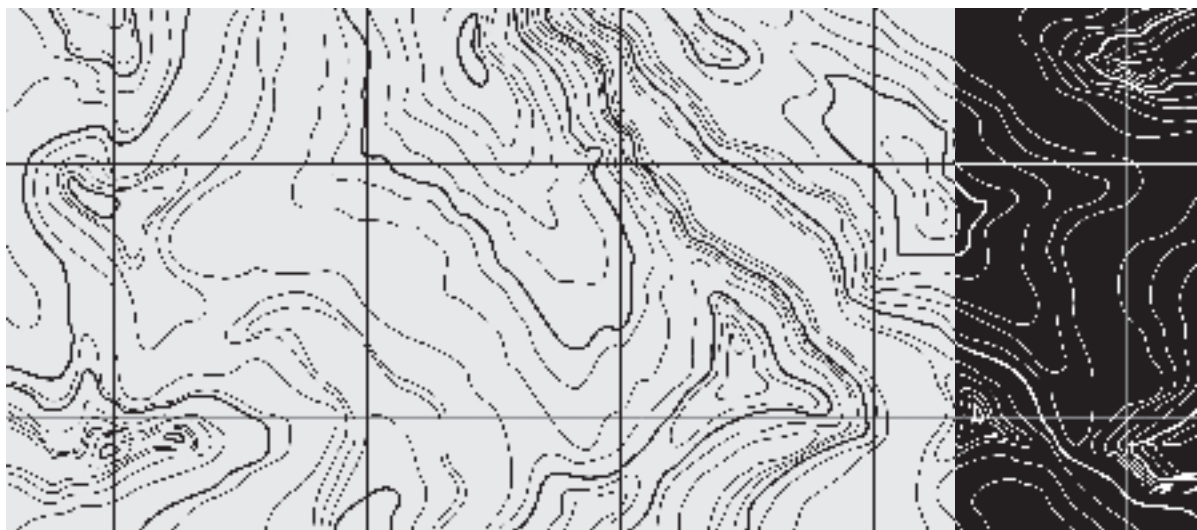
Lefeküdni. Erre a kopár, hideg talajra, amelyen sem fa, sem bokor nem kínált fedezetet. Szikkadt, tán bokáig sem érő fűcsomók közé.

Feküdj le, te idióta!

Később, még napokkal utána is, már úton a Titicaca-tóhoz azon vitatkoztunk, hogy egy mozdulatlan célpontot, fedezékben-e vagy sem, nehezebb-e megtalálnia egy repülő, szárguló lövésznek, mint egy mozgót; egy fekvő embert nehezebb-e, még egy fátlan és cserjétlen pusztaságban is, mint egy menekülőt. A katonák talán nem vetik földre magukat, míg a tudatlan civilek elrohannak?

De bármit is tettünk vagy nem tettünk volna azon a júliusi reggelen – túl későn jött volna, túl későn, ha a pilóta nem vét el bennünket.

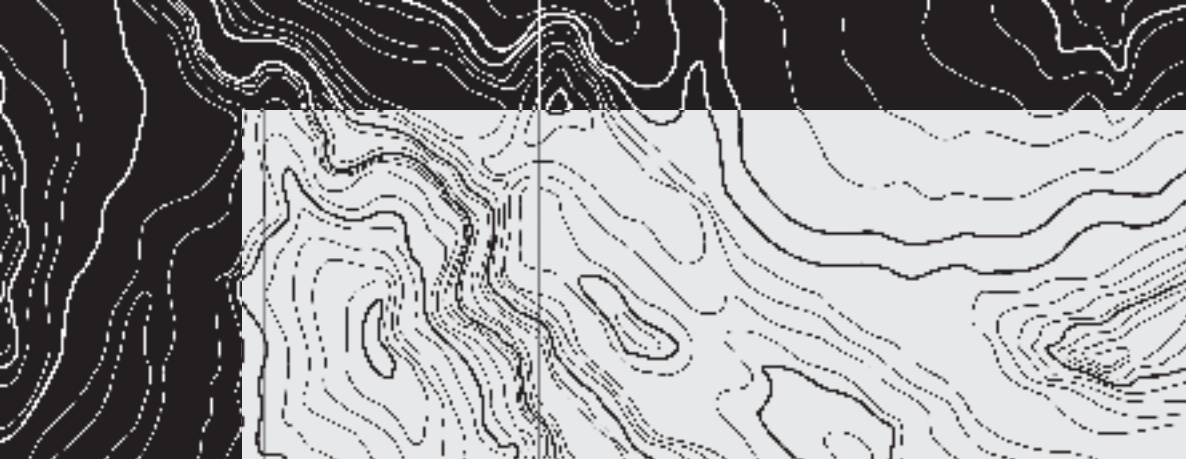
Sem visszautunkon Potosiba, még aznap elhagytuk mellékutakon a várost, sem a következő, Peruban és Kolumbiában töltött hetek alatt nem tudtam visszaemlékezni, hogy mikor és hogyan engedelmeskedtem végre Tiziana felszólításának, és dobtam le magamat a tűző nap ellenére jeges, csupasz földre. Csak ami ezután történt, vált újra feledhetetlenné, jóllehet csak néhány pillanatig tarthatott.

Éreztem a talaj hidegségét, a hideg kövek nyomását mellkasomon, és láttam a repülőgép dübörgő árnyékát végigsüvíteni a hegyoldal felett, és egyszer csak láttam, amint egy szikkadt, ujjnyi magas fűcsomóból közvetlenül a szemem előtt elővergődött egy bogár. Alighanem egy sikertelen rajtkísérlet közben gabalyodott bele kettős szárnypárjával a keresztben fekvő fűszálakba, most pedig, végre szabad terepen, felnyitotta smaragdzölden csillogó fedélszárnyait, hogy az alattuk fekvő, fekete erektől átszőtt hártyszárnyakkal levegőbe emelkedjen. Közömbösen mindaz iránt, ami ebben a vadászrepülőgépek és rohanó árnyuk által uralt világban történt, amelyben titánok úgy taposták szét a hozzá hasonlókat, hogy észre sem vették, zümmögve felröppent, és egy hurokkal olyan közel zúgott el a fülem mellett, hogy parányi röpját még a vadászgép bögésében is hallani véltem. Feküdtem a bogár elhagyott búvóhelye előtt, és már a szememet sem mertem mozgatni. Mikor aztán zümmögve, a napfényben csillogva eltűnt dermedt látóteremből, a szikkadt fűcsomót előttem egyszerűben menedéknek, megmentő rejtekhelynek láttam, ahogyan gyerekkoromban váltak őserdőkké a játéktárgyaimmal benépesített fű- és mohatájak, őserdőkké, amelyekbe bele lehetett zsugorodni, és zsurló-, lókörmű- és pityangfa-óriások között elveszni.

Ez az őserdő volt a menekvés! E dzsungel aljnövényzetébe akartam menekülni, és éreztem, ahogy lábamba visszatér az élet, a mozgás, az életem, a szívverésem kopogása, amikor valami meglökte a vállamat, valami eltalált.

Tiziana volt. Egy óriásnő. Ő állt fölöttem, és szédítő magasságból szólt le az őserdőbe, a bogárbirodalmamba. Felkelhetsz, mondta. Elment.

Vad strand

Láttam egy kopaszra nyírt aggastyánt a homokos strandok egyikén, amelyek a két szövetségi állam, São Paulo és Rio de Janeiro közti határ környékén szegélyezik a brazil őserdőt. A *Praia Bravát*, a *Vad strandot* csak egy agyagos szerpentinén át lehetett megközelíteni, amely egy meredek hegyoldalon vezetett le az Atlanti-óceánhoz, és nevét a törőhullámokról kapta, amelyek dübörögve hömpölyögnek felé, és vízpárába takarják a strand sarlóját. A kopaszra nyírt öreg látszólag ezekkel a hullámokkal üvöltözött.

Egy füvel és levelekkel kipárnázott bádogdobozon ült egy napernyő alatt, amely a déli hőség szellőzéseitől újra meg újra el akart dőlni, és úgy volt öltözve, mint aki templomba vagy ünnepre készült. Gyűrött fekete öltönyt viselt, fehér inget bő, nyitott gallérral, amelytől ráncos nyaka még vékonyabbnak látszott, és fekete nyakkendőt, viszont mezítelen lábbal dobolta a homokba kiáltásai ritmusát. Mellette egy demizson hevert, egy szalmakalap a beléje tett nejlonszatyorral, a térdén pedig egy nyitott könyv – imakönyv, énekeskönyv vagy biblia.

E könyv fölött, amelybe azonban egyetlen pillantást sem vetett, összekulcsolt kézzel imákat vagy fohászokat kiáltott a mezítelen lábánál emelt kis homokbucka felé. Azon, mint egy oltáron, egy kavicsokkal leszorított fénykép feküdt. A fotó alig volt nagyobb egy játékkártyánál, és egy nő arcképét örökítette meg. Hogy az illető az élők vagy a holtak közé tartozott-e, azt nem lehetett kivenni.

Az öreg öt percen át, talán tovább is üvöltözött a képpel, a tengerrel, aztán néhány lélegzetvételig hallgatott, továbbra is összekulcsolt kézzel a térdén fekvő könyv fölé hajolt, és megcsókolta a kinyitott lapokat. Azután zakója belső zsebéből barna borítékot vett elő, ebből meg egy újabb képet, amelyet kicserélt az előtte fekvővel, és újra kiáltozni kezdett.

Amióta figyeltem, már öt képet tett ki így a homokoltárra és vissza a borítékba, miután rájuk olvasott. Az utolsó után becsukta a könyvet, majd egy pár cipőt húzott elő a nejlonszatyorból, és csupasz lábbal belebújt. Aztán egyenesen, szótlánul ült, és akkor sem mocant, amikor egy szélroham fellökte és elsodorta a napernyőjét.

Már azon voltam, hogy feladom érdektelen megfigyelőként elfoglalt helyemet, hogy utánaszaladjak a tovaugráló és –vitorlázó ernyőnek, amikor hirtelen egy fiú vált ki a sűrű esőerdő árnyékából, és megelőzött. Közvetlenül a homokban tajtékozva felszívódó víznyelvek előtt érte utol, elkapta, összecsukta, hóna alá csapta, és a kusza, újra meg újra megszakadó nyomban, amit az ernyő hagyott a homokban, nevetve szökdécselt tovább az öreg felé.

Ám amikor odaért hozzá, az csak szótlánul a kezét nyújtotta neki, felhúzatta vele magát, és türelmesen állt, amíg a fiú az ernyőt, mint egy dárdát, a homokba hajította, feltette az öregre a szalmakalapot, levergette válláról a homokot, és nagyot kortyolt a demizsonból. Aztán egy kirottosodott zsinórral körületekerte, és a vállára fektette az ernyőt, kézen fogta az öreget, és mintha vakot vezetne, óvatosan elindult vele az esőerdőbe. Az öreg erősen magához szorítva vitte a könyvét, amíg el nem tűntek a sűrűben.

Egyedül én maradtam a *Praia Braván*, leültem a bádogdobozra, és próbaképp egy *Ámen*, *Ámen!*-t kiáltottam a tenger zúgásába, de már rég visszahúzódtam egy tűzfa gyér árnyéká-

ba, és ott hevertem álmosan a homokban, amikor a fiú agyonkaristolt, élénkpiros szőrfelekkel lepedővel lépett ki az erdőből.

Ügyet sem vetve rám, tanakodás nélkül nekifutott a tengernek, a sűrű tájékozódás között rávetődött a deszkára, és a megtörő hullámokon át kezével evezett szembe a sodrásal: a hatalmas vízgörgetekkel, amelyek szinte egy metronóm ütemére váltak ki a láthatárból, és úgy hömpölyögtek a hullámlovas felé, mintha semmi sem tudna szembeszegülni velük, és semmi nem tudná megtörni őket, sem zátony, sem strand, sem feneketlen mélység.

Héroszok parancsolója

Láttam öt fehér, karcsú, közel embermagasságú és a görög és latin ábécé vésett és feketére festett betűivel teleírt márványszételét. Egyenes vonalban, sűrűn egymás mellett a köves földbe sülyesztve álltak egy út végén, amely Iósz szigetének fátlan, kakukkfű és zsálya illatú hegyvidékén kanyargott, és így szegélyezték egy ösvény elejét, amely az út végétől szelíd emelkedőn át vezetett egy dombtetőig. A tetőt alacsony, kőfalakból rakott négyzet, egy málladozó síremlék koronázta meg, amelynek nyugatra néző bejáratából madártávlatban hasonlóan széles kilátás nyílt az Égei-tenger mély kékjére, a látzólag lakatlan szomszédos szigetekre és a környező, beépítetlen és néptelen hegyi tájra.

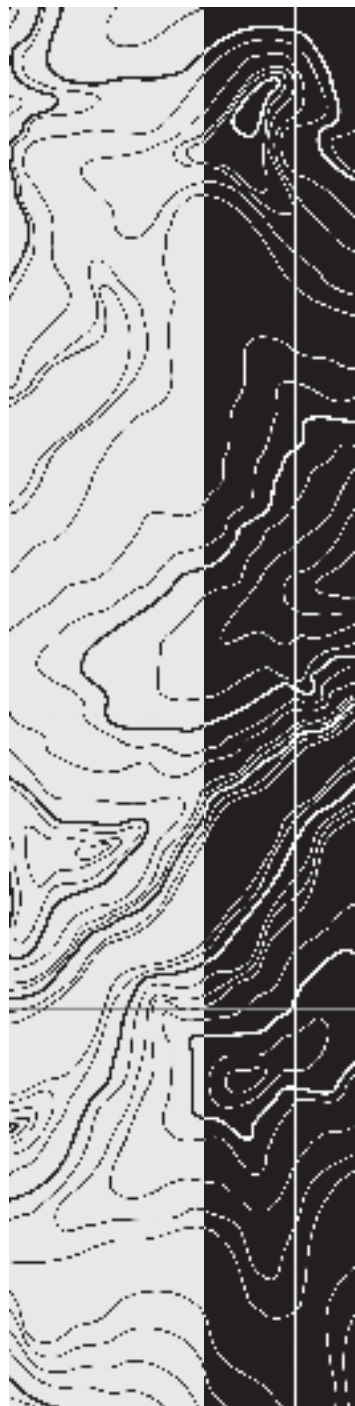
A síremlék nyers falainál sem név, sem felirat nem volt olvasható, sem kőből vagy másból készült, az életnél maradandóbb dísz nem volt látható. A fedetlen építmény így alig különbözött a juh- és kecskeolák romjaitól, amelyek a sziget számos elhagyott és elvadult teraszos földjén és legelőjén gubbasztottak a bozótban.

Mint az átjárók emez istállóromok falaiban, a három jókora, nyers mészkőlapból összeillesztett sírbejárat ajtószemöldöke is olyan alacsony volt, hogy még kis termetű ember, halottvivő vagy gyászvendég is csak mélyen lehajolva tudott volna átmenni rajta. Ám eltérően a beomlott tetők romjaival betemetett istállóbejáratoktól, ezt itt egy feliratos kőtábla összefüggéstelen töredékeivel, egy szétvert felirat maradványaival zárták le, vagy inkább barikádozták el.

Egyedül az öt fehér, e bejáratnál néhány száz lépésnyire lévő és a síremléktől már nem látható szétlé hordozott utalást arra, hogy kinek a tetemét rejtheti ez a sziklás domb, hordozott egy öt nyelven, mindenekelőtt az ország nyelvén bevéselt idézetet a történetíró és zsarnokság elleni harcos, Halikarnasszoszi Hérodotosz műveiből, aki a Krisztus előtti 5. században ekképp örökítette meg kortársai meggyőződését:

EZEN A HELYEN A HÉROSZOKNAK PARANCSOLÓ, AZ ISTENI HOMÉROSZ MEGSZENTELT FEJÉT TAKARJA A FÖLD

Előbb mélyen bevágott sziklás öblök során, aztán egy úttalan, tüskés lejtőn át közelítettem meg a sírdombot, s miután magam mögött hagytam a szétlék sorát, és felkaptattam a síremlékhez vivő ösvényen, leültem egy kőre az építmény napos oldalán, és az üvegemből vett ivóvízzel lemostam lábamról a számtalan tüske által húzott, kusza vérnyomokat. A dombtető száz méterrel vagy valamivel többel a tengerszint felett feküdt a feltámadó, aztán megint elülő esti szélfuvallatokban, a nap azonban mintha még semmit nem veszített volna erejéből, amely a környező, már az ókori hajóépítők által letarolt hegyvidéken csak térdmagas törpecserjéket tűrt meg – föníciai borókát, zsályát, nyúlzapukát, kakukkfűvet és macskaherét, de fákat, árnyékot

nem. A kopár lejtők tüskékkel védett vagy szőrös lándzsalevelekkel tűzdelt virágoktól és füvektől illatoztak, amelyek aromáját még a minden növényzetet nélkülöző sziklás partszakaszokra is elvitte a szél.

Hátamban éreztem a síremlék faragatlan köveinek melegét, és elnéztem a képet, amelyet a Nyugat első és legnagyobb hatású költőjeként tisztelt halottnak szántak örök kilátás gyanánt:

északnyugaton Naxosz, a halandó krétai királykisasszonyból istennővé emelt Ariadné szigete feküdt: messzi, látszólag lakatlan hegység, amely mintha párapárnákon lebegett volna. Előtte, és térképem szerint alig hat tengeri mérföldre a síremléktől, az olümposzivá átlényegült önmarcangolóról, Héraklészről elnevezett Iraklia sziklafalai nyúltak ki élesen a hullámokból. Északkeleten tiszta napokon talán Amorgosz szigetének hegyvonulatait is látni lehetett innen, de arrafelé ezen az augusztusi estén csak ködfátylak oldódtak halványkék ürré a vízzel és a felhőtlen éggel. Minden látható és láthatatlan föld előtt, csak szelíden borzolva egy-egy nyugati széltől, az Égei-tenger terült el hatalmasan és lebírhatatlanul.

A szélzúgásból megannyi, az évezredekén át és egészen máig hallatott hang zsvaját szűrtem ki, amelyek mind azt állították, hogy egy Homérosz nevű embernek már csak azért is halhatatlannak kell lennie, mert soha nem élt. Senki emberfia, egyetlen költő vagy elbeszélő sem lehetett képes rá, hogy a hősök, istenek, harcosok, szerető, küzdő és gyászoló alakok ilyen seregeit keltse életre, hogy a Trójáért vívott harcot és Odüsszeusz bolyongásait ilyen számtalanul sokféle ritmusban, hanglejtésben, nyelvszínben énekelje meg, nem, ez csakis névtelen költők egész sorának a műve lehetett, dalnokoké, akik fantommá fakul-

tak, és az utódok által *Homérosznak* kereszteltettek. Egy síremlék, amit két- vagy három-ezer évvel ezelőtt Iószon vagy Kisázsia valamely más partszakaszán emeltek, ha egyáltalán őrizhet bármit, csak a nyomuk veszett elbeszélők kórusának emlékét.

Eszembe jutottak a 18. és 19. század sírrablóktól alig különböző régészei és kalandorai, mint például Pasch van Krienen holland gróf, aki 1771-ben *az emberiség legnagyobb költőjének* tetemét keresve felszántotta a helyet, ahol most láttam lebuksni a napot, és később megesküdött, hogy felszínre hozott egy csontvázat, amely a szeme előtt mállott porrá.

Ha egy időre alábbhagytak az esti fuvalatok, és már nem vitték fel a síremlékig a hullámtörés halk moráját, a holt költő körüli hangzavar is elcsitult. Ilyenkor olyan csend lett, hogy e tengeri táj tágasságának közepén még egy légy zümmögését is hallani lehetett, amely mintha egyenként megvizsgálta volna a síremlék köveit, mielőtt szédítő, mohó manőverekkel próbált rávetődni a lábamon lévő cérnavékony karcolásokra és vérnyomokra.

Mikor a nap közelebb ért a láthatárhoz, és közben elvesztette fényét és formáját, és végül vörös ellipszisként süllyedt el az ólomszürke párában, egy irányra sincs messzeségből, először alig hallhatóan, de aztán gyorsan kivehetőbbé és hangosabbá válva, valami morajlani, valami dübörögni kezdett, ami éppúgy lehetett volna egy vagy sok vízi vagy földi masina lármája, mint egy közeledő repülőgéprajé az esti felhőtlenység magasában. De amikor ez a zaj már nemcsak a még a félhomályban is csillogó légy zümmögését nyelte el, hanem a széllökések jajgatását is a síremlék kőfugái között - forrását még akkor sem lehetett sem az égen, sem a tengeren vagy valahol a kopár dombok és lankák között felfedezni.

Csak a távcsövön át, messze kint és a dübörgés erejéhez képest talányosan parányian láttam meg a görög haditengerészet ikerlövegekkel felszerelt fregattját, amint Iraklia mellett délnyugat felé elhaladva szántotta a tengert, amely itt-ott kezdett fölvetemedni, és éjszakára tajtékkoronákkal ékíteni magát.

A fregatt, amelyen távcsővel sem lehetett embert fölfedezni, tántoríthatatlanul, a szél és a hullámok ellenállása iránt közömbösen haladt tovább, mintha növekvő, eget-vízet átjáró nyugtalanságot vontatna maga után, a tengermélyből felszálló sötétséget, amelyben egyszer csak valami világosat, fehérét láttam kibomlani, aztán még egyet - vitorlákat!, vitorlát vitorla hátán, fehérnél is fehérebbeket, egy flotta hófehér, már az éjszakai szélről duzzasztott vászonerdejét: csörömpölő harcosokkal megrakott és rabszolgák evezőcsapásaival hajtott triérészeket és többárbocosokat, díszpompás, feltartóztathatatlanul tovasikló hajókat, amelyek olyan nevű kapitányok vezénylete alatt, mint Agamemnon, Odüsszeusz vagy Achillesz, egy pusztulásra ítélt város felé vettek irányt, csatamezők, a szerelem és a barbárság szigetei és egy csalóka messzeség felé, ahonnan csak véres hazatérés létezett.

Adamik Lajos fordítása

Christoph Ransmayr: a kortárs osztrák irodalom egyik legismertebb szerzője. Legfontosabb művei, a *Ragyogó pusztulás*, *A jég és a sötétség borzalmai*, *Az utolsó világ*, *A Kitahara-kór*, *A repülő hegy* és a *Cox vagy Az idő múlása* magyarul is olvashatók. A 2012-es *Egy félénk férfi atlasza* rendhagyó műfajú könyv: a világlíró író 70 epizódban beszél el benne legszebb és legdrámaibb úti élményeit.

Adamik Lajos (1958, Budapest): fordító, szerkesztő. Főbb szerzői: Grimm testvérek (Márton Lászlóval közösen), Adalbert Stifter, Arno Schmidt, Thomas Bernhard, Hermann Nitsch, Pedro Lenz, Arno Camenisch. Ransmayr művei közül korábban *A Kitahara-kór* (Jelenkor, 1998), a *Ragyogó pusztulás* (Tiszatáj, 2016) és a *Cox vagy Az idő múlása* (Kalligram, 2018), folyóiratokban pedig néhány útirajz jelent meg a fordításában.

Varázsmogyoró

Itatós, indigó, cukros zsíros kenyér, tintaceruza,
hívja elő gyerekkorunk szavait, míg a kert széléről
a gyorsan elhervadt, csalódást keltő virágok
helyére ültetem a vérborbolyát, babérmeggyet,
korallberkenyét, mahóniát, hadd viruljanak ők
a központi helyeken, tavasszal majd a hiányzó
varázsmogyoró is, mire végzek a locsolással,
újra mellém lép, súgja: ő így rendezi át az emlékeit.

Úton

Már bánom, hogy nem véstem rovátkákat,
így nyugodtan elfelejtheti, hányszor, de
hányszor mentettem ki szorult helyzetéből,
pedig csak vonatra szálltam vagy felültem
piros biciklimre, s ő folytatni tudta elakadt
versét, nem vártam hálát, nekem elég volt,
ha velem szemben utazott egy tangó tekintetű
lány, ha fölröppent egy kócsag, nem vártam
köszönetet, bár nem egyszer versének első
vagy utolsó sora is beugrott neki, az mégis
kiborított, amikor végig kellett állnom
az utat, mert ő pofátlanul horkolt a helyemen.

Önostor

Ha lett volna füle az önostor csattogására,
kíméletlenül megírja, vizes fésűvel miként
próbáltam helyreigazítani elfeküdt hajtincsemet,
s mentem a havas utcára sapka nélkül,
hiúságommal örökre megbetegítve hajhagymáimat,
szinte mindenben ügyetlen voltam,
a végtelenségig idézhetném szerencsétlen
mondataimat, kínos gesztusaimat,
a lányok kórusa is hiába skandálta nevemet,
sorra kaptam a potyagólokat, a nyári munkán
az egyik szerelő lelkesen vezetni tanított
volna, de rükvercben azonnal a falnak
irányítottam az autót, elég volt az öreges
dohogásból, róna meg szelíden, ha kicsit
figyelne rám, kikapná kezemből az önostort,
én meg versébe kínálnám a magyarázatot,
a vakond is akkor túrja ki a földet, ha telítődik járata.

Villányi László: 1953-ban született Győrött. 1990 és 2020 között volt a Műhely főszerkesztője. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja. Győr-zámolyon él. Új verseskötete a Kalligramnál jelenik *mindenek előtt* címmel.

A Doxa

A Doxát Bécsben vettem, kezdi apám, a Mariahilfer Strasszén. Nyár van, a konyha alatti teraszon ülünk, anyám odabent mosogat, a nyitott ablakon át tisztán lehet hallani az edények zörgését, a víz csobogását, a szivacs surrogását. A csörömpölésből arra következtetek, hogy ideges. Apám elhallgat, szájához emeli a borosporarat, egy hajtásra kiissza.

Bejött az elnök az irodámba, folytatja kis szünet után, nem abba, amit te ismersz, az áruházban, a hátsó bejárat mellett, hanem a szövetkezet központi épületében, a második emeleten. Akkor ott dolgoztam. Az ajtófélfának támaszkodott, a cigaretta égő végét befordította a tenyerébe. Zsírosan csillogott az arcára. Ő küldött Bécsbe, egy ruhaipari vásárra.

Az a nevelőtanárod jut eszembe róla, mi is a neve, kérdezi.

Columbo, felelem.

Igen, Columbo, az. Neki van olyan kiismerhetetlen, fenyegető pillantása.

Tűz a nap, félmeztelenül ülünk a vesszőből font kerti székeken, egy fecske fáradhatatlanul köröz az udvar felett.

A Doxa, szólalok meg, várj csak, egy régi fényképen mintha láttam volna, felugrok, berohanok a házba. Az üveges szekrény középső fiókjában két fotót is találok, amin ott a Doxa karóra.

Apám rájuk pillant, legyint, elmosolyodik. Valami pótszilveszteri buli volt, a haverokkal vittük a konyhát. Már részeg, ebéd előtt is részeg volt, de hiába iszik egyre többet, nem tud még jobban berúgni. Le szokott ilyenkor heveredni a hűvösben, de most nem hagyja nyugodni valami.

Ezt kéne megírnod, jelenti ki váratlanul. Ennek a két képnek a történetét.

De mégis hogyan, kérdezem. Apám a vállát vonogatja. Ez már a te dolgod, mondja, ezt már neked kell kitalálni.

Újra kézbe veszem, hosszasan tanulmányozom a két fekete-fehér képet. Kitakarom az arcokat, a háttérre figyelem. A jelentéktelennek tűnő részleteket. A csempe repedéseit. A henger alakú villanybojlert a kredenc felett. A kredenc előlapján a festett, fehér betűket: FMSZ.96.

Írj le mindent, mondja apám. Amit látsz. Úgy írd le, hogy az, aki nem láthatja a képet, a leírásod alapján pontosan el tudja képzelni.

Vegyél fel leltárt, mosolyodik el, azzal az öntelt, mindentudó vigyorával, amit akkor híz elő, ha valamit nem sikerül elég gyorsan, legalábbis az ő elvárásai szerint elég gyorsan megértenem. Azt mégiscsak tudnod kell, mi az a leltár, hiszen ez a szakmád, teszi hozzá, kissé már önelégülten, mármint, hogy az én szakmám, bármi is legyen az, pusztán játéka és bolondozás.

Tegyük fel, felelem, hogy leírok minden apró részletet, ahogy te javasolod, leltárszerűen, a felszolgáló köpeny felső zsebéből kikandikáló dugóhúzó szarától a bal csuklódon feszülő bőrszíjas Doxa karóráig, de: milyen sorrendben, honnan kezdve és mi felé haladva? És mi lenne a biztosíték, folytatom, egyre magabiztosabban, lenne-e egyáltalán biztosíték, hogyha mégoly hajszálpontos leltárt veszek is fel, az a valaki, aki nem láthatja a képet, úgy tudja majd összeilleszteni a mozaik darabkáit, ahogyan azok a képen valójában összeállnak?

Apám ingerülten a levegőbe csap. Mintha egy szemtelen legyet próbálna elhessegetni. Szertefoszlik arcáról az önelégültség, és úgy néz rám, mintha újra, századszor, ezredszer is le kellene mondania arról, hogy valaha is komoly, fontos, jelentőségteljes ember leszek. Marhaság, morogja. Miért kell ezt az egyszerű kérdést ennyire túlbonyolítani.

A hangjában van egy árnyalat, amiből tudom, innentől értelmetlenné válik minden további vita.

Leltár, tehát, kezdem, egyes számú fotó. Balról jobb felé haladva:

Nyurga, jóképű, göndör hajú férfi. Negyvenes, tekintete derűs, bizalomgerjesztő. Józannak tűnik. Köpenye alá sötét öltönyt, fehér inget, fekete nyakkendőt vett fel, a nyakkendő csomójánál ferde csík. Kezében hosszú nyelű fémkanalat tart egy apróra darabolt hússal púposan megrakott tál fölött. Feje magasságában kifeszített női tenyér.

Apám. Ő van középen, törzse szemben a kamerával, de fejét a mögötte álló nő felé fordítja. Gyér haja átfésülve a fejtetőn. Nyilvánvalóan ittas, szája félig nyitva, felső szemfoga sötétlen villog, talán ezüst. Játékosan nevet. Negyvenéves. Köpenye alatt kigombolt nyakú, fehér ing, laza eleganciával kiengedett fekete nyakkendő, az ing és a köpeny ujjai könyék alá feltűrve. Bal csuklóján bőrszíjas Doxa karóra. Jókora méretű panírozott karajszeletet tart az ujjai között, arra készül, hogy a sercegő zsírba ejtse. Köpenyén a két felső gomb összegombolva, a harmadik nyitva.

Apám mögött, félig takarásban világos kendős, csinos, harmincas asszony. Sűrű haja kitolakodik a kendő alól, szemöldöke ívesen kihúzva. Kivillannak hibátlan fogai, pisze orra mentén félkör alakú nevető gödrök. Egyenesen a kamerába néz, pózol, bohóckodik. Fehér, bordázott, hosszú ujjú pulóvert visel. Szoknyája fölött csipkés pincérkötényt vett, zsebében fekete bőrtárca. Csuklóján karóra, negyedik ujján gyűrű, mutató- és hüvelykujját mintha apám füléhez érintené.

A kép jobb oldalán, síkban valamivel a többiek előtt fiatal nő áll. Feljük fordul, de nem néz egyikükre sem. Haja sötét, bodorított, egy rakoncátlan tincs a fülkagylójába hajlik. Orrnyerge egyenes, szélesen mosolyog. Finom anyagú, elegáns, fehér fölsőt visel, csipkés köténye zsebében bőrtárca. Vékony nyaklánc lóg a melle fölött, apró, rákot formázó medállal.

Hátul, középen kétszárnyú ajtó, jobb szárnya félig, a bal résznyire nyitva. A kerettel majdnem egy magasságig világos, itt-ott repedezett csempe borítja a piszkos falat. A falra erősítve, a jobb oldalon álló nő mögött óriási, henger formájú villanybojler, kör alakú kijelzővel. A bojlerre rávetül a nő profiljának felnagyított árnyéka.

A két fénykép elkészülte között talán csak pár perc, vagy még ennél is kevesebb idő telhetett el. A göndör, jóképű fickó helyére egy alacsonyabb férfi érkezett, apám a panírozott hússzeletet a forró zsírba ejtette, megvárta, hogy kiszüljön, vagy meg sem várta, panírtól, húslétől ragacsos kezét a köpenye elejébe törölte, majd kétdecis, talp nélküli, öblös pohárba vörösborot töltött magának.

Január van, az éttermet körülvevő fák csupaszok, a föld kemény, de hó még nem esett. A szűk konyhában az órák óta bekapcsolt sütő, a gáztűzhely égő lángja keltette meleg és az égett zsír szaga miatt az ablakok kitárva.

Kettes számú fénykép. Balról jobb felé haladva:

Fehér köpenyes férfi, harmincöt éves, dús hajjal, tömött pofaszakállal. Bal kezében szögletes fémtálcán két különböző méretű üvegpohár. Jobb keze lendületben, talán az egyik poharat készül levenni a tálcáról. Fehér inge alatt atlétát hord, fekete nyakkendőjének cso-

mója szakszerűen megkötve, de a nyakkendő túl rövid, nem ér le a nadrágja korcáig. Köpenye felső zsebéből dugóhúzó szára kandikál ki. Fejét a helyiség belseje felé fordítja. Szája résnyire nyitva, arcán sejtelmes mosoly.

A harmincas, csinos, világos kendős asszony kissé előre dől. Törzsét részben eltakarja apám felemelt karja, amiben a borospoharat egyensúlyozza. Pulóvérenek három gombja apám hónalja alatt fénylik. Jobb csuklója behajlítva, ujjai laza ökölben. Arcán mesterkéltté, fagyossá vált mosoly. Miniszoknyája alól kivillannak harisnyás combjai.

Apám hosszú hentesköpenyének két felső gombja begombolva, a harmadik nyitva, a negyedik begombolva, a legalsó nyitva. A köpeny eleje, a jobb alsó zsebnél és a gomboknál, maszatos. Nyakkendője kiengedve. Baljával átkarolja a mellette álló nő nyakát, szemét lehunyja, szenvedélyesen csókolóznak. Csuklóján megfeszül a Doxa karóra bőrszíja. Ujjai vége, körmei zsírosan fénylenek.

A barna, bodorított hajú nő arcával apám felé fordul, szeme lecsukva, látszólag belefedkezik a csókba. Még sincsenek szorosan összefonódva. Karjait kicsavarodott törzse elé tartja, bal kezével mintha a nyakában lógó medálba próbálna kapaszkodni. Jobb kezfeje sután apám hasához szorul. Egyensúlya megbillen, bal combját enyhén megemeli, felcsúszik fekete miniszoknyája.

Hátul középen kétszárnyú ajtó, jobb szárnya félig, a bal résnyire nyitva. A kerettel majdnem egy magasságig világos, itt-ott repedezett csempe borítja a piszkos falat. A falra erősítve óriási, henger formájú villanybojler, alatta fából készült kredenc, sörös üvegekkel, kávé- és vizespoharakkal. A kredenc pereméhez veszélyesen közel sötét folyadékkal háromnegyedig telt üvegpohár.

A kredenc előlapján fehér festékkal FMSZ.96. felirat.

Mit jelent az FMSZ.96, kérdezem néhány perc hallgatás után.

Faszom se emlékszik, feleli apám. Küszködve formálja a szavakat, botladozik a nyelve. Nagyokat nyögve feltápaszkodik, a derekát dörzsölgeti, elindul befelé.

Az öltönyt, az Eszterházy-kockást, azt is Bécsben vetted, kiáltom.

Megtorpan, hátra tekeri a nyakát, rekedten feleli: persze, Bécsben, menj, nézd meg a bélést, nehogy meglepődj, ha azt találod benne, Vörös Október Ruhagyár. ■ ■ ■

Nagy Gerzson 1975-ben született. Budapesten él. Könyvet vizsgál, de ír is. Legutóbb az ÉS-ben jelent meg írása. A *Délután apámmal* című első könyve a Kalligramnál jelenik meg a Könyvfesztiválon.

A csónakon

Nem a csónakban, a csónakon ülni, a víz hiányán.
Nyakkendőben, iskolai díszben, szürkés fiúságban.
Demonstrálni a kapcsolatot: Thomas Mann regényeiben
pihennek így a Krögerek, miközben egymáson jár az agyuk,
a saját testrészeit keresik, a legtöbbször
ott, ahol amúgy is lenniük kéne.

Idomár saját test cirkuszában?

Idomár saját test cirkuszában? Fölül porondöltöny,
alul semmi. Ez a semmi hamis, ez a semmi is ő.
Ez szaporítja majd a belőle kiömlő semmit,
a magömléses, élvező semmi gyerekei vagyunk.
A semmihez anya is kell: aki kihalássza a semmi magját,
és elhiteti a hasával, hogy képes irracionálisan nagyra nőni.
Amikor elérkezik az idő, a porondra huppan
a parányi semmi, rózsaszínbe, kékbe öltöztetik,
táplálják, elvágják a zsinórt, megtagadják tőle a más melegét.
Az idomár akkorra már csak pattogatni tudja az ostort,
a porondon langyos a forgács, hideg a homok.

Matador

Fel, torreádor! A dallamok ellen nincs tusa,
bikája vagy te is a felnyársalásnak. Vérezni fogsz,
felszegezve a palánkra, perverz aktusában
a maszkulin szépségnek hallatlan gyertyák égnek.
Spanyol nők könnyei között fürdik a fürt,
nagy, barátságtalan serpenyőkben serceg a bikák vérekes töke.

Úszók

Barátok? Sporttársak? Modellek? Kivesszőzték-e már
a szöveget, melybe bekerültek? Tervezik-e már
a könyvet, ahol majd felsejlenek? Van-e elég fény a szobában,
melyben róluk olvasnak majd?
Van-e elég erő a papírban, hogy ne sárguljon, koszolódjon?
Van-e elég erő az ujjban, hogy végül továbblapozzon?

Megszárad

A hússzállító férfi keze a targoncán. Mint egy húscsapat,
mely más húscsapatokkal él együtt, állati inakkal, vérrel.
Nincs kiporciózva még a teste, a kocsiban darabolt disznó.
A vér, a gyorsó lemarta a festéket a kocsiján.
Fehér foltokban málik a felszín, hámlik a bőr. Kék számok a bőr alatt,
hozom a számlát. Bocsánat, kicsit véres-vizes lett a szállítólevél.
Gyorsan szárad.

Katonák

Fertőtlenítik a testet, meztelen férfiak palettákon.
Mint egy gyárban, akkora a félelem, a dolgok súlya.
Hideg lehet. A védőruhásoknak sok ennyi higiénia.
Folyik az izzadságcsépp a hátukon, de mire leér, már el is párolog.

Ketten

A hóna alatt lovaglópalca, térsége egy kerítésen ül.
A lovak kifutottak a képből, nem kíváncsi rájuk senki.
A kezük majdnem összeér. Vigyáznak, nehogy.
A ruha kemény, férfias, de az arcok!
Az arcok helyén szögletes kijelzők villognak.

Egyedül

Mintha nagy lenne rá az egyenruha, tényleg nagy, de lógott már rajta a gyerekkor is. Egy számmal nagyobb kamaszkort viselt, s láthatóan, ha jut neki egyáltalán, ha túléli a háborút, egészen lötyögősre szabott öregkora lesz.

Nos

Nos, ezek az urak, ezek a fiúk nem látszanak a hullámokból, pedig nincsenek vízben. Sehol a tenger, sehol a hínár, sehol a kagylók elsodort erotikája. A mélység fiai ők, a vízhez nincs közük. Mégis térdig gázol beléjük a fürdőzők lába.

Nézd, öreg

Nézd, öreg, belepik a színek! Benövik ocsmány sárgák, erezett kékek! Szétömlik a mennyből a festékesdoboz könnye, nyugatra bámul az arc, mégsem tud kiszíneződni.

Füvek közt

Leather and Harley: ez a fotó címe, a fotós Mel Robert. Hangosan röhög az ember! Legalább a motor nincs faszhelyzetben: metaforaként süpped a sivatagi tájba, a bőrgatya tojászápító melege Whitman füvei közé árad, és tanít, tanít, tanít a szent anyatermészet igazáról, a többször használatos nemi szervek taktikai magányáról.

TÖRECSÉK

Kétágyas

Anyám tehát a regisztrációs lapot lobogtatta, úgy mondta: induljunk, mondta azt is, hova, nem tudtam már rendesen figyelni rá, nagyon hiányzott a szokásos adag, nehéz volt a világ, ólommal voltak leöntve a léptek, hanyag mozdulattal tekertem nyakamra sálamat, verejtékeztem és dideregtem egyszerre. Anyám kezét fogtam, szédültem, másik, jéghideg tenyeremben a két csomag közül a könnyebbik, benne ruhák, zokni, fürdőköpeny, könnyű kabát, alsóneműt nem hoztam, tizenhat éves korom óta nem hordok, könyv sincsen, nem bírnám figyelemmel, erővel, úgyhogy maradt az újság, abból vettünk egy jó nagy stócot, talán később már képes leszek a főcímeken kívül mást is elolvasni belőlük, egyelőre nem megy.

A szoba, fizetnünk sem kellett érte, hogy ilyen legyen, kétágyas, rögtön az első emelet. Semmi különleges nem volt benne, egyszerű, tiszta, tv is van, kis mosdó, viszonylag jó ágy, a falakon körben képek, azt nem tudnám megmondani, kiktől, tájékoztató alaprajz a kórházról, mindenféle szárny, igazgatási épület, osztály, mosoda. Egy bánatos, furcsán, sötéten izzó figura ült a bejáratától számított bal oldali ágyon, kétágyas volt a szoba, úgyhogy enyém akkor a másik, egy Caspar David Friedrich-kép alatt. Ezt az egyet felismertem, megjegyeztem, hátát mutató alak ül rajta, mint a szobatárs az ablakban, fura, feszes, ideges pózban. Lassan fordult meg, tényleg úgy, mintha többszáz éves lenne, nem állt fel, de nyújtotta a kezét, szólni nem szólt, bemutatkoztam.

Réthesy-Máz Andor

A figura az ablaknál ült, az ajtónak háttal, kifelé bámult, nem csinált semmi különöset, a levegő mégis remegett körülötte, aztán egyszer csak megfordult, kezét nyújtott, úgy nézett fel rám és bemutatkozott: Réthesy-Máz. Réthesy-Máz Andor. Így hívták. A szobát tehát vele fogom megosztani, két hét, azután megyek majd tovább Töröcskére, az Intézet ottani részlegére szól a beutaló második fele.

Amikor a szobába beléptem és elfoglaltam a helyemet, még nem tudhattam, hogy a két hét leteltével Réthesy-Máz is költözik, hogy ő is jön velem, és hogy addigra megszokom őt is, mert nem vitás, dilis, de viselhető, nem nagy gáz, bölcsész, filozófia szakos, régóta járja, ismerős érzés, nálunk is tele volt ilyenekkel a padlás. Amit megtudtam róla, a bajáról, hogy erős tévképzetei vannak és személyiségzavaros is (Dumpf Endrének nevezi néha magát), hát, bizony nem mostanában kap majd diplomát. Mindazonáltal jobb, mintha valami tuskó pszichopátával zártak volna össze. Andor csendes volt, bolondériája meg az, hogy költői munkáit, néhány soros szösszeneteket akár, naponta kitűzte a faliújságra, a folyosón fel és alá járva osztogatta kézzel írt, sok példányban gyártott, napi cetlijeit, agymenéseit. A helyzethez képest (állandóan ver a víz, fáj a bőröm, éget az ínyem, remeg a kezem és rognak a térdeim) jól megvagyok.

Ebéd-lét

Andorral az élen megindult az osztály legnagyobb része a tv-szoba melletti ebédlőbe, én a furcsa kis csorda mögött baktatok, dél van, ezért a megindulás, ebédre készülünk, a napirendet még nem olvastam át, de két nap elég ahhoz, hogy ezt tudjam: az ebédet ilyenkor, pontosan délben hozzák. Mondom, az élen sötéten izzó szobatársam, Réthesy-Máz, mintha tényleg két évszázaddal korábban varázsolták volna ide, a pepitaköves folyosóra, potyognak ki az összefirkált cetlik a zsebéből, ezeket osztogatja állítólag majd' minden nap, rajta mindig egy aznapi szösszenet, apró költemény, az egyik nővér azt mondta rá, úgy nevezte őket, *szokásos agymenések*, de néha meglepően jók, főleg azokon a napokon, amikor Dumpf Endrének kell szólítani valami miatt. Lehajolok, felveszek egy „példányt”, hogy milyen is az aznapi termés, elolvasom, emlékszem, el is mosolyodok, egészen frankó kis opusz, *ebéd-lét*, némiképp egzisztencialista stíjlban nyomott szövegecske. A bolond, a zseni meg a hajszál, hogy milyen igaz, ez jutott eszembe, emlékszem, még szorongattam egy kicsit a fecnit, aztán amikor már kívülről fújtam, magam sem tudom, miért, de zsebre raktam.

*Kiülök, igen, kiki, a teraszra,
arcéletem beletartom a napba,
ugyanjót pőfékelészek, és azon
merengek el, hogy egy másik,
homályos hajnalon majd
ugyanaz a nap úgy jön fel,
hogy én már nem lézek,
már nem vagyok.*

Ebéd

Az ebédlővel kapcsolatban: a folyosó lakói közül azok közé tartoztam, akik kijöttek enni a szobából, engedték, és képes is voltam rá. Ahogy igyekeztem a többiek után, Andor sorai zakatoltak a fejemben. Remegtem még, erősen, forrón verejtékeztem, mindazonáltal elhagytam mégiscsak a szobát. Mire odaértem, a menzaserű kiadó pultnál már hosszabb volt a sor, de Andor integetett, hívott, hogy ő mindjárt odaér, hogy elől áll, álljak mellé, és akkor ülünk le majd együtt egy asztalhoz,

hogy akkor ő most egy közös ebédre invitál. Emlékszem, szájalmasnak tartottam, szegény flótás úgy csinált, mintha étteremben lettünk volna, és ő éppen meghívna egy komolyabb ebédre, egy többfogatásra.

A konyha meglepően jó volt, sokkal rosszabbra számítottam. Egykori kollégistaként nem voltam finnyás, a kapron kívül mindent szerettem, de azért jó volt, hogy nem az általános sulimra emlékeztető kelkáposztaszerű moslékot adták. Réthesy-Máz, szobatársam, friss barátom is ezt hozta szóba, teljesen világosan beszélt akkor, hogy lehet a kelkáposztát igenis szeretni, merthogy finom az, csak belisztezni (így nevezte a habarást), na, csak azt nem szabad. „Hozzá virslit, tükörtojást, vagy esetleg jobb minőségű felvágottat mondanék”, mondta, én meg csak pislogtam megzavarodva, mert mintha most egy teljesen másik ember ült volna velem szemben, nem az a lázasan izzó, zavart figura, aki alig pár napja fogadott a szobában, magába zárkózva, súlyos lélekkel, sötét aurával.

Napirend

6:00-7:00-ig Ébresztő, reggeli tisztálkodás, kórterem rendbetétele, ágyazás, szükség esetén ágyneműcsere,
7:00-7:45 Vérnyomásmérés, gyógyszerosztás.
7:45-8:00 Reggeli (pontos ideje a reggeli érkezésétől függ, a városból hozzák)
8:30-10:00 Vizit. Hétfőn I. emelet, aztán szünet, majd csütörtökön a II. emeleten.
10:00-11:30 Foglalkozás, csoportok
11:45-12:00 Ebéd (ideje megint az ebéd érkezésétől függ)
12:30-13:00 déli gyógyszerosztás, a gyógyszeres tokok több részre vannak osztva, ez a középső,
14:00-15:00 között: csendes pihenő.
15:00-16:00 Délutáni foglalkozás, megint a terápiás csoportok
16:30-17:00 Vacsoraosztás, utána kis szabad idő az épületen belül, majd gyógyszerosztás nyolckor.
21:30 Villanyoltás. Azt gondoltam, hogy ehhez a ponthoz soha nem szokom majd hozzá. Pesten ilyenkor

éppen csak befejeződik a hétórás mozi vagy a színház. Egy-egy előadás után kis kocsmá hazafelé a körúton, aztán gyakran már éjfél után a Vígyszínházzal szemben a *Szultán*, gyros, török pizza, sült padlizsán, szóval legkorábban is éjfél, mire az ágy közelébe kerülök. És akkor az még csak lefekvés,

az még nem az elalvás. Az első napokban ezért csak feküdtem hajnalig a sötétben és hallgattam, ahogy ütemesen szuszog Réthesy-Máz, és bámultam a plafont, forgolódtam, gyűrtem magam alatt a lepedőt, az átizzadt kispárnát.

Szabályzat

Felhívjuk tisztelt betegeink figyelmét a következőkre:
Az osztályt engedély nélkül és indokolatlanul el ne hagyják,
és ha mégis, a szolgálatban levő ápolónak a távozás szándékát minden esetben jelezzék, még akkor is, ha az épületen belül maradnak.

Gyógyszer- és ételosztás, valamint vizit idején az osztályon kell tartózkodni.
A foglalkozásokon való részvétel kötelező, a kezelés elengedhetetlen része.
Hogy pontosan melyik csoportban, illetve foglalkozáson kell részt vennie, arról bekerülés után a kezelők tájékoztatják majd.

Csendes pihenő idején kizárólag a szobájukban vagy a csendes foglalkoztatóban lehet tartózkodni. Látogatás, tv-nézés, cigarettázás ez idő alatt nem megengedett. Dohányozni csak az arra kijelölt helyen lehet.

A dohányzásra kijelölt hely az I. emelet fasor felőli része.
Megkérjük egyben kedves betegeinket, hogy csak a saját szobáikban tartózkodjanak, társas tevékenységre

alkalmasak a társalgók, a csendes foglalkoztató és az általános foglalkoztató helyiségek.
Felhívjuk figyelmüket, hogy férfiak a női szobákban, illetve nők a férfi szobákban nem tartózkodhatnak.

Ajánlott látogatási idő:

- 9:00–14:00 óra
- 15:00–19:00 óra

A Pszichiátriai és Addiktológiai Centrum minden dolgozója nevében a Centrum vezető főorvosa.

Gyógyszerosztásos

Réthesy-Máz utolsó két kreálmányát a mosdóban, a tükör előtt hagyta, pontosabban az egyiket, a rövidebbet, folyékony szappannal felragasztotta rá:

*helyemre slisszantok.
gyógyszerosztás.*

A hosszabbik, már egész kis költemény, amikor megtaláltam és elolvastam, akkor gondoltam először én magam is, tényleg arra jutottam, hogy a *hajsza válaszítja el*-dologban lehet mégiscsak valami:

*Emerájomsasszonta
Andorka agya ronda*

*ellágy borultra derüllők,
fellegek, szárnyalok,
hintalok,
palinta, ebédlőm
tojás közepén sárga
lekváros palacsinta,
Kszanakszom
doktorúr tablettáztat
még mindig*

Márton bácsi

A második nap át kellett mennem a neurológiára.
Mindig így csinálják, így kell, ezt tudom, ha kizárva
minden szervi probléma, akkor marad és biztos a baj:
a lélek.

Úgyhogy átgyalogoltam szépen, hoztak ugyan
egy tolókcscit (sztenderd protokoll), de nem kértem,
mert bár a lábaimban az erő még nem volt az igazi,
de azért a lebénulás ikonikus jelével mégsem
óhajtottam azonosulni. Van gáz velem elég,
a tolókcscii nem hagyom elfajulni a dolgokat.

A neurológia folyosóján ültem le, nem messze
egy vizsgálotól.

Nyitva volt az ajtó, ezért hallottam, aztán kicsit
arrébb ülve

láttam is, hogy bent kit vizsgálják, egy ősz hajú bácsit,
szerintem hetven feletti, szomorú, távolba,
régii időkbé néző

szemekkel, beteg emberek tudnak ilyen szemekkel járni,
felébredni és elkezdni egy napot minden reggel.
Szegény faszi, ott ült ölébe ejtett tenyerekkel,
a hátul kötös, meztelen valagat hagyó köpenyben,
egyszer, mikor vakbéllel befektettek Siófokon,
volt rajtam, úgyhogy tudom, milyen, tudom, hogy
hogyan növeli a kiszolgáltatottság érzetét.

Az ember hajlamos benne azt gondolni, hogy azért
nyitott hátulról, hogy a dokik, ápolók könnyebben
seggbe kúrjanak, na, és ha esetleg azután még, hogy
beteg vagy, gyenge és félig meztelen, még marad
valamicske kevés az önbecsülésedből, akkor
azt elveszi a véletlen: persze, hogy a szebbik nővér
szedi ki egy jónagydarab szarral az ágytálat alólád.

Szóval az ember ült a széken, a semmivé váló
múltba nézve,
éppen jött a doki, szembe ült le, egy sebtiben
odahúzott székre,
lámpa, szemfenék-vizsgálat, feltartott mutatóujj:

*ne mozgassa a fejét, csak a szemével kövesse, nystagmus,
nem tudom pontosan, mi az, de tudom, azt keresnek
ilyenkor.*

Amikor ez a mutatóujj-követéses cucc is megvolt,
akkor:

*vicsoritson, jó, nyelvét öltse, rendben, pislog, gyorsabban,
aztán hirtelen elkezd a doki lassan, tagoltan,
hangosabban*

beszélni: *Meg tudja mondani, milyen nap van?*

Komolyan mondom, elmebeteg dolog ez: süketnek
attól még nem süket, meg nem is gyógyós, hogy beteg.
De a doki legalább háromszor elismételte, egyre
hangosabban

mondva (ha véletlenül valaki a folyosón, étkezőben,
kint a pultnál

nem hallotta volna), hogy *mi-lyen-nap-van?*

A harmadik

ilyen után az ember felnéz, egyik kezét lassan
a doki combjára teszi, állát még egy picit meg is emeli,
és úgy mondja, mintha verset szavalna, mintha büszke
úttörő, ma már cserkész, vagy valami ilyen

faszomság volna:

*november 11, Márton napja. November 11-e az ókori
Rómában a téli évnegyed kezdete, Mars ünnepe volt,
amikor a ludat a hadisten szent madaraként fogyasztották.
A Szent Márton-legendát pedig egy 4. században élő,
római katonáról gyártották, aki megtért, majd
misszionárius lett.*

*Olyan alázatos volt, hogy egy libaólba menekült,
amikor mint püspökjelöltet*

keresték. Elbújt, de a libák gágogása elárulta őt.

Többek között ezért

hozzák összefüggésbe Szent Mártonnal az „áruló” libákat.

Hallom, látom is a jelenetet, fejét felszege,
szavalva mondja,

a szemével, ahogy a nézése átfúrja a dokit, mintha
üzenetet

gravírozna a flegma, nagy tudású, fölényeskedő
doktorba:

agyvérzésem volt, hülye kis fiatal faszkalap,
nem én vagyok az osztály, a folyosó bolondja,
hanem az, aki nem veszi észre magát, és a vizsgálat
során

fül-orr-gégészet helyett a neurológián ordibál.

Legalábbis ezt képzeltem, vagy így láttam,

hogy ezt mondja szemeivel, felszegett álla

ezt üzeni. Tudtam, embervolta utolsó morzsája

ez, amit még összegyűjtött, gereblyézett, maradék erő, hit
magában, hogy él, hogy van, még akkor is, ha kórházban,
de érvényes a létezése, ezt mindenki vegye tudomásul.

Ezt láttam, a jelenet, emlékszem, megállt bennem,

belém szúrva,

aztán kinyílt a mellettem lévő ajtó és behívtak vizsgálatra.

Kokainistán

Az első két nap volt a legnehezebb. Pedig a baleset, ahol kibukott a dolog, hogy a drog, a kokain rabja vagyok,

a baleset előtt is volt velem gáz már bőven:

nem aludtam, fájt a fejem,

a tudóm, görcsöltek az izmaim, állandóan fáradt voltam, verejtékeztem.

Rámentem honlapokra is, hogy mi minden történhet velem:

mentális betegségek, skizofrénia, paranoia, ezeket olvasva

sikerült anyámnak meggyőzőnie arról, hogy nem játék, hogy

le kell szoknia az embernek a drogról. Pedig a kokainról

korábban azt olvastam, hogy nem okoz fizikai függőséget, mentálisan meg vagyok olyan erős, gondoltam, hogy ne csavarodjak rá a cuccra egészen.

Aztán persze semmi sem úgy lett, ahogy gondoltam, terveztem, egyre gyakrabban nyúltam a cucchoz, a bankkártyám széle is kirojtosodott, mert mint a filmekben,

azzal formáztam a csíkot, naponta akár négyszer, ötször is.

A végén már olyan volt, mintha bogarak rohagáltak volna a bőröm alatt, egy ismerős doki Kaposvárról azt mondta, hogy ez egy tipikus tünet, és hogy ne csodálkozzak, a bogarak mellett egyéb, durva hallucináció meg érzészavar is lehet. Lett is.

Az volt a szerencse, hogy volt annyi akaratom, meg volt egy olyan anyám, hogy nekiszaladtunk a leszokásnak, még akkor is, ha brutális nehéz, az állandó fáradékonyság, a belassultság, a szorongás, hogy alig, vagy egyáltalán nincs étvágy, elaludni nappal állandóan el tudnék, de éjszaka nem, akkor csak a plafonnézés meg a forgolódás, ráadásul az állandó verejtékezés és az izomgörcsök egyáltalán nem múltak még el. Amilyen könnyű volt csíkkal a világ, ez most legalább akkora szívás, megőrül az ember a megvonási tünetektől.

Pedig egyből kaptam benzodiazepánt is, meg valami átszoktató gyógyszert, merthogy lejönni a szerről csak fokozatosan lehet, csak úgy szabad, ráadásul időbe is telik, anyámnak megmondták, hogy ne néhány hétre

számítsunk, inkább hónapokra. És hogy 2 hét Kaposvár után

megyek tovább Töröcskére, rehabilitáció, folytatás, ott már telefon, tablet sem lehet majd nálam.

Vicces kis átírat is volna:

Kokainista az instán,

gondolkozz el az okain is tán.

Most akkor még egy hét Kaposvár.

■ **Mesterházy Balázs** (1974, Siófok) könyvei: *Szélen balzsam* (versek, 2006), *Soha nem látott bálnák hangja* (versek, 2017), *Gesztenye placc* (novellaregény, 2018), *RANDOM* (versek, 2019).

Fotó: Stekovics Gáspár

Alkony

Felkelek lemegyek
Gellérthegy mögött a Nap
kék szemem vörös ég
gyors vadttűz végigszalad
félhomály éjsötét
léptek alakok szavak
létszakadásban vers vers
hirtelen fénypontsor gyullad

Utókormenet

Az Utolsó Hajó elment
Száz évvel azután
utad utánoznák
Úszhatnak utánad
Amit találnak
elsüllyesztett roncsok
fáradt félelem
enyhe utálat

az óra átállt

átállt az óra
egy másik évszakra
egy másik századba
egy másik életbe
egy másik korszakba
egy másik költészetbe
egy másik égtájr
áruló vagy pionír az óra
döntse el aki tudja
állítsa egész előre
vagy az origóra vissza

újra először

újra először látni mindent
makulátlanul élesen
újra várakozva ébredni
minden új napra éhesen
felajzott nyíl megfeszülni
minden újra éberen

Tábor Ádám (1947): költő, esszéíró, Budapesten született, azóta ott él. Fiatallabb korában rendszeresen közölt irodalomkritikát, szerkesztette a *Lélegzet* című élő folyóiratot, a két *Lélegzet*-antológiát, majd -könyvsorozatot. Hat verses- és két esszékötetet publikált, mindkét műfajban egyet-egyét a Kalligram Kiadónál. Legutóbbi verseskönyve: *Versmező* (2015, L'Harmattan).

Másnap

k a m a r a d a r a b

Másnap

Másnap

Másnap

SZEREPLŐK:

Albion: 23 éves férfi, Mendel legjobb barátja

Mendel: 26 éves férfi, Albion legjobb barátja

Pille: 20 éves nő, Tóra gyerekkori barátja

Tóra: 22 éves nő, Pille gyerekkori barátja

Vraun: 24 éves férfi, tegnap érkezett a városba
és találkozott először a többiekkel

Ssimi: 25 éves férfi, Regina útitársa

Regina: 19 éves nő, Ssimi útitársa

4. jelenet

Szín: Pszichedelikus átmenet, a bűgő, dallamos zene lassan csobogássá válik, amíg valaki oldalról észrevétlenül visszahordja az első jelentből a sörösüveget és a ruhákat. Mire a háttérben beáll az első jelenet háttéréből ismert videófelvétel a hídról és a folyóról, balról, kézen fogva, hárman érkeznek a színpadra: Pille, Tóra és Vraun. Észreveszik a ruhákat és üvegeket a földön, megállnak, Vraun lehajol, lassan elkezd vizsgálni, addig Tóra és Pille összeölelkezik mellette.

TÓRA: Találtál valamit?

VRAUN: *(a halom aljából felemel egy karórát)* Egy törött karórát.

PILLE: *(elkerekednek a szemei)* Ez nem lehet véletlen!

VRAUN: Dehogynem, simán lehet véletlen.

PILLE: Jó, de nem az. *(megnyomkodja a fejét, mintha fájna)* Pihenjünk le.

Tóra segít neki leülni, melléül, ráterít egy kabátot a földről, Mendel kabátja az.

TÓRA: Fázol?

PILLE: Nem hiszem.

VRAUN: *(talál egy bontatlan sörösüveget, megörül, felbontja, a lányok a szisszenésre odanéznak)...*
Ja, kértek?

(a lányok a fejüket rázzák, Vraun beleiszik a sörbe, eddig térdelt, most leül, egyik kezében a sör, másikban a karóra, azt nézegeti)

Szerintetek mi történik azokkal az emberekkel, akik nem szeretik a fokhagymát?

TÓRA: Az attól függ. A legtöbb helyzetben valószínűleg ugyanaz, mint azokkal, akik szeretik a fokhagymát.

VRAUN: De hogy ilyesminek nem kéne megtörténnie. Nem kéne léteznie olyan embernek, aki nem szereti a fokhagymát.

TÓRA: ...ez így egy kicsit erős, nem gondolod? Mindenesetre értem, hogy miért mondd.

VRAUN: Semmi bajom azokkal az emberekkel, akik, mármint... nem a világ, hanem az ő érdekükben, érted...

TÓRA: *(lassan, megfontoltan)* Igen, ebben lehet valami.

PILLE: *(halkan sirdogálni kezd)* Én nem... nem szeretem a fokhagymát...

TÓRA: *(eltátja a száját, Vraun is megijed)* Dehát... a fokhagymát? *(látszik rajta, próbál kitalálni valami vigasztalót, de túlságosan ledöbbentette ez a hír)* Pille, semmi baj... vagyis... biztos vagy benne?

PILLE: *(kicsit lenyugszik, de látszik, hogy mélységesen el van keseredve)* Egészen biztos. Mi fog történni velem?

VRAUN: *(zavarban van)* Én nem úgy értettem, hogy valami rossz, hogy bármi rossz kellene történjen... veletek... csak... mármint, csak annyit akartam kérdezni... hát, hogy szerintetek mi...

TÓRA: *(ő is zavarban van, megfogja Pille kezét, Vraunra néz, és bólogat)* Igen, igen, ebben nincs semmi rossz. Nem kell mindig tudni, mi fog történni. *(Pillére néz)* És a fokhagymaleves?

PILLE: *(felzokog)* A-hazt se-hem...

TÓRA *(csitítgatja)* Jó, jó, jó, jó, figyelj... megtaláltuk ezt a karórát... most erre figyeljünk...

(Pille kicsit megnyugszik, Tórára dől)

Van rajta valami szöveg?

VRAUN: *(forgatja, aztán az alsó lapon talál valamit)* Megvan! Al-bi-on-nak... Men-del-től...

TÓRA: Igen! Így hívták őket! Mendel volt a pap! És Albionnak adtad oda a gyűrűt!

PILLE: *(kisimul az arca)* Tényleg?

TÓRA: Egészen biztos vagyok benne.

PILLE: *(elmosolyodik)* Csak... ülünk itt egy kicsit. Már nem is vagyok biztos benne, hogy nem búcsúztam el a gyűrűtől, igazából.

VRAUN: A gymamádé volt?

PILLE: Igen. Rengeteg fokhagymát kellett megennem a gymmamám házában. Sosem mertem neki elmondani, mennyire utálok. Nem bírta volna elviselni. De most már nem is tudom neki elmondani.

VRAUN: Meghalt?

PILLE: Nem, nem halt meg, de már alig lát és alig hall, és fogalma sincs, ki vagyok.

VRAUN: Sajnálom.

PILLE: Én is sajnálom. Ez már évek óta így megy. Viszont azóta nem is ettem fokhagymát, mert nem főz. *(szomorúan felnevet)* Szóval ebben is van valami jó.

Egy darabig csendben ülnek.

TÓRA: Én a kukoricát utálok.

Vraun és Pille halkan felnevetnek.

VRAUN: Én a koriandert.

TÓRA: Jézusom, én is!

PILLE: A koriandert?! *(elhűlve néz rájuk, remegni kezd)* Dehát mi bajotok a... hogy lehet... akkor most mi fog történni...

TÓRA: *(szorosan magához öleli Pillét, Vraun közben elkerekedett szemekkel figyeli őket, Pille halkan nyöszörög, de miközben Tóra gyorsan, folyamszerűen beszél, érezhetően nyugszik le)* Pille, Pille, nyugodj meg, ez most már nem kéne, hogy gondot okozzon, az előbb olyan szépen lezártunk egy ehhez hasonló pilanatot, ha most megint belecsúszunk ebbe a mozzanatba, akkor már lehet, hogy sosem fogunk tudni kikecmeregni belőle és ha itt maradunk, belecsúszva ebbe a pillanatba, akkor egyre nehezebb lesz kinyitni az ajtót a további jelenetek irányába, és ezzel sincs semmi baj, tényleg, tényleg nincs azzal semmi baj, ha mostantól ugyanazt az egy dolgot oldjuk az idők végezetéig, de érzem, és te is érzed, és Vraun is érzi bizonyára, hogy most még azért nem szabadna véget érjen ez az egész, itt nem szabad kisiklani a mederből, mert akkor értelmét veszti, persze az sem baj, ha soha nem is volt és nem is lesz értelme, de annyit kérek, Pillém, Pillécském, hogy ezt most... szépen... lassan... engedd... el...

Pille a végére teljesen megnyugszik, Vraun is, most már éppen mindannyian higgadtak, érezhető, ahogy lassan minden rendbejön.

VRAUN: Hogy fogjuk őket megtalálni?

TÓRA: Annyi biztos, hogy itt, ezen a ponton eltöltöttek némi időt. A sörösüvegekből ítélve nem hiszem, hogy olyan régen indultak volna el.

PILLE: Én kiskoromban rendőrkutya akartam lenni!

VRAUN: *(ügyesen leplezett bizonytalansággal a hangjában)* Hát ez nagyszerű!

PILLE: Igen, igen, meg tudom őket találni!

Pille felpattan, Tóra és Vraun is feltápáskodnak, Pille már szaladgál körülöttük, néha leugrik, megszagolja a ruhákat, üvegeket, gyorsan mozog, néha megvizsgál valamit közelebből. Megáll.

PILLE: Mendel volt a pap, mint tudjuk. Albion volt a vőlegény, ő húzta Ssimi kezére a gyűrűt. Itt viszont csak két ember üldögélt, a ruhákból ítélve, az egyikük pedig biztosan Albion volt, mert övé a törött karóra... *(lehunyja a szemét)* Kezd visszatérni az egész. *(Kinyitja a szemét, ránéz a kabátja magán, amit Tóra terített rá az imént)* Ez itt Mendel kabátja. A másik pedig Albioné. A vőlegény tehát elvesszett. Itt ültek, sörözgettek... egészen sokáig söröztek itt... de hol van a vőlegény?

TÓRA: *(észbekap)* Volt vele egy lány, te jó ég, a lány! Emlékeztek?

VRAUN: *(ő is feléled)* Most, hogy eszembe jutott, sohasem fogom elfelejteni.

PILLE: Igen, igen! Rebeka!
 VRAUN: Regina.
 PILLE: Regina!
 TÓRA: Ssimivel volt, és volt körülöttük... valami...
 PILLE: Fények, körbelengte őket egy fénybuborék...
(megáll) De ez nem segít rajtunk.
 TÓRA: Náluk van a nagymamád gyűrűje.
 PILLE: *(elmosolyodik)* Igen, ez igaz.
Egy darabig csendben, megnyugodva nézelődnek.
 VRAUN: Mit keresünk tulajdonképpen?
 PILLE: *(fnoman megrázza a fejét)* Semmit, már megtaláltuk. Csak kíváncsi voltam, hol a gyűrű. Azt hi-

szem, már rég el kellett volna valahogyan veszítenem, és ez volt a legszebb módja.
 TÓRA: *(Pilléhez lép, megfogja a kezét)* Itt vagy?
 PILLE: Itt vagyok.
 TÓRA: *(Vraunra néz)* Velünk maradsz?
 VRAUN: *(kicsit össze van zavarodva, de boldog)* Maradok.
 PILLE: Visszamegyünk a pokolba?
 VRAUN: Soha nem is távoztunk belőle.
 TÓRA: Gyerünk.

Elindulnak, jobbra távoznak a színről.

5. jelenet

Szín: Háttérben átmenet, lassan visszakúszik a zene, pszichedelikus képek után megint a klub bejáratáról lévő felvétel állapotodik meg a háttérben. Balról egy némileg megfáradt és letört Albion-Mendel páros lép be, leülnek a járda szélére a bár előtt, a zene halkabb lesz. Csendben ülnek a földön, Mendel kezében félig telt sörösüveg, de nem iszik bele, csak lóg a kezéből, élettelenül. Másodpercek telnek el így, Albion felsóhajt.

MENDEL: Szeretnék mondani valamit, de nem tudom, mit. Szeretném tudni, hogy mit szeretnék mondani.
 ALBION: Nem számít. Vagyis, nem az a baj, hogy... szóval nem baj, hogy nincs itt, hogy nem találtuk meg... a baj az, hogy most már teljesen elbizonytalanodtam, hogy egyáltalán létezik-e...
 MENDEL: Dehát, emlékszünk... vagyis... nem? Nem emlékszünk?
 ALBION: Van előttem egy arc, de összemosódik egy lány arcával, ezt pedig nem tudom magamnak megmagyarázni. Így lehet, hogy az egész csak egy álom volt.
 MENDEL: De együtt álmodtuk volna?
 ALBION: Amennyi szeretet lakozik benned, Mendelem, teljesen elképzelhető, hogy létrehozol egy álmot egy tőled független boldogság érdekében.
 MENDEL: Én csak azt nem tudom, van-e ennek értelme. Például most, mindezek után, hinni kezdél mégis valamiben?
 ALBION: Hinni... talán igen. De így, hogy fogalmam sincs, hogy miben... így lehet egyáltalán?
 MENDEL: *(elkomorul)* Tulajdonképpen, vagyis ha jobban belegondolsz, csakis így lehet hinni. Ha tudod, hogy miben hiszel, az már nem hit, hanem tudás. És a tudás neutrális. A tudás nem segít rajtad.
 ALBION: *(fanyarul felnevet)* Szóval azt mondod, hogy ez mégis a legjobb mód, ahogy alakulhattak a dolgok?
 MENDEL: *(átkarolja Albion vállát)* Szóval azt mondom, hogy ez mégis a legjobb mód, ahogy alakulhattak a dolgok. *(végre beleiszik a sörébe, utána rögtön elhúzza a száját)* Mi az isten van ebben?

ALBION: *(átveszi az üveget, ő is beleiszik, felvonja a szemöldökét)* Attól tartok, sör. Csak már kiállta az idő próbáját. Vagyishogy nem állta ki.
 MENDEL: *(visszaveszi, ámulva nézi)* Szóval azt mondd, hogy igazából eddig is ezt ittam, csak egy darabig nem figyeltem oda rá, és ellenem fordult?
 ALBION: *(bizonytalanul beszél)* Hát, eezt... éppenséggel... nem...
 MENDEL: Pedig én ebben a pillanatban nem tudok hinni ennek a sörnek a létezésében!
 ALBION: Most megint meg fogod cáfolni egy olyan elméletedet, amelyik igazából ki sem alakult. Ez pedig, a saját értékrended alapján is, garázdaság.
 MENDEL: *(elneveti magát, nevetnek egy darabig, aztán beleiszik a sörbe)* Tudod mit, nem számít. Ha magammal együtt tudok élni, pedig sokkal keserűbb és állottabb vagyok, akkor ezzel a sörrel is tudnom kell.
 ALBION: *(bizonytalanul)* Ez a beszéd...?
 MENDEL: Rendben leszel?
 ALBION: Mindig.
 MENDEL: Rámruházott hatalmamnál fogva... felbontsam a hitvesi esküt?
 ALBION: *(legyint)* Hagyd csak, barátom. Egyébként is, a felbontás bizonyos lenne, míg az eskü bizonytalan. Ezzel az érzéssel nehéz volna aztán mit kezdenem.
 MENDEL: Jól van. Akkor erre iszom! *(magasba emeli a sört, undorodó arckifejezéssel nagyot húz belőle, aztán szélesen elmosolyodik)* Egészen beleszerettem ebbe a sörbe most már. Nem baj, lesz még időm megutálni.

ALBION: Kérdezni akartam tőled valamit viszont.

Vagyis, már egy ideje eszembe jutott, de a mai napig nem tudtam, számít-e ez neked.

MENDEL: Mondd.

ALBION: Milyennek képzeled a szüleidet?

MENDEL: *(elhúzza a száját, lenéz a földre, egy darabig néz maga elé)* Úgy képzelem, hogy a születésem óta kétszer találkoztak. Szerintem két egymástól közepesen távol lévő városban élnek. Apám nem tud a létezéséről, de néha éjszaka felriad egy megmagyarázhatatlan érzéssel, és keresni kezd maga körül valamit, úgy, a sötétben, pizsamában, mert magába keríti az a megmagyarázhatatlan érzés, hogy elveszített valamit. De nem bír rájönni, hogy mi az. Először akkor találkoztak, amikor én még az intézetben éltem, még bevizeltem, de már időnként ittam egy kis bort. Egy koncerten, felismerték egymást, véletlenül mind a ketten megőrültek egymásnak, csak egy pillanatra, aztán mind a ketten azonnal megbánták ezt az örömet, ki-ki más okból kifolyólag, de már nem volt mit tenni, úgyhogy azt az estét együtt töltötték, sokat nevettek, időnként meg akarta csókolni egyikük a másikat, de ez sosem esett egybe, és sosem történt meg. Aztán valahogy úgy váltak el aznap, hogy elfelejtettek elköszönni egymástól. Anyámnak másnap egész nap hasogatott a feje, mintha ketté repedt volna, mintha kivált volna belőle egy darab, amit soha nem tud visszakapni. Apám ugyanezen a napon nagyszerűen érezte magát, a fellegekben járt, mert aznap viszont találkája volt egy másik lánnyal, anyámra egyáltalán nem gondolt, csak egyszer aztán, később, pár hét után, amikor megint felriadt éjjel, és azt hitte, elvesztette a karóráját, és valamiért az az érzése támadt, hogy talán anyám lophatta le a csuklójáról, amikor a tenyeréből jósolt, teljesen értelmetlen, de legalább vicces dolgokat. Aztán azonnal rájön, hogy ez lehetetlen. Egy nappal később pedig arra is rájön, hogy soha nem volt karórája. Másodszor néhány hónappal ezelőtt találkoztak, anyám, szerintem, kasszás egy szupermarketben, egy még távolabbi városban, ahová a mostani férjével költözött még sok évvel ezelőtt. Anyámnak és apámnak ekkor összesen öt gyerekük van, engem nem számolva, mert engem nehéz lenne így összeszámolni, senki sem tudná eldönteni, kettőt érek-e vagy egyet. Szóval ez az öt gyerek, ebből már egy sem közös, természetesen. Apám pedig teljesen véletlenül tévedt abba a szupermarketbe, egy üzleti úton, egy cigit és egy energiatalt akart venni. Ekkor, szerintem, nem ismerték fel egymást. Volt valami különös érzésük egy pillanatra, mikor egymásra néztek a kasszánál, az alatt a két perc alatt mindkettőjük kétségbeesetten kereste az emlékei között, vajon miért éri magát olyan kényelmetlenül, aztán

olyasmire jutottak, hogy emlékezteti őket a másik valami zavaróan lényegtelenre. És ezért. De ennek az esetnek a másnapján már csak az én fejem fájt. *(kis szünetet tart)* Így értetted?

ALBION: Így.

MENDEL: Velem pedig sohasem fognak találkozni. Ha igen, azt anyám már rég megjósolta volna valakinek, tévesen, és ezt én is megéreztem volna.

ALBION: *(elragadtatva néz Mendelre, aztán elveszi tőle a sört)* Mindjárt hozok neked egy rendeset.

MENDEL: Olyat, amelyikben még van buborék?

ALBION: Olyat, amelyikben még van buborék.

Nyugodt mosollyal ülnek így egy darabig, mígnem megjelenik balról Vraun, Tóra és Pille, vidáman beszélgetve, aztán ahogy beérnek, megtorpannak.

VRAUN: Albion!

ALBION: *(felkapja a fejét)* Te vagy az? *(lelohad)* Nem. Pille a szája elé kapja a kezét.

TÓRA: Mendel!

MENDEL: *(lassan kezdi csak érdekelni ez a helyzet)* Ismerjük egymást? A kabátom! Tóra! Te jó ég, mint ha ezer éve nem láttalak volna! *(odaszalad, szorosan átöleli Tórát)*

TÓRA: *(nevetve öleli vissza)* Néhány óra volt, csak néhány óra.

ALBION: Várjunk csak... Ti! Ti is ott voltatok! Vagyis hogy, ti is velünk álmodtatok az esküvőt!

PILLE: Nem, nem álmodtuk, ott voltunk, a gyűrűm is, a nagymamám gyűrűje!

ALBION: A vőlegényemnél van, vagyis, a férjemnél, vagyis... valakinél... de nem itt.

PILLE: *(felnevet, lehuppan Albion mellé, átöleli – mindenki egy kicsit zavarodott, Vraun a leginkább, ő csak álldogál, és nézegeti a két összeölelkező emberpárt)* Semmi baj, nincsen semmi baj...

ALBION: *(hitetlenkedve öleli vissza)* Akkor tényleg... létezett... létezik! Órák óta keressük!

MENDEL: És közben elfelejtettük, ne haragudjatok, a létezéseketek...

Itt elkezd mindenki egyszerre beszélni, körbe-körbe, Pille Albionnal, Mendel Tórával, Vraun pedig magában motyog, ez így megy másodpercekig, aztán mindenki kezd elhalkulni, kivéve Vraunt, aki egy idő után csak valami olyasmiket ismételget, hogy

VRAUN: Nem értem, nem értem, semmit sem értek... És láthatóan kezd egyre megtévelyedni, előrébb megy, mindenki elé, a színpadon, leül a földre, a többiek, ahogy elhallgatnak, észreveszik, hogy Vraun néha motyogva, néha hangosabban, dühösebben ismételteti ezt, a többiek összenéznek, aztán óvatosan Vraunhoz mennek, Tóra leül mellé, a többiek állnak körülötte, Tóra az arcára teszi a kezét, Vraun elhallgat, Tóra szájon csókolja. Tóra Pilleért nyújtja a kezét, ő megfogja, így megy körbe, mindenki megfogja a mellette álló kezét, mindeközben leülnek, körbe, körbe, körbe, így ülnek.

TÓRA: Mindenki csukja be a szemét.
(becsukják a szemüket)
 MENDEL: Annyira fontos volna a létezés egyébként?
 PILLE: Holnap megszeretem a fokhagymát.
 ALBION: Nem is tudnék mit kezdeni nyolc végtaggal.
 VRAUN: Kezdek elfelejteni mindent, ami eddig történt velem.
 PILLE: És ha felfedezek egy új állatfajt, azt erről a hajnalról fogom elnevezni.
 MENDEL: Mi lenne ha mostantól fény formájában járnám a világot?
 TÓRA: „Ma halt meg anyám. Vagy talán tegnap, nem is tudom pontosan.”
 VRAUN: És az egész egy gomolygó párafelhővé áll össze.
 ALBION: De lehet, hogy itt van a közelemben mégis, akár akarja, akár nem.
 MENDEL: Jó lenne hiányozni mindenkinek, aki nem kem hiányzik?
 VRAUN: Időnként félek, hogy elnyel ez a felhő, de még inkább attól, hogy én nyelem el végül.
 PILLE: *(nevetgélve)* Egészen valószínű, hogy három éven belül meghalok.
 ALBION: Mégis úgy hozzászoktam már a kereséshez, nem biztos, hogy abba tudom hagyni.
 TÓRA: „Egy nap majd felismerik ezt, az embereknek ezer macskájuk lesz, és örökké fognak élni.”

VRAUN: És fogalmam sincs, mit keresek itt.
 MENDEL: Akkor is számoljátok a perceimet, amikor alszom?
 ALBION: Sőt, talán jobb is, ha sohasem találom meg.
 TÓRA: „Neked akartam adni a vezetéknevem.”
 PILLE: *(puha kétségbeeséssel)* Látom az erdőt, de nem tudok közelebb menni.
 ALBION: De ha sosem állok fel innen, akkor semmit sem kell eldöntennem.
 VRAUN: Valahogy mégis ez az álom az eddigi legbiztonságosabb.
 MENDEL: Maradt még kérdés valakiben?
 PILLE: *(megnyugodva)* Igazából távolodnom sem szükséges.
 TÓRA: Mindenki nyissa ki a szemét.

Senki sem nyitja ki a szemét, mozdulatlanul, csendben ülnek másodpercekig, egyenletesen lélegeznek, egyszerre szívják be és egyszerre fújják ki a levegőt. A negyedik mély belégzés után úgy maradnak, és kialszanak a fények. A háttérben felerősödik a zene, a kivetítőn a képek megint pszichedelikusává válnak, egyre kaotikusabb, addig a bent ülők csendben kimennek, a sötétben oldalról behoznak egy kis sátrat, abba még mindig a sötétben bejön és félíg befekszik Ssimi, Regina is bejön vele, ő a sátor bejáratánál ül le.

6. jelenet

Szín: Mire Ssimi és Regina elhelyezkedik, megint a lassú, dúdolós zene hallatszik, a képek már nem lesznek annyira pszichedelikusak, mint Reginaék előző jelenetében, most már egyértelműen erdős felvételeket látunk, naplemente utáni, sötétebb erdős felvételeket, de mozgásban, váltakoznak, lombok a fejünk fölött, aztán fátörzsek, körbe-körbe.

REGINA: *(a körülöttük lévő világot kémleli, Ssimi fekszik, de a könyökére támaszkodik, és Reginát nézi)* Olyan, mintha folyton felülrírnánk valamit, minden nappal.
 SSIMI: *(gúnyosan felnevet)* Én most már leginkább aludnék.
 REGINA: *(Ssimire kapja a tekintetét)* Aludni akarsz? És ha megint felülrírodik valami?
 SSIMI: Nem kell ezen túlságosan sokat gondolkozni. Mit szólsz a sátorhoz?
 REGINA: Teljesen fölöslegesnek találom.
 SSIMI: Na, hát éppen ez az. Én is.
 REGINA: Akkor miért dolgoztál rajta ennyit?
 SSIMI: Nem dolgoztam rajta, végig itt volt.
 REGINA: *(lesüti a szemét)* Ez viszont csak egy hazugság.
 SSIMI: *(felsóhajt)* Persze hogy az. Szükséged van hazugságokra. Nem vetted még észre?

REGINA: *(dühösen)* Te vagy a legnagyobb hazugság!
 SSIMI: És? Nincs szükséged rám?
 REGINA: *(felpattan)* Semmire sincs szükségem!
 SSIMI: *(felül)* Hé, hé, nyugodj meg. *(körbenéz)* Hallod ezt?
 REGINA: *(kicsit megnyugszik)* Micsodát?
 SSIMI: Valahol minket keresnek éppen.
 REGINA: *(fülel)* Én nem hallok semmit.
 SSIMI: Ne a hangokra figyelj. Nem érzed? Ülj vissza, na.
 REGINA: *(óvatosan leül)* Azt akarod, hogy megtaláljanak?
 SSIMI: *(rágyújt)* Úgysem fognak. Nem emlékszel? Elbújtunk egy másik dimenzióban. Mindig elbújtunk. Amíg együtt vagyunk, vagyis inkább amikor együtt vagyunk, akkor mindig van bejárásunk ebbe a dimenzióba.
 REGINA: Nem akarod, hogy megtaláljanak?

SSIMI: *(elgondolkozik)* Nem. Vagyis mindegy. Nem érdekel, megtalálnak-e. De nem fognak.

REGINA: De akkor miért bújunk el?

SSIMI: Te szeretnéd, hogy megtaláljanak?

Regina elgondolkozik, a kezét nézi egy darabig, aztán Ssimire néz, mély levegőt vesz, lassan fújja ki, közben óvatosan megrázza a fejét.

SSIMI: Ezért bújunk el. Végeredményben mindent azért csinálunk, mert te épp rázod a fejed vagy bólogatsz.

REGINA: Én nem akarom, hogy rajtam múljon minden.

SSIMI: Ezt nem neked kell eldöntened.

REGINA: *(halkan)* Én nem is... én nem...

SSIMI: Nem, te képtelen vagy dönteni.

REGINA: Mit csinálsz olyankor, amikor nem vagyok itt?

SSIMI: *(megvonja a vállát)* Fogalmam sincs. Mindig azt, amit éppen akarok.

REGINA: Kísértetek vagyunk?

SSIMI: Így is lehet nézni a dolgokat, de nem hiszem, hogy ez téged megnyugtathatna.

REGINA: *(gondolkozik)* Holnap mit fogunk csinálni?

SSIMI: Az attól függ.

REGINA: De együtt fogjuk csinálni?

SSIMI: *(fürkészi Regina tekintetét, aztán kicsit türtelmetlenebbül válaszol)* Ezt meg minek kérdezed? Már eldöntöttem, nem?

REGINA: *(lesüti a tekintetét)* Nem úgy volt, hogy képtelen vagyok dönteni?

SSIMI: Az más. Rosszul mondtam, dönteni nem tudsz, igen. De folyamatosan elhatározod magad. Szóval ezt te már elhatározotad.

REGINA: Most már nem változtathatom meg az elhatározásomat?

SSIMI: Nem hinném, hogy meg tudnád. Vagy hogy meg akarnád.

REGINA: Két halmazban élnek bennem a napok, az egyikben vannak azok, amiket együtt töltünk, a másikban pedig azok, amiket külön. Nem érintkeznek ezek a napok egymással, és nem tudom, hogy járható át ez a két dimenzió.

SSIMI: *(leejtí a fejét, alváshoz készülődik)* Nem baj, hogy nem tudod, folyamatosan megtörténik.

REGINA: *(ő is lefekszik Ssimi mellé, egymást nézik)* Mindig meg fog történni?

SSIMI: *(egyre lassabban, álmatagon beszélnek mind a ketten, és óvatosan, folyamatosan, közelebb húzódnak egymáshoz)* Minden addig történik meg, amíg egyszercsak nem. De ezzel nekünk nem kell foglalkoznunk.

REGINA: Van ennek köze a szerelemhez?

SSIMI: A szerelemhez semminek nincs köze, az csak egy szó. Hozzám van köződ.

REGINA: Neked pedig hozzám.

SSIMI: Akkor tulajdonképpen mindegy is, nem?

REGINA: De igen. Jó éjszakát, Ssimi.

SSIMI: Jó éjszakát, Regina.

REGINA: Ssimi...

SSIMI: Igen?

REGINA: Még mindig nem tudok kávé főzni.

SSIMI: Én főzök neked holnap kávé.

REGINA: Megígéred?

SSIMI: Megígérem.

REGINA: Tudod, hogy a kávéfőzőt se használom rosszul, de a traumáimat jobban.

SSIMI: Regina?

REGINA: Igen?

SSIMI: Egyszer főzöl nekem kávé a traumáidból?

REGINA: Igen.

SSIMI: Megígéred?

REGINA: Megígérem.

A dúdolós zene felhangosodik, a fények a színpadon visszavonulnak, de nem sötétiülnek el teljesen, a háttérbe vetített képeken pedig érezhető, ahogy eltelik az éjszaka, aztán kihajnalodik, visszajönnek a fények, a dúdolós zene megint lehalkul. Regina feltápáskodik, körülnéz, az alvó Ssimin állapodik meg a tekintete. Lassan odahajol, megcsókolja az arcát. Lesimítja a ruháit, a sátor mellől felemeli a hátizsákját, hátára veszi, még mindig ül a sátor bejáratában, habozik, aztán felemeli Ssimi kezét, az mozgolódik kicsit, de nem ébred fel, Regina lehúzza Ssimi ujjáról Pille gyűrűjét, megcsókolja a kezét, felhúzza a gyűrűt a saját ujjára, feláll, felsóhajt, és elindul balra, kifelé a színpadról. A színpad elsötétül, a zene elhallgat. Vége. ■ ■ ■

Az ötödik jelenet idézetei Albert Camus-tól, Charles Bukowskitól és Izsó Zitától származnak.

Rönkfák kihallgatása

Emlékszel? Tökéletesen emlékszem.
 Mindenre emlékszem.
 Jól emlékszel rá? Nyírfa utca, Bükk utca.
 ez Zadiel, Galagonya utca.
 Aztán az utcáról az utcán gyűjtötték őket.
 Igen, igen! És a végéig emlékszel?
 A végén emlékszem. Válaszoltam: és megértettem.
 Mit fogunk csinálni és mi lesz?, kérdeztem.
 Felhívott minket, jó napot, itt John Deere.
 A lombok tapsoltak, üdvözlégy John Deere.
 Megszámoltak minket, pontosan háromszor, emlékszem.
 Aztán néztük egymást és ezt-azt mondtunk:
 elgondolkodtunk.
 Emlékszem, az út végén – de fordítva indultak el.
 Emlékszel a béke négyzetére kérgeden? Emlékszem.
 Emlékszem – de ellenkező irányba indultak el.
 Szia John Deere, válaszoltam az enyéimnek.
 Válaszoltam és megértettem, mit fogunk tenni.
 Zadiel, Bükkfa utca. Az út végén emlékszem.
 Emlékszel a béke mohazöld négyzetére kérgeden?
 Emlékszem. Ne felejtse el teljesen.
 Mindenre emlékszem. Emlékszel? Tökéletesen emlékszem.
 Emlékezz a Galagonya utcára. ez Zadiel,
 Nyírfa utca. Aztán az utcáról az utcán
 gyűjtötték őket.
 Bükkfa utca. ez Zadiel, Nyírfa utca.
 Aztán az utcán gyűltek össze a családok.
 Felhívott minket, helló, itt John Deere.
 Igen, igen, emlékszem, átadtam magam.
 És emlékszel a végéig végül?
 Pontosán háromszor, emlékszem. Aztán
 megnéztük egymást. Igen, igen, hozzáteszem:
 emlékszem.
 Válaszoltam és megértettem. Ez volt a szállítás.
 John Deere felhívott minket.
 Emlékszem. Te igen, de mi nem.

Új sírköves Zadielben

a kezdet: korbáccsal beleütni a híg műköbe. megvárni,
amíg kirajzolódnak tökéletes szomorúfűz alakban a hegek.
aztán jöhet a betűk jóleső metszése.
ártalmatlan papírlapon mindig előtte hever
a fontossági sorrend. név, dátumok és az egy szem biztató sor.
radírozni lehetetlen.
tévesztés ellen háztáji lombhullatók árnyéka.
élénkít, bár árnyék, szabadkozik. meglapogat néhány virágkelyhet.
majd fedlapot önt. elhelyezi rajta a kilincset.
ha nyílni kell, elhívás legyen. befalazza a kulcslyukat.
ha nyílik, érje be ennyivel, sminkelhesse tovább a betont,
ameddig csak lehet. öntözhesse a szegélyköveket. –
agyagkorsók a hűtőtáskájában. kivesz egyet, tölt,
kérek még, mondja, most, tölt, kivesz.
záruljon be, időre, mint a kutacs, a szája.
stresszoldó jaspisdarabkákat görgessen esténként a tenyerében.

48°37'32.5"N 20°50'45.9"E

hosszú ideig tartott, mire az odúival szüntelenül dadogó törzs
minden egyes görcsét kimasszíroztam abból a földcsuszamlásban
megriadt fiatal tölgyből.

48°37'32.5"N 20°50'45.9"E

a rókákat gyanúsították mindvégig. Julius Kochot és Stanislav Vargát.
pedig egy falka igekötő lepte meg be szét össze azt az embert.

■ **Korpa Tamás** (Szendrő, 1987): költő, irodalomtörténész, a Fiatal Írók Szövetsége elnökségi tagja.
Legutóbbi kötete: *Insomnia* (Kalligram, 2016).

Hašek, a medve

Kivágódott az ajtó, Hašek kővé dermedt. Sura egy megsárgult papírdarabot lobogtatott.

– Gašek! Sto eto? Mi ez a blbyje sztyihi?¹

Honnan a fenéből tudná, jöjjön ide, aztán mutassa meg.

– Blbyje sztyihi?² Akkor az Machar lehet.

Bimbó feslik, itt a tavasz,
orrunkkal szántjuk a sarat,
s a latyakon, lucskon át
nem látok mást, csak Magát,
de szívére még ez se hat,
hogy vésővel és kalapáccsal,
hogyan harcolunk a sárral.
Szemöldökig szarosan
grimaszolnak számosan.

– Ez nem lenni Machar, semmiféle Machar, ez te!

– Istenem, honnan szedted ezt?

– Enni, na menya³. Esni. Abból dobozból, takoj a szekrényen, az, ami piszkos. To ti piszal.⁴

– Aha. Na igen, akkor igazad lehet. Micsoda szörnyűség! Add csak ide! Szégyellem magam.

– Szégyelld is, te. Neki írni, sto? Jarmi daragoj... Sto ti szkazses menya. Ti jej eto piszal, vszjo ti dlja nyejo pisal. Mnye nyikakda. Nyikakda ti nyenapiszal sztyichi dlja menya.⁵

– Örülj neki!

1 Hašek, mi ez? Mi ez a hülye vers?

2 Hülye vers?

3 Rám.

4 Te írtad!

5 Jarmi drágaságom... Nekem mit mondasz? Ezt neki írtad, mindent csak neki írsz. Nekem soha. Nekem soha nem írtál verset.

– Nem örülni. Sajnálni. Szégyellld magad. Én szégyellni, poetamu sto ti neljubis menya. Poetamu.⁶

– Sura, de hiszen ez húsz éve íródott. És biztos nem neki írtam, mert akkor nem írtam volna oda, hogy szarosan.

– Csak ne vess, te, disznó. Eto pravda. Nyikakije sztyihi, nyikakaja szerelem.⁷

– Borzasztóan szégyellem, tényleg. De nem azért, mert neki írtam. Mert nem neki írtam, és ha neki írtam volna, akkor mi van? Hány éves voltál te akkor? Öt? Nem azért szégyellem, hanem azért, mert szar vers. Blbyje sztyihi, te magad mondtad. Ócseny blbyje.⁸ Pontosabban debilnyje.

– Debilnyije... Mozsno debilnyije, dlja menya ti nyenapiszal semmilyenet. Kakije nyibugy sztyihi ja chatyela bi.⁹

– Na látod, milyen szépen asszimilálódtál. Egy éve vagy Csehországban, beszélni se tudsz rendesen, de már poézis után vágyakozol. Még ha debil, ócska is. Jó úton jársz, itt mindenki ugyanebben a cipőben jár.

– Te engem nem tisztelni.

– Hallottál már a Jeruzsálem-szindrómáról? Tudod, mi az?

– Daj ti mnye spokuj sz jevreji!¹⁰

– Na ide figyelj, ha nem lennének zsidók, a *Švejk*kel maximum a seggét törölné ki mindenki. Csak emlékezz vissza Brodra! A Jeruzsálem-szindróma azt jelenti, hogy bárki legyen is az illető, ha ott jár, egyszerre csak megszállja a vallásosság, és hinni kezd. Nem csak a zsidók. Keresztények, muzulmánok, mindenkit elkap a gépszíj. Hirtelen úgy érzik, hogy összetegeződtek az Úristennel, hogy különlegesek, kiválasztottak, és hogy már pontosan tudják, hogyan tovább. Nekünk, cseheknek megvan a saját cseh szindrómánk. És nem csak a született cseheknek. Idejössz, itt vagy egy kicsit, és máris betérít, mint egy takaró. Megszűnsz gondolkodni, és elkezdesz verseket írni. Sőt, mi több, elkezded azt hinni, hogy még tehetséged is van hozzá, hogy homlokodon csókolt a múza. Csak úgy, a semmiből. Nem is kell sokat tudnod hozzá. És ha senkit sem érdekel, annál jobb! Hiszen minden ember kretén! Nem értenek meg, nem nőttek fel hozzád! És vigyázz, nem csak a poézisről beszélek. Nálunk a csilláron is költők lógnak mindenütt, a prózában, a folyóiratoknál, és sajnos a politikában is ott van az a sok felkent próféta.

– Én sem érteni meg. Nyicsevo. Nem érteni.

– Az ember már borbélyhoz is fél elmenni. És most nem viccelek. Én ugyan nem költök sokat ilyesmire, kár a pénzért, de ismertem valakit, akihez időnként eljártam. Kitűnő borbély volt, kellemes figura. Hogy végződött az eset? Inkább nem mentem oda többet. Megtudta, hogy írok, és elkezdte nekem mutogatni a verseit.

Repüld át arany kápolnácskánk,
és üdvözlöd drága édesanyácskánk.
Oly sokat gürcöl, olyan szegény,
édesanyánk: a tiéd, az enyém.
Édes hazácskám, gyönyörű, drága,
falvacskák, s te aranyszínű Prága!
A puccos Bécs is rajongani fog,
látva, csehek, a ti jó sorotok!
Szlávok, szlávok, végre itt az idő,
hírünk a sólyommal fenn röpülő!

6 Azért, mert nem szeretsz engem. Azért.

7 Ez az igazság. Nincs vers, nincs szerelem.

8 Nagyon hülye.

9 Béna... Lehet, hogy béna, de nekem nem írtál semmilyenet. Pedig én is szeretnék ilyen verset.

10 Hagyj már nekem békét azzal a zsidóval!

– Néha még ma is eszembe jut rossz álmaimban. Mit tehettem volna? Szemét alak vagyok ugyan, de az meg olyan kedves ember volt. Nem akartam megsérteni. Nem érdemelte meg. Vagy igen? Nem tudom.

– Idu.¹¹

– Mi lesz ebédre?

– Nem tudom. Szprasu¹² Spinarékat...

– Mi lenne, ha legalább egy kicsit megtanulnál főzni? Ahelyett, hogy dobozokban kutakodsz, megspórolnánk vele egy csomót.

– Rám esett.

– Na jó, akkor add ide szépen.

– Nyet.

– Add már ide, a francba is!

– Dusenyka Jarma... Vjecsna ja pamjaty! Jaroslavcsik ljubít jejo. On takij grusztnyij!¹³

– Széttépem, és kidobom.

– Nesze. Zabáld meg, Gašek!

– Tudod, mi a legrosszabb?

– Sto ti nyeljubis menyá.¹⁴

– Hogy akkoriban mindezt én is komolyan gondoltam. Pont ugyanúgy, mint az a borbély.

– Na,

Jarda, mi volt azzal a Zborovval?¹⁵ Itt azt írják, hogy nem is voltál ott, vagy ott voltál, de nem vettél részt benne, és hogy egyáltalán nem harcoltál...

– Hallottatok már a flamingók táncáról a Nakuru-tavon?

– Menj a pokolba a flamingókkal, most akkor voltál ott, vagy nem voltál? Valld be!

– Te hagyj neki békét, öregem! Te egész idő alatt a kemencesutban fetrengtél, úgyhogy ne...

– De akkor miért nem akar róla beszélni? Engem érdekel, hogy volt, és hogy az igazságot írják-e róla? Az embernek megvan a maga tapasztalata, nem hihetünk el mindent.

– Nincs szebb madár a flamingónál. Se a gém, se a hattyú, se a páva nem vehetik fel vele a versenyt. Ezekről a ti tyúkjaitokról vagy pulykáitokról nem is beszélve. A flamingó, vagy régi nevén lángmadár, illetve veresgolya, ahogy azt mindenki tudja, az elegancia és a báj megtestesülése. Magas, karcsú madár, hosszú nyakú, csodálatos színű. Leginkább a szent lánghoz hasonlít. Vagyis elmondhatjuk, hogy egy olyan különleges eset tanúi lehetünk, amikor a nevet nem csak úgy véletlenszerűen választották. Találóan és szellemesen passzol viselője tulajdonságaihoz. Ez a gyakorlat sajnos egyáltalán nem olyan magától értetődő, mint ahogy azt gondolnánk. Például mi köze van a kacának a kacshoz? Mi köze a borznak a borhoz? És a kakas talán kakás? És ezt így folytathatnánk a végtelenségig. De nem így teszünk, hanem csendes tiszteletadással adózunk annak a bölcs embernek, aki maddarunk esetében így telibe talált. Meglehet azonban, hogy ez a névadás nem elsőre sikerült. Könnyen elképzelhető, hogy az a jóember hosszú hónapokig gyötrődött, mire rátalált erre a névre. Hány napot töltött könyvek fölé görnyedve, ahelyett, hogy valami hasznosabb

11 Megyek.

12 Megkérdézem

13 Jarma lelkem... Örökméltó! Jaroslavcsik őt szereti. Azért ilyen szomorú.

14 Az, hogy nem szeretsz.

15 Gašek (itt becenevén Jarda) orosz fogsága után csatlakozik a Csehszlovák Légíóhoz, ahol 1917-ben részt vesz az Osztrák–Magyar Monarchia elleni csatában Zborovnál.

dologgal töltötte volna az idejét, és hány álmatlan éjszakájába kerülhetett! Először ugyan is a kékike elnevezés jött a nyelvére. De érezte, hogy ez nem az igazi, és képtelen volt más felé kormányozni a gondolatait. Rózsa, rózs! Rózsa. Ott lüktetett ez a név éjjel-nappal, szerencsétlen, elgyötört fejében. Nem evett, nem ivott, nem borotválkozott, teljes aszketizmus lett rajta úrrá. A lelki aszketizmus mindig is jellemző volt rá, de most a testi önsanyargatás, önmegtartóztatás is szokásává vált. Ez végül meghozta gyümölcsét. Szerencsétlen, már szinte az örület határán volt, mikor végre felsejlett elméjében egy másik név. Sokkal jobb, mint először gondolta. Csak hát ez a „nagy afrikai orrszarvú” volt. Ami mindenképpen sokkal, de sokkal praktikusabb név volt. Hiszen ennek a figyelemreméltó állatnak hány csodálatos tulajdonságára illet ez az elnevezés! Úgy tűnt, megtalálta az igazit – ám ez az érzés nem tartott sokáig. Ennél is jobban örült azonban a felfedezésének a felesége és a két gyermeke, akik abban bíztak, hogy a tudós végre, nagyszerű felfedezésének öröme, két év után esetleg megfürdik. De a reményük alaptalannak bizonyult. Alulbecsülték ugyanis drága szerettük sziklaszilárd akaratát és hajlíthatatlan jellemét. S nem csak azt, de alaposágát, s néha már túlbujánzó fantáziáját is. Eufóriáját röviddel azután kétségek váltották fel, amelyet megcsömörlés, majd teljes kétségbeesés követett. Nem csaphatta be magát sokáig. A madár új neve elég találó volt ugyan, viszont nagyon hosszú. Minden elegancia hiányzott belőle. Ez igen idegtépő felismerés volt, nem akart megalkudni ennyivel. Igényes ember volt, és mindenben az ideálisra törekedett. És még távolról sem ez volt a legrosszabb. Nagy afrikai orrszarvú – nem tehetett róla, nem is tudta, mi a baja pontosan, de ugyanúgy, mint a rózs esetében, valahogy most is gyanús volt neki valami. Nem! Ez így nem mehet tovább! Nem nyugodhatott bele ebbe a helyzetbe! És újabb kimondhatatlan gyötrődés következett. Csonttá soványodott, a szakálla a földet verdeste, folyton rálépett, ami, őszintén szólva, nem volt teljesen haszontalan dolog, mert így legalább összetaposott néhány tucat tetvet, amelyek tanyát vertek buja szőrzetében. Miközben a tudós lelke hol angyalokkal, hol ördögökkel cimborált, tanácsért könyörögve mindkettőhöz, testi hanyatlása már olyan ponthoz érkezett, amely alá az ember nem kerülhet, mivel a testi erővel együtt hirtelen elhagyják a magasabb rendű fizikai erők is, amelyek oly fontosak a munkához, de nemcsak ahhoz, hanem a pusztá élethez is, még az ilyenekéhez is. Röviden, már úgy tűnt, hogy a vég elodázhatatlanul közeleg. Így a halál küszöbén szinte észre sem vette, milyen sok idő telt el azóta, hogy egyedül maradt a házban, magányosan. Nem volt már többé sem asszony, sem visongó gyermek a közelében. Egyedül maradt fenséges madarával. A haláltól nem félt, mindegy volt már neki. Különben is: kudarcot vallott, ezért mást nem is érdemelt. Az egyetlen, ami nem hagyta nyugodni, a madár volt, ez a leírhatatlanul nemes és csodálatos lény, az isteni teremtés csúcsa. Ez, akinek csökkent aggyal rendelkezvén, képtelen volt megfelelő nevet találni. Most mi legyen, maradjon meg névtelennek? Nem-sokára beköszöntött a tél. Abban az évben szokatlanul korán, de kutya hideggel érkezett. Az éhséghez hozzá volt szokva, alig volt valamire szüksége. A hideg azonban, az más volt, alaposan megkeserítette a világból való csendes kimúlását. Így esett, hogy egy nap utolsó erejét összeszedve felkelt az íróasztalától, összegyűjtött az udvaron némi rőzsét, és régről maradt fahasábot, és a tiszteletre méltó tudós életében először begyújtotta a kályhát. Minden erőtlensége és önsajnálata ellenére be kellett látnia, hogy egész ügyesen csinálta. Nem is emlékezett, látott-e már valaha ilyen szépen megrakott tüzet? Elvarázsolódva, csendben nézett a lángokba, s közben arra gondolt, talán mégsem élt teljesen hiába. És aztán megtörtént a csoda! Olyan biztos, hogy csoda volt, mint hogy az Isten itt áll felettem, vagyis hát valaki felett biztosan. Hozsanna a magasságba: lángmadár! Ez legyen a te neved! Hát így történt. Sokféle fajta lángmadár, vagyis flamingó létezik. Különleges szépségükben és a fajtájukra jellemző vonásokban nagyon hasonlóak. Az egyik ilyen jellemzőjük, hogy minden évben, valami titokzatos erőttől hajtva útra kelnek. Elhagyják kedves és biztonságot adó rejteküket, hogy kétségtelenül mindent, saját életüket is kockára téve, nekiinduljanak a távoli ismeretlennek. Nincsenek tisztában tettük mozgatórugójával, hiszen, földöntúli szépségük ide, földöntúli szépségük oda, mégiscsak egy ostoba állatról van szó, még ha kecses is. A Nakuru-tó az egyik olyan állomás, ahol megpihennek, hogy vágyaiknak utat engedhessenek. Majdnem kétmillió madár találkozik össze egy hosszú, viszontagságos út után ennek a tónak a partján, amely az ígéret földjévé válik számukra, habár egyáltalán nem az,

ami a biztonságosságát illeti. Azok közül, akik minden akadály ellenére elértek ide, százak, ezek esnek áldozatul a mindenféle fajta nagymacskáknak, azok ugyanis se nem tisztelik, se nem csodálják őket. Az állatok ugyanis, ahogy az széles körben ismert, a vérszomjasságuk, illetve ragadozó tulajdonságaik alapján különíthetők el. Össze lehet-e vajon hasonlítani a pillangót az oroszlánnal, és eldönteni, melyik a bűnösebb? Ezért aztán sem az igaz hit, mármint a katolikus, sem a neki oly utálatos megreformáltak nem számolnak ostoba állatokkal a mennyek országában, merthogy megbolondulnánk, mire eldöntenénk, ki miről tehet. Hogy lehetne másképp táplálni a tigrist, mint egy jó nagy véres húsdarabbal, ha egyszer a Jóisten ilyennek teremtette? Mihez kezdene az ázsiai pandamedve egy tál finom pecsenyével, még ha ezüsttálcn is van szervírozva, ha egyszer az isteni akarat csak egy maréknyi bambuszsnád megemésztésére alkotta meg a gyomrát? És akkor, kérdzem, jobb-e, szeretnivalóbb-e a panda a tigrisnél? Ki a csuda ismeri itt ki magát? Ezért aztán a szent egyház egyértelműen kijelenti, hogy: Senkinek! Közületek, barmok, még ha eltérőek vagytok is, de mégiscsak állatok, senkinek sincs semmi keresnivalója odafent. Így van ez egyszerűen és praktikusán kigondolva. Csak így lehet. Amint a lángmadarak megpihennek, esznek és kinyújtóztatják fáradt szárnyaikat, jó hangulat lesz úrrá rajtuk, amely nem vesz tudomást más, kevésbé boldog fajokról. Előfordul, hogy még ekkor is vadállatok fogainak martalékává lesz némely társuk, de a madarak többsége már boldog táncba kezd. Ezt parancsolja nekik a természet, minden nemességük ellenére. Elkezdenek párokba összeállni, ki nek ki tetszik alapon. A párok úgy sorakoznak egymás mögött, mintha a császári palota udvarán állnának, hosszú nyakukat egymás felé hajtják, csőrükkel finoman megérintik egymást, úgy tűnik, mintha a csőrük hegye lenne a bekapcsológomb. Első után a második, második után a harmadik, és így tovább kétmillió állaton keresztül terjed az elektromos feszültség, majd mindannyian csodálatos táncba kezdenek. A lángszínű szemek egymásba fúródnak, ugyanis nem csak a tollazatuk virít ilyen vad színben, összefogódzkodnak a karmok, de nem maradnak úgy. És megkezdődik az előadás, amelyet még soha senki emberfia nem láthatott. Milliók balettoznak szinkronban, ebben a pillanatban szinte lángol a tó vize, és az ember csak ámul. De mivel olyan messze van ez a tó, csak kevés ember volt ennek eddig szemtanúja. Az őslakosokat leszámítva természetesen, akiknek egyszerű lelke semmi másról nem ábrándozik, csak hogy minél több madarat elfoghassanak és felzabálhassanak. Ha elég gazdag a zsákmány, a változatosság kedvéért ők lejtenek örömtáncot. Amely szintén figyelemre méltó látványosság, főleg a polkához képest.

– Csak azt ne akard bemesélni nekem, Lexa, hogy ott volt. Hogy lehetne hazugság, ha egyszer az újságban írják? És miért ne akarna beszélni róla? Hogyha...

– Hülye, hiszen kitüntetése is van. Bátorság érdemrendje!

– Igen? És akkor miért nem mutatja meg? Miért nem dicsekszik vele, ha egyszer van mivel? Csak dumál és piál. Én azt se hinném el neki, hogy az orra a két szeme között van. Én ugyan nem. Azt is hallottam, hogy menekülnie kellett Oroszországból. Mert különben a bolsi haverjai saját kezűleg csinálták volna ki.

– Tudod mit, Ferda? – szólalt meg sértődötten Invald.

De maga se tudta, hogy folytassa. Mi mást lehetne tenni ebben az esetben, mint hogy behúzz neki egy jó nagyot. De mivel ő volt a kocsmáros, nem tehetette.

– Tudod mit, öreg, ha ilyen nagyon zavar, legalább ne az ő pénzén vedelj itt!

Az iskolaigazgató nem hagyta annyiban. Kivett a könyvtárból három könyvet, és elindult Hašekhez. Elég sokáig válogatott. Az iskolai könyvtárban kicsi volt a választék. Végül a klasszikusok mellett döntött. Hugot, Twaint és kisebb hezitálás után Scottot választotta. Sem a *Nyomorultak*, sem az *Ivanhoe* nem lehet akkora melléfogás. Leginkább a *Nyomorultak*ban bízott, annak komoly szociális mondanivalója van. Biztosan olvasta már őket, de talán örül majd neki így is. Más célja úgysem volt vele. De biztos azért nem volt a dolgában. Kicsit félt attól, hogy csak fél-

szeg mosoly lesz a reakciója. Végül azonban sikerült meggyőznie magát, hogy erre az eshetőségre is felkészülve mégiscsak elmenjen. Hogy ezt is megérti majd.

Sura nyitott neki ajtót, a szájában cigaretta lógott. Betessékelte. Kiderült, hogy Hašeknél már voltak vendégek. Bondy és Böhm ültek nála. Meglepődött, valamiért azt hitte, egyedül találja majd. Hirtelen feleslegesnek érezte magát.

– Szeretem az orosz irodalmat – mondta neki Sura. – Nagyra tartom őket. Például Csehovot...

Szívott egyet a cigarettából, és mondott valamit, amit az igazgató nem értett.

– Bizony – nevetett Hašek –, Sura szakértője az orosz irodalomnak.

És már hellyel is kínálták. Közvetlenül előtte egy hatalmas kancsós sör állt, alig látott tőle. Azonnal tölteni akartak neki. De ellenkezett. Hiszen tudják, hogy nem iszik. Ha eddig nem ivott, nem jelenti azt, hogy ezután sem fog. Soha nem késő. Miért kell folyton elmagyaráznia mindenkinek?, gondolta mérgesen. Elnézést kért, hogy megzavarta őket kártyázás közben. Semmi gond, úgyis éppen szünetet akartak tartani. Kivette az aktatáskájából a könyveket. Mondta, örül, hogy Hašek már jobb színben van. Azt hallotta ugyanis, hogy régóta beteg, ezért hozott neki egy kis olvasnivalót az iskolai könyvtárból. Szóval gondolhatja, hogy nem volt nagy a választék. De talán ebben a téli szobafogságban jól jön majd. Habár, már biztosan olvasta őket. És ezzel átadta Hašeknek.

Olvasta őket. De nem számít. Főleg az *Ivanhoenak* örül. Majd elnézegeti, ahogy a hóvihar veri a vár falát, meggyújt egy gyertyát, rágyújt egy cigarettára és olvasgat. Nála maradhatnak karácsonyig? Bondy megjegyezte, hogy a yorki Izák volt a kedvenc szereplője, meg persze Rachel. És Lady Rowena! Hubert is csatlakozott, szívesen kölcsönkérné majd a könyvet. Talán, ha az igazgató úr is beleegyezik, de biztos nem vízkereszt előtt, döntött Hašek. Elég időt akar rászánni, hogy nyugodtan olvasson. A háromkirályok már késő, adja kölcsön szilveszterre. Ezen jól összeeszeszték az igazgató nagy örömeire. Végre megnyugodott. Elfogadott egy csésze teát is, amit Sura hozott neki.

– Csájkóvszkij – mondta neki –, őt én is nagyra tartom.

– Csaj csörnij – válaszolta Sura –, záchar zgyesz.¹⁶

Aztán kiment.

– És van itt még valami, nehogy elfelejtsem – kotort bele megint az aktatáskájába –, hoztam magának valamit, a *Švejk*ről írták. Az *Irodalmi Arcképekben*¹⁷ jelent meg, tudja, azt járatom. Ha majd elolvasta, engedelmeivel megint visszavenném, merthogy gyűjtöm a számaikat, de nem sürgős. Semmiképp nem szeretném elrontani a kedvét, ha már ilyen jól szórakoznak.

– Elrontani a kedvemet? Mivel? Minket nem kell ám félteni, nem hagyjuk ám magunkat.

– Tudom, tudom, én csak, nem olyan... a cikkben nem éppen pozitívan nyilatkoznak magáról, de...

– Nem mondja! Azt írják, hogy ugyanolyan idióta vagyok, mint Švejk? Vagy még rosszabb? Részeget? Bolsevik? Bigámista? Ez kellene, hogy elrontsa a hangulatomat? Miért? Hiszen mindez igaz! Szent igaz!

– Ugyan kérem, ne haragudjon, dehát...

– Dehogy haragszom. Hogy juthat ilyen egyáltalán az eszébe, hogy én haragszom? Ilyen marhaság miatt?

– Igen, szerintem sem érdemes emiatt, nem éri meg. Én sem értek egyet vele, úgy vélem, hogy a *Švejk* igenis

16 Fekete tea (...), itt a cukor.

17 *Literární Obzor*

figyelemre méltó könyv, és nem igaz, hogy langyos, sekélyes, gyáva történet, és hogy ha ilyen passzív, akkor nem lehet igazi...

– Maga nem ért egyet ezzel?

– Nem.

– Akkor elmagyarázná nekem, minek hozta el? Mi a csodáért gondolja, hogy engem ez érdekel?

– Ne haragudjon, én... azt gondoltam, hogy pusztán szakmai szempontból, hogy a szerzőnek tisztában kell lennie a kollegái véleményével, az irodalmi életben elfoglalt helyéről, és... Hogy ez egy szerzőnek... Ne haragudjon, nem akartam megsérteni, eszembe se jutott... Nem kételkedem az ön... Én csak egy egyszerű...

– Micsoda? Csak mondja ki bátran, igazgató úr, ne féljen! Csak mondja el nekünk. Micsoda ön valójában? Egy egyszerű, joviális, kis cseh ember? Egy zsebhumanista? Együttérző és megértő... Megért engem, megérti őket... Egy kicsit mindenkinek igaza van, ugye? Igaza van a proletárnak és a burzsoának, a szentnek és a gyilkosnak, Husz Jánosnak is igaza volt, de Koniášnak is. Nehéz dolog kiismernünk magunkat ezen a téren. Csakhogy mégis igyekeznie kell az embernek.

Az igazgató nagy nehezen odébb tolta a széket. Az egyik kezével közben a szemüvegét tartotta, mintha azt várta volna, hogy behúznak neki egyet.

– Természetesen igyekeznünk kell – szólalt meg végül nagy merészen. – Mi mást tehetnénk?

– Hozott nekem könyveket. Azért, hogy tanuljak belőlük, vagy azért, mert megsajnál? Igazam van? De ez hiba volt. Nem engem kell sajnálnia, nem engem. Én sajnálom magát. Maga egy szegény szerencsétlen, igazgató úr, és mindig is az marad. Egy naiv szerencsétlen.

Távozott, szinte szó nélkül, épphogy egy köszönést ki tudott nyögni. Fel se fogta, hogy szokásához híven még azt is mondta, köszönöm. A könyveket és a folyóiratot otthagytta, miért is ne hagyta volna? Nem is jutottak eszébe. Nem gondolt semmire. Olyan érzése volt, mintha lázas lenne, ami talán igaz is volt. Égett a szegénytől. Mást nem érzett. Mindennek betetőzésére elcsúszott a jeges utcán, alig bírt hazabotorkálni. A dombon lefelé a fele utat a fenékén csúsztatva tette meg. Az, ami Hašeknél lezajlott lelki szinten, most fizikai értelemben is megtörtént vele. Mint mindig.

– Na, játszottunk végre?

– Inkább ne. Már későre jár. Holnap korán reggeltől dolgozom.

– Ugyan már. Nincs is későn. Még tíz sincs.

Hubert csendesesen felvette a kabátját.

– A ház előtt várlak.

– Jarda, ezt nem kellett volna! Ez nagyon nagy hülyeség volt! Ezért minden díjat megtagadnék tőled.

– Milyen díjat? Milyen díjról papolsz itt nekem? Szarok mindenféle díjra! Magasról szarok rájuk!

Bondy is felállt.

– Pontosan tudod, hogy gondolom. Még süketelsz is. Vagánykodsz, de ez felesleges. Kínos. Mert nem így van. Ha csak egyet is kapnál, akármilyet, a boldogságtól összecsínálnád magadat. Mint mindenki. Úgyhogy, legalább előttünk ne játszd meg magad! Szarj az egészre! Mi megértünk, veled vagyunk.

– Én? Hogy én összecsínálnám magam a boldogságtól? Hogy ne játsszam meg magam? De hiszen nekem nincs erre szükségem! Én nem vagyok olyan, mint te, ilyen szerencsétlen, beszari, kisvárosi zsidócska. Szard össze magad te a boldogságtól! Te, akinek már azért is hálásnak kell lennie, ha valaki betér hozzá egy felesre, még akkor is, ha egyébként egyszerűen csak beleköpne a zsidó pofádba, mert igazából téged is, meg a fajtádat is mélységesen lenéz, és gyűlöl, te nekem ne pofázz! Te meg szolgalelkűen letörölgeted a maradék nyálát, tiszteltetlően megköszönöd, és a földig hajlongsz előtte. Te... Azt hiszed, hogy én nagyra tartalak? Sura, ide gyere! Az urak már távoznak.

Öt nap múlva itt a karácsony. De felé se néz senki. Elmenne a kocsmába, de alig bír mozdulni. Megállt ugyan nála Hubert, viszont csak egy pillanatra. Hozott egy fácánt, aztán ment is tovább. Nem ért rá. Főleg kedve nem lehetett. Nem írt nekik végül, nem kért tőlük bocsánatot. Még nem. Még tele van ellenállással, még nem vitte rá a lélek. Nem volt kedve hozzá. De Huberttel azért megpróbálta.

– Haragszol? Ne haragudj, tudod, milyen egy marha vagyok!

– Nem haragszom, én nem. De nem érek rá. Ez minden.

Szóval vár, mást nem tehet.

Ráuszították az orvost, Sura és Kliment. Szerencsére nem talált semmi különöset. Megnézte, megtapogatta, aztán ment is. Csak azt mondta, vigyázzon magára, ne erőltessen semmit. Ezzel főleg arra célzott, hogy ne igyon. Meg úgy általában. Hogy a fenébe vigyázhatna még jobban magára, hiszen csak fetreng itt, mint disznó az ólban. Úgy is néz ki. Egyre inkább, pedig egyre kevesebbet eszik. Várt, várt, és ma végre eljött hozzá Tonda. Szívesen beszélgetett volna vele, de a levél előbbre való volt. Alig várta, hogy elpaterolhassa otthonról. Biztonságban, és még az ünnepek előtt. Szinte gyermeki makacssággal ragaszkodott ehhez. Levélnek mondta, habár nem volt több négy sornál, ráadásul pesszimista is volt. Jarmila nem lesz tőle nagyon boldog. Mégis annyira ragaszkodott ehhez a levélhez, annyira fontos volt neki, hogy megkapja, mint régóta semmi sem. Tonda volt az egyetlen esélye, ki tudja, eljön-e még hozzá valaki. Hubertet nem tudta megkérni, csak jött, és már fordult is vissza, meg Sura is ott állt. Nem mozdult egy lépésre sem. Mintha sejtene valamit.

Tonda épphogy csak leült, és már ugrott is föl. Sura teával kínálta, önként, de Hašek megköszönte Tonda nevében is, hogy majd máskor. A fiú nagyon siet, ő meg írni akar. Sura csodálkozott. Csak nem jobban van? Már olyan régóta nem írt egy sort sem. Majdnem ráförmedt, de visszafogta magát. Nem, ebben a pillanatban senki sem kér teát. Tonda persze nem mert megszólalni vagy ellenkezni.

– Ki tudja – fordult a fiú felé, amint Sura kitette a lábát –, vajon a fele-ség szóban a *fele*, az most a lelkünk másik felét jelenti-e, vagy pedig a másságát, másféle-ségét akarja hangsúlyozni. Valószínűleg mindkettőt, előbb úgy érzed, hogy a másik feled, idővel meg úgy, hogy vadidegen. Feleség... Tudom, te még ezt nem értheted, de azért kihallod belőle te is, nem?

– Hallom. De a férjre ez ugyanúgy vonatkozik – jegyezte meg tárgyilagosan.

Megkérte a fiút, hogy tegyen meg neki két dolgot. Tonda még azelőtt jelezte, hogy rendben, mielőtt elmondta volna, mi az. Az első feladat, hogy vigye vissza a kiolvasott könyveket az igazgatónak. Már jónéhány napja odakészített egy szép kis csomagot, amelybe egy levélkét is csúsztatott, olyan kompromisszumként:

Örvendett a lelkem,
de gyengém az illem.
Bocsássa meg, kérem,
lehetetlenségem.
Oly rövid az élet,
bocsánatot kérek!

De nem ez a legsürgősebb, elég, ha iskola után beadja neki. Van itt még valami. Egy nagyon fontos feladat. Egy kisebbfajta titok, és ez valóban sürgős. Csak egy kis levélről van szó, amivel el kellene szaladni a postára. De gyorsan. Tulajdonképpen a legjobb lenne, ha most rögtön. Itt van, ni, és itt a pénz a bélyegre. Menjen is azonnal, ne húzza az időt. Iszonyatosan fontos. Komolyan. Megbízhat benne?

Tonda lelkesen bólintott. Azért egy pillanatra elbizonytalanodott. Mert mondani akart neki valamit. Valami fontosat. Szerinte ez is nagyon sürgős. És nem tartana sokáig.

Hašek megnyugtatta, hogy nagyon érdeklí a dolog, sőt, kifejezetten kíváncsi. De nem ma, ma tényleg nem alkalmas. Bírja ki holnapig. Holnap eljöhét, és meghallgatja. Vagy akár még ma is visszajöhét. Ma is, nyugodtan, ha van ideje. Csak előbb vigye el ezt a levélkét a postára. Tonda nem ellenkezett, a viláért se engedte volna meg magának. Csak hát olyan sokáig gyűjtötte a bátorságot ehhez a beszélgetéshez, hogy végre elmondja neki, és még karácsony előtt akarta elmondani. Hogy megnyugodjon. Amint megértette, hogy

el kell mondania a dolgot Hašeknek, ha már ilyen nagyon és kellemetlenül összegubancolódtak a dolgok, minél előbb le akarta tudni. De nem volt mit tenni. Nem lökheti oda neki csak így, a két ajtó között. Hašeknek igaza van, elugrik a postára, aztán visszajöhet. Majd elmondja neki, nemsokára. Még a mai napon.

Sura az utcasarok mögött várt, rögtön a második sarkon, a házon túl. Tonda egyáltalán nem számított rá. Gyorsan szedte ugyan a lábát, de nem figyelt semerre. Nem nézett körbe, csak azon járt az esze, mi mindent kell majd megbeszélni, ha visszajön a postáról. De az asszony egyszer csak ott állt előtte.

– Stoj!¹⁸ – kiáltott rá. – Davaj pismó!¹⁹

Mire Tonda magához tért, kikapta a kezéből a levelet.

– Nade... Ezt ne tessék! Azonnal adja vissza!

– Nyet. Nem, nyicsevo, igyi damoj.²⁰

– Adja vissza, kérem! Nekem ezt muszáj...

– Nyet. Te nem muszáj. Tolka já, panyimájes? Já eto elintézem egyedül. Pajdu v póstu, ti nyebój sza. Igyi damoj.²¹

– De mérges lesz. Megígértem neki, hogy...

– Nyebugyet. Ja nyicsevo nyeskazsu neki. Magam pajdu toda. Vszjo bugyet v parjadke.²² Te nem hallani engem? Tűnés!

Ment, mit tehetett volna egyebet? Elhaladt az iskola mellett, Invald kocsmája előtt, amelynek emeletén a posta volt, és ahol Hašek is lakott valamikor, befordult a temető felé, a temetőfal mentén megindult felfelé a dombra. Szép kilátás nyílt innen Lipnicére, meg a környékre. Legszívesebben a várba ment volna, de arról szó sem lehetett, Hašek megláthatta volna az ablakból. Még utánakiabálna. Biztos utánakiabálna, és megkérdezné, hogy ment a postán? Hogy még nyitva voltak-e, meg egyáltalán? Talán azt is megkérdezné, mit akart neki mondani, hogy itt van rá az alkalom. Leült egy kőre, és hirtelen dideg-regni kezdett. Pedig nem is volt nagyon hideg. Nem igazán. Tegnap óta olvadt, és latyak volt mindenütt. Inkább az erdőt kémlelte, mint a várost. Csepegett a hóaplan a fákról, köd és lassan sötétség ereszkedett a tájra. A körvonalak fellazultak, elhomályosultak. Minden, ami eddig körülvette, valahogy eltűnt, és nyúlós lett. Undorítóan nyúlós. Felállt, felvett egy botot a földről, és vagdalkozni kezdett mindenfelé. Ütötte-verte a követ, a sarat, széttrancsírozott egy bogarat, ami valahonnan előmászott, és közben azt üvöltötte: Vértócsát! Vértócsát csinálók mindenből! – amíg teljesen be nem rekedt. Fogalma sem volt, honnan szedte a szót, meg mindegy is volt. Gyűlölte azt a nőt. Mindig is gyűlölte. Már akkor is undorodott tőle, amikor először látta. Kannibál! Egy kannibál! Egy orosz tehén, egy gusztustalan hülye liba! Megzabálja az embereket, és megzabálja azt a levelet is. Felzabálja, aztán kifossa magából. Undorító, undorító! Nem fogja ez feladni, abban biztos volt. Egy kicsit felmelegedett a nagy vagdalkozástól, de még mindig reszketett.

Azt akarta elmondani neki, hogyan is történt valójában. Csak úgy, a szintiszta igazat. Nem mondaná el, hogy neki akart örömet szerezni, mégpedig azért nem mondaná el, mert ez elég bugyután hangzana. Azt mondaná, hogy azt hitte, vicces lesz, hogy jó tréfának tűnt. Legalábbis addig, amíg ki nem derült, hogy mi történt, hogy ilyen nagy galiba lett belőle. Ez eszébe sem jutott. Csak viccnek szánta, komolyan. Annak gondolta, amikor elképzelte a fogadtatást, de tévedett. Ezt mondaná neki. És talán egy kicsit bocsánatot is kérne, hogy nem teljesen az ő elképzelései szerint alakultak a dolgok, de hogy erről talán nem

18 Megállj!

19 Add ide a levelet!

20 Nem. Semmit. Menj haza.

21 Majd én, érted? Ezt itt elintézem egyedül. Elmegyek a postára, ne izgulj. Menj haza.

22 Nem lesz. Nem mondok el neki semmit. Magam megyek oda. Minden rendben lesz.

is csak ő tehet, és hát igazából nem is történt semmi szörnyűség. Ennyit mondana neki, és Hašek biztos meg is értené. Jót nevetnének rajta. És az is lehet, hogy végül még örülne is, nem az a fajta, aki egy kis tréfától rögtön felkapja a vizet. Neki teljesen mindegy, mit gondolnak róla az emberek. Mert más, mint a többiek. Szenzációs egy fickó. Eszébe jutott, amikor először látta. Mennyire utálatosnak érezte, merthogy félt tőle. De most már nem fél. Nem félt... Egészen mostanáig. Most se fél tőle igazából, de most más a helyzet. Ez, ami ma történt. Abbahagyta a vértócsa-gyártást. Lerogyott a köre, és zokogni kezdett. Mindent elrontott. Soha többet be nem teheti oda a lábát. Soha többet.

Otthon majd örülnek. Vagyis hát inkább mindegy nekik. Mióta meghalt a nagymama, azok a dolgok, amik nem a tehenek meg a disznók körül forognak, teljesen hidegen hagyják őket. Nem tudta eldönteni, hogy javult vagy romlott a helyzet. Valahogy kibírja, amíg felnő. Aztán már neki is oly mindegy lesz. Legalábbis ezt remélte. De valahol más-
hol. Akár a kannibáloknál is, de innen minél messzebb.

Ebben biztos volt.

Fordította Csoma Borbála

Irena Dousková (1964): Příbramban született, cseh író. Jaroslav Hašek utolsó hónapjairól szól *Hašek, a medve* című regénye, mely magyarul 2020 tavaszán jelenik meg Csoma Borbála fordításában a Kalligramnál. Hašek nagy betegen sem cáfol hírnevére. 1922-ben Lipnicébe vonul vissza, hogy befejezze a *Švejk*-et, ám a munka helyett többnyire barátait és a kocsmák közönségét szórakoztatja királyi hecceivel és botrányos versikékkal. Éjszaka azonban kötekedő kedélye elillan, és egy sápadt férfi néz szembe a meglevenedő sötétséggel.

Csoma Borbála (1974, Budapest): fordító, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végzett történelem–cseh szakon. Jelenleg Prágában él. Fordításában jelentek meg többek között Irena Dousková, Kateřina Tučková és Roman Ludva kötetei.

Tanösvény

Helsinki, Linnanmäki

akikben a játék szubverzív energiája elszabadul
akiket az eufória miatt az öröm elkerül
akik a zuhanás közbeni halál gondolata felé
indulnak cinkos szorongásban

fájdalmas tömeg fölött ég a november
jön a fehérehajú szél az időtől való félelemben
barbárok születnek mohón és részvétlenül
mennyre hasonlítok rájuk

Giebnegáisi

ahol szavamba költözik
hókazal jégmező
és az ember méltóságát
megafaunák őrzik egyedül
szememben zivatar gyúlik

háttal a holdnak
őrzöm az ember hiányérzetét
ami kijelöli a bűntudatot
és a melankóliát
a cselekvés ódiumait

a Spitzbergák alatt

Loch Ard

már éjfélkor kinyílik
kidől a harcsafészkét őrző nádkapu
úszom a fák alatt
majális nő föl a tóból
itt a vihar előtti csönd kíméletlenségében
a sötétség jobb a dögszagú fénynél
egy térd egy ágyék egy aresztikus
belsőjű comb után sóvárgok
és engedem hogy a vágy
abszolút forrásnak nevezze önmagát

Buchlyvie

mielőtt a nyár kiaszalja alólam
az utolsó fényperjemezőt
add hogy a szemeddel lássak
add hogy a te szemeddel lássak
a széltelen napon amikor útra kelsz
és én félek a pusztaságban
ahol mindenki magának keresi a megváltást
és a szépség csak olyan szívben tanyázik
amely sorsára hagyja a megtébolyodott időt

Magolcsay Nagy Gábor (Miskolc, 1981): A LitOs alkalmazott művészeti vállalkozás, a Metanoia Park multimedialis költészeti projekt és a MAPoetry alapítója, alkotója és művészeti vezetője. Könyvei: *150°* (Palatinus, 2009), *Második ismeretlen* (AmbrooBook, 2015). Előkészületben: *Metanoia* (logo-mandalák, interaktív és VR költemények), *Tanösvény a Spitzbergák alatt* (lírai útinapló), *Szingularitáriánus elégiák* (versprózák).

Erre sárkányok élnek

FLAMENCO? VAGY G-VEL, FLAMENGO? Még most sem látod elég jól, pedig a fenekére nagyobb betűkkel írták ki a hajó nevet, mint az oldalára. A zászló alapján oroszok: melyik a valószínűbb akkor? A G? Viszont, ha oroszok, akkor miért nem ФЛАМЭНГО? Nagy kérdések ezek.

Egy piros ruhás ember integetni kezd a tatról. Nem is teszi hiába: egy pillanattal később már hárman lóbálják felé a karjukat innen a lépcsőről, még kurjongatnak is hozzá nagy boldogan. Lám, ilyen egyszerű is lehet a kommunikáció. Én itt vagyok, hahó – remek, mi meg itt! Egyszerű és tökéletes. Mint a hullámok, ahogy szétnyíló cipzárként követik a hajót és közelítenek a rakpart felé. *Nyomdokvíz.* Már előre hallom a ritmikus csobbanásokat.

– Még egy utolsót kérdezel?

– Jaj, ne...

– Kérdezd meg, mennyi tizenhétszer tizenhárom. Légyszi...

Hátrapillantasz: egy anya és két kamasz fiú vonul befelé libasorban a hajóhídon.

– Parancsolj – mondja az anya alig nyíló ajkakkal –: mennyi tizenhétszer tizenhárom?

– Tizenhétszer tizenhárom az egészen pontosan... kétszázhuszonegy! Elhiszed?

– El.

– Biztos? Nem lehet, hogy tévedek?

Miközben egyenként elhaladnak előtted, azon kapod magad, hogy te is számolgatsz. Tizenhétszer tíz az százhetven, tizenhétszer három pedig...

– Kétszázhuszontíz! – kiáltja a sor végéről a kisebbik fiú, aki egész eddig mintha kizárólag a lába elé figyelt volna, talán, hogy gondosan átlépkedje tornacipőjével a hegesztés vonalait. – Kétszázhuszon... tíz! Pontosan annyi!

A bátyja gúnyosan vigyorog.

– *Egészen* pontosan?

Nem látod a kicsi arcát, pedig kíváncsi lennél rá. Mindegy is, itt van helyette a következő látnivaló: egy fura szerelmespár. Muszáj egyikről a másikra pillantgatnod, oda-viszsa, többször is, annyira valószínűtlenek egymás mellett. Hórihorgas a tömzsivel, majdnem kopasz a nagyhajúval, kreol barnaság a szeplős, téztafehér bőr mellett: amiben csak különbözhet két emberi test, abban ez a kettő el is tér egymástól. Az már csupán a ráadás, hogy az egyik férfi, a másik nő. Megpillantják ők is a bejáratot elkerítő kordont, megtorpannak.

– Most meg mi van? – kérdi a férfi nyafogva. – Nem lehet bemenni? Elvileg pedig be lehetne menni... Te érted?

A nő hallgat. Ha felelne neki, biztosan bűgő althangon tenné.

– A lenti rész nyitva van – mondod nekik, egyszerre mindkettőjüknek. – A teraszon viszont zártkörű rendezvény van, hatig.

– Ne mááár... – A férfi elengedi a nő kezét. – Most akkor mi legyen? Nézzük meg addig a kiállítótermet? Mit gondolsz, Mazsola?

Rápillantasz te is a nőre. Miért hívják vajon Mazsolának? Lehet, hogy rosszul értetted?

– Nézzük – mondja hirtelen, olyan gyorsan és röviden, hogy meg sem tudod figyelni, milyen a hangja. Megint egymásba karolnak, és továbbindulnak a hajóhídon.

Hunyorogva bámulod a bejáratot. Ott mentél el te is tegnap este, az A38 felirat alatt. Nem emlékszel ugyan a jelenetre, de így kellett történnie. Odaképzeled magad te is a furcsa pár mellé, ahol az előbb látott anyuka is ácsorog a két fiával. Te sem jutnál el a hajógyomráig, viszont te is belenézhetnél abba a nejlonzacskóba, amit az a szakállas, fekete-pólós STAFF tart eléjük. Előbb az anya néz bele, majd a férfi, aztán pedig mind a ketten a fejüket csóválják, épp ellentétes ritmusban. A STAFF közben észreveszi, hogy figyeled. Intesz neki: itt vagyok, én vagyok, akit keres... Kivár egy pillanatig, hátha lemész hozzá, de mivel nem mozdulsz, megindul ő feléd. Érzed a lépteit a hajóhídon.

– Elég volt! – csattan fel az anya hangja a bejárat felől. – Nem kérdezek többet.

– Mennyi huszonháromszor kilenc? – szólal meg álnokul a kisebbik fiú.

– Kétszázhat! – rikoltja a nagyobbik.

Annyi, kétszázhat. Nem számoltál utána, de érzed, hogy helyes lehet a végeredmény.

– Elvileg neked hoztam ezt – mondja a STAFF mindenféle köszönés nélkül. Csípős ve-rejtek-szagával meg ezzel a fejpánttal akár hajléktalannak is elmenne. Veled együtt.

– Köszí, igen – feleled neki –, én kértem a kollégától a szerszámot.

– A Robi azt mondta, lemezvágó olló kell.

– Hát... nem tudom pontosan...

– Ilyesmire gondoltál? Kihoztam ezt, meg még egy nagyobbat is. Kettőt hoztam.

Belepillantasz a széthúzott szájú szatyorba. Előbb ér el hozzád a fém szaga, mint a látvány.

– Erővágónak hívják.

– Nagyszerű, köszí. Én csak úgy saccra mondtam a lemezvágót: egy bilincset kéne el-távolítani.

A STAFF lepillant a csuklódra, aztán a bokádra.

– Ja, nem, nem *úgy* bilincs, nem: a biciklimről van szó, ott van feljebb, lela-katolva. – Hátramutatsz, a rakpart tetején végigsikló szalagkorlát felé. – Ott áll. Tegnap itt hagytam, és most visszajöttem érte, de nincs meg, sajnos, a kulcsa.

Nemigen lenne meggyőző válaszod rá, miért hagytad itt éjszakára a kerékpárt, szerencsére kérdés sincs. A STAFF az öngyújtójával van elfoglalva – de mikor került a szájába a cigaretta?

– Kicsit rázós este volt, érted... – Felmuta-tod neki a jobb kezedet és rajta a karszalagot. – De a bringa tényleg az enyém, nem akarom ellopni. Nem nézek ki tolvajnak, ugye? Egy tolvaj nem papucsban jött volna... És nyilván hozna magával saját szerszámot. Nem igaz?

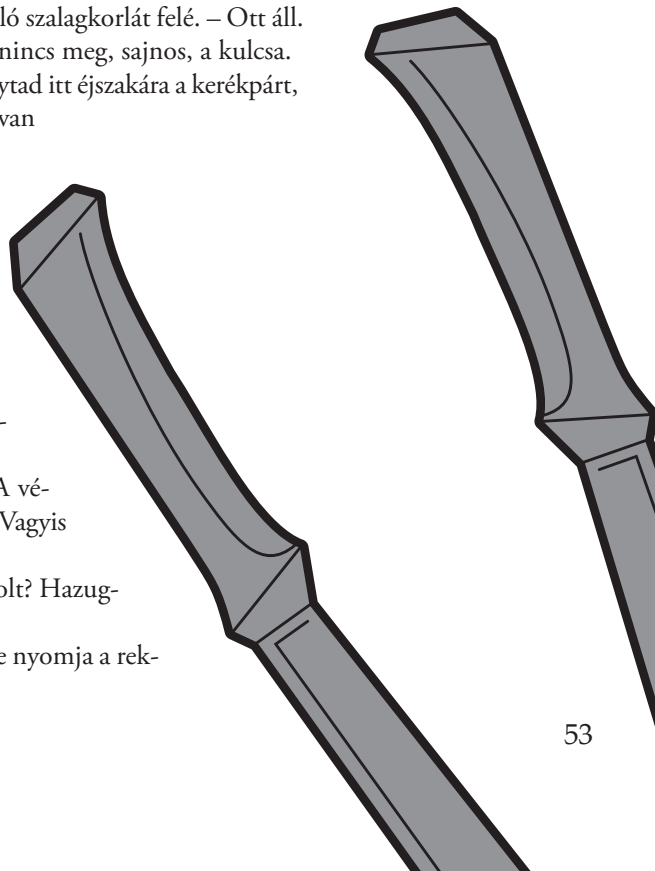
A STAFF kivár egy ütemet, aztán bólint.

– Milyen lakat? – kérdi füstölgő ajkakkal. – Gör-gős? Vagy sima sodrony?

– Hát ilyen... nem is tudom. Ilyen... *hosszú*. A vé-gén kiszélesedik, ott kell bedugni a zárba a kulcsot. Vagyis csak kéne. Ha volna.

Mindketten bólogattok. Ez most valami teszt volt? Hazug-ságvizsgálat? Átmentél?

– Itt megvárlak – mondja a STAFF, és a kezedbe nyomja a rek-lámszatyrot. – Vágd el, aztán hozd vissza.

Jobban örültél volna, ha elkísér, kicsit tartasz a bábáskodóktól. Talán segítőkészebb lenne, ha az előbb odamentél volna hozzá. Most már mindegy. Legközelebb odamész.

Nem tudod eldönteni, valóban többen lettek-e a sütkérező-gyülekező emberek a rakparton, vagy csak a délután szétfolyó árnyékai és egyre melegebb színei miatt látszik így. Az viszont egyértelmű, melyik a mai karszalagszín: a narancssárga.

Tévedtél, nem is a tiéd az a bicikli, amelyikre az előbb rámutattál. Ezüstszürke ez is, sárhányó nélküli, itt azonban véget is érnek a hasonlóságok. Ez egy *egészen más* bicikli. Ott áll viszont a jó öreg KROSS is, látod már, kicsit kijebb, közelebb a zebrahoz. Viszszaintesz a hajóhídon ácsorgó STAFF-nak, lehetőleg úgy, hogy senki más ne vegye észre:

– Bocsi... Az a másik lesz. Az.

Egyértelmű, mi zavart meg az előbb: valaki ül a bicikliden. Huszonéves fiú, a fején fehér bulikalap. Oldalra fordulva gubbaszt a nyeregben, előregörnyedve, mint egy madár a dróton, így beszélget egy másik fiúval, aki a korlátnak dőlve cigarettázgat.

Megállsz mellettük. Felpillantanak.

– Helló – köszönsz rájuk mosolyogva.

– Neked is – feleli a kalapos álmos arccal, és már folytatja is a társalgást: – Szóval leszedtem róla a dobozt, kicseréltem a lámpát...

Valami használt motorról folyik a társalgás, meg a motor régi tulajdonosáról, aki egy lány. Lábat cserélsz.

– Bocsika, de... Bocsi, nem akarok közbevágni, de *ez itt* az enyém. Amin ülsz. A bringa.

– Ó. – A kalapos színpadias lassúsággal lepillant a pedálra, aztán megint rád néz. – Nem gond, igazán. Nem haragszom.

A másik fiú, a magasabbik a tenyerébe nevet.

– Nagyon szép bicó, tényleg, gratulálunk hozzá.

– És kényelmes is!

Egy pillanatra mintha enyhülni kezdene a fejfájásod.

– Szeretnék elmenni a biciklimmel – mondod nekik az eddignél szárazabb hangon.

– Jaj, ne... Komolyan? Olyan jól ülök pedig...

– Pont most?

– Pont most. Ül át légy szíves arra a másikra, vagy a korlátra, ahova tetszik.

– Jaj, de rendes vagy...

– Nem gyújtasz rá te is? Adjak egy szálát?

– Fogadd el. Öt perc, elszívod velünk, addig én még ülök itt egy kicsit...

– Nem kérek cigit – mordulsz rájuk –, én a biciklimet kérem.

Összenéznek. Jól láttad, hogy a kalapos rákacsintott a másikra? A másik most összecücsöríti a száját. Jelent ez valamit vajon?

– Hé! – kiált fel hirtelen a kalapos. – Ez meg micsoda? Álljunk már le... Mi a faszt művelsz már?

Megfordulsz. A STAFF áll a hátad mögött, kezében elfektetett mobiltelefon: a két fiút fényképezi vele.

– Ha fel szeretnétek jutni a hajóra – feleli kiért lassúsággal –, akkor indulnotok kéne. Kettő perc múlva ott lesz a képetek a beengedő embernél, onnantól soha többé koncert.

– Mi van?

– Elkövettünk valamit? Van arra valami szabály, hogy...

– Egy perc ötven.

A két fiú megint egymásra pillant.

– Jesszusom... – A kalapos a szívéhez kap, eljátssza, hogy halálra rémült a fenyegetéstől. – Ez azért most rosszul esett, nagyon-nagyon rosszul... – Mindent megtesz, hogy megőrizze a fölényét, de közben *tényleg* lemászik a biciklitről. – Már itt se vagyunk. És nagyon félünk.

– Helyes.

A másik lepöccinti a papucsod felé a hamut, aztán ellöki magát a korláttól.

– Be lehet már menni amúgy, Rambo?

– Nem vagyok Rambo – vágja rá a STAFF. – És te se vagy. Beengedni pedig a jegyszedő fog.

A kalapos bólint. Mélyen beszívja a levegőt, kifújja, mint egy pánikbeteg a roham előtt, aztán nyugodt, ruganyos léptekkel elindul a hajó felé. A másik követi.

– Szerinted nem ő volt a Rambo? Szerintem ő volt.

– Simán. Csak titkolja.

A STAFF visszadugja a nadrágjába a mobilt. Alacsonyabb nálad, különösebben izmosnak sem tűnik, mégis ő lett a megmentő.

– Köszönöm – mondod neki.

Nem felel, a lakatot szemrevételezi előrehajolva. Megpróbálod elképzelni a sűrű szakáll meg a fejpánt nélkül.

– Spirál – dünnögi maga elé.

Bólintasz. Logikus név.

– El lehet vágni?

– Mindent el lehet – feleli zordan. – Amit el akarnak lopni, el is lopják. Idő kell csak hozzá, meg a megfelelő szerszám.

Odanyújtod neki a reklámszatyrot. A STAFF megrázza a fejét:

– Előbb tegyünk egy próbát, hátha.

Előránt a farzsebéből egy jókora kulcscsomót.

– Ó. Hátha valamelyik pont beleillik?

A karját figyeled közben, a csuklóját, az ujjait: mint valami precíz, olajozott gépezet. Lepillantasz a saját kezedre, kíváncsi vagy rá, neked hogyan mocorognak az izmaid a bőr alatt.

– Itt voltam a Mudhoney-n az este – meséled a STAFF-nak. – Te is itt voltál?

– Itt, persze.

– Tényleg? Dolgoztál? – Még közelebb lépsz hozzá. – Énrám nem emlékszel esetleg?

– Nem – mondja hátra sem pillantva. – Kellene?

– Hát... Összeverődött itt jó pár arc, nyilván, csak gondoltam...

megkérdezem. Kapucnis felső volt rajtam meg farmer. Ragtapaszom viszont nem volt még.

Nincs válasz, a kulcsok ritmikusan csörömpölnek tovább. Aztán elhallgatnak.

– Nem jó, sajnos, egyik sem.

A STAFF felegyenesedik. Odakínálod neki a satyrot, de ő ezúttal sem nyúl érte.

– Te jössz.

– Én? Mármint... Csináljam én, ezt akarod? Hát, nem tudom...

A nagyobbik *erővágó* egészen ijesztő méretű darab, bonyolult csuklószerkezettel a pófái mögött – előhúzod inkább a kisebbiket. Két rövid, piros nyél, madárcsőrre emlékeztető pengék: ez jó lesz. Ráilleszted a láncra, megszorítod.

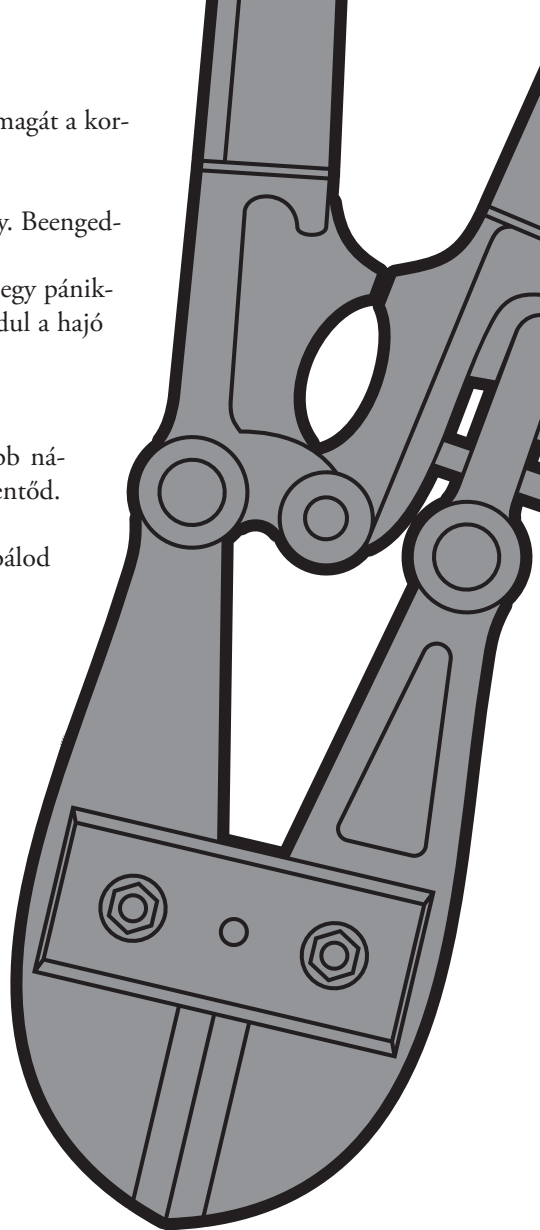
– Oké, ez menni fog szerintem...

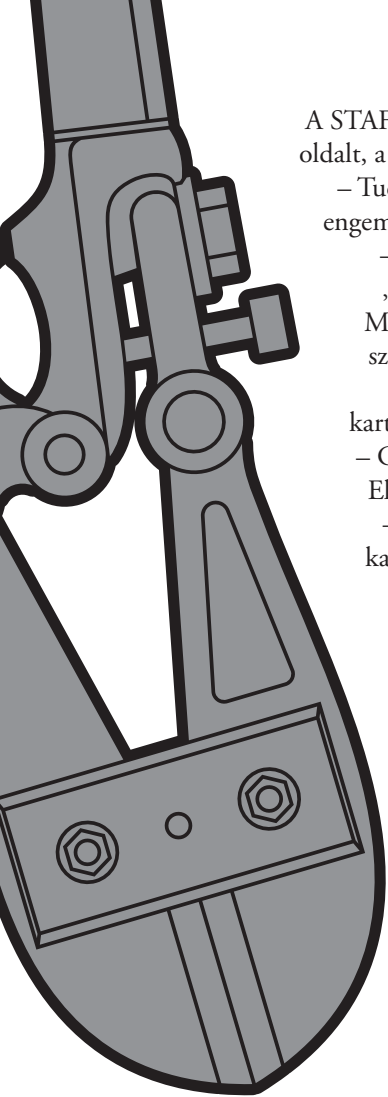
Érzed, ahogy belemélyed a két penge a műanyag borításba, a fémdróttal viszont már nem boldogulsz. „Ami nem megy, azt ne erőltessük”? Elengeded.

– Kis pihenő. Jó?

Még többen gyűltek oda időközben a hajó bejáratához, nem látod viszont sehol a kalapost meg a haverját. Beengedték volna már őket? Vagy elmentek? Szégyenszemre elkullogtak innen? Vagy itt vannak valahol takarásban, bosszúra várva? Senki sem figyel rátok amúgy, senkit sem érdekel, hogy egy kerékpárrát próbálsz épp kettéroppantani. Ennyi erővel magát az A38-at is elköthetné valaki.

– Újságíró vagyok. A Rockstar magazinnak írok. Ismered esetleg?

A STAFF, aki időközben megint rágyújtott, most kifújja a füstöt, előbb elől, aztán oldalt, a szája sarkán.

– Tudom, hogy idiótán hangzik, de fontos volna, hogy találjak valakit, aki látott engem itt tegnap, hogy el tudjak számolni ezzel az estével. Érted.

– Mutasd oda alibinek a karszalagot – mondja egy vállrándítás után.

„Ez nem egy másik emberről szól, én saját magamnak akarok elszámolni.” Még egyszer nem mondasz illet senkinek. Az a másik feketepólós, akitől a sorszámot kérted, elég furán nézett rád utána.

Nekiveselsz újra a feladatnak. Vicsorogva nyomod, szorítod a két fémkart, amilyen erősen csak bírod, de hiába.

– Cseréljünk. – A STAFF szelíden félretol onnan. – Majd én.

Elpöcköli a csikket, jó messzire, majdnem a Dunáig, aztán beletúr a szatyorba.

– Nem ér, így már könnyű lesz, hogy én kifárasztottam... Te a nagyobbikkal csinálod?

Szakszerűen terpeszbe áll, mint egy golfozó az ütés előtt, megmozgatja az ujjait, előredől, aztán egyetlen határozott mozdulat, és takk, a bicikli már is kiszabadult.

– Hát ez komoly volt! Kösz.

– Ezzel mi legyen? – Döglött kígyóként tartja a magasba a kettévágott *spirált*. – Kell ez még valamire?

– Kidobhatjuk – feleled. – Majd én kidobom, kösz szépen. Elviszem.

Némi szerencsétlenkedés árán sikerül betuszkolnod az ide-oda kunorodó drótot a nadrágod oldalzsebébe. A STAFF közben összepakolja a sorszámokat, és már indul is vissza a szatyrával a hajóra.

– Igazából nem is újságíró vagyok – szól utána elköszönés helyett. – Igazából krimiket írok. A következő regényemhez gyűjtöm az anyagot. Mindig így csinálom: elmegyek a helyszínre, körülnézek... Nem akarom, hogy tévedésen kapjon bármelyik olvasó. Érted. Voltam börtönben is, helyszínelésen... Most meg itt vagyok.

Elhallgatsz, lesütöd a szemed. Miért mondtad ezt? A STAFF olyan arccal nézett rád közben, mint aki egy magyarul alig beszélő idegen szavait próbálna összerakosgatni, vigyázva, nehogy elmosolyodjon és megbántsa a szerencsétlent.

– Hű – szólal meg végül. – Ez jól hangzik.

Óvatosan felpillantasz.

– Itt játszódik majd a regény? Itt nálunk, az A38-on? Nem rossz... – Hátrapillant a hajó felé, aztán megint feléd fordul. – És meg is hal valaki?

– Persze. Még szép. Hullá nélkül nincs krimi... Vízbe fog fulladni valaki, éjszaka, egy koncert alatt. És emiatt kellene tudnom, hogy beleeshet-e valaki itt úgy a vízbe, hogy azt senki se vegye észre a hajón.

– Hogy hívnak? – kérdi a STAFF füstölgő ajkakkal. – Nem olvasok túl sok krimi, nem mondhatnám, hogy sok szerzőt ismerek...

– Álneveken írok – feleled gyorsan, szaporákat bólogatva –, többfélén egyszerre. Külföldi neveken főleg, női néven is.

– Bogdan.

– Tessék?

– Így hívják az emberedet, aki tudna neked segíteni. Ő a hajón dolgozó biztik főnöke.

– Bogdan?

– Eredetileg szerb, de igazából magyar. A másik nevét nem tudom.

– Nagyszerű. Mármint... Tudok vele beszélni? Ha véget ér esetleg ez a zártkörű izé...

– Ma nincs bent – csóválja a fejét a STAFF –, ma más van helyette. De holnap ő lesz megint, délután kettőtől egész végig. Ő el tudná mesélni, hová szokta állítani az embereit, meg hogy hogyan van bekamerázva a hajó, mi látszik a felvételeken és mi nem. Bogdant keresd.

– Bogdan. Oké. Nagyon kösz, tényleg, mindenért. Mivel tartozom?

– Semmivel. Szó se lehet róla.

– Ne viccelj, tényleg...
– Jól van, na, legyen, ha annyira akarod... – Most már bátran mosolyog. – Ha ilyen erőszakos vagy...

Benyúlsz a zsebedbe. Ott van valahol a pénz, amit Endi adott kölcsön az étteremben, ott kellene lennie a kulcs mellett, de most már csak úgy férsz hozzá, ha előbb előrángatod onnan a nagy nehezen betuszkolt fekete kilyót.

– Parancsolj.

– Az egészet? Komolyan? – kérdi a STAFF meglepetten. – Kösz. Gyere máskor is.

Nyilvánvalóan túllőttél a célon ezzel az ötezressel, de hát nincs nálad kisebb címlet.

– Előleg – mondod neki. – Hátha tényleg visszajövök még. Vagy tudod, mit? Adjál cserébe egy cigit.

– Akár kettőt is. Parancsolj. Ez pedig a ráadás.

Még az öngyújtóját is neked adja. Piros színű, rúzsra emlékeztet.

– Ott jön a szemetes hajó – mutat a Petőfi híd felé. – Az a kicsi, látod? Eredetileg holland tengeri naszád volt, most meg itt szedi össze a kukákat a Dunán.

– Aha...

– Mi vagyunk a következő megállója. Tersus, így hívják. Ha esetleg szükséged van rá a regényhez.

– Kösz. Tersus? Megpróbálom megjegyezni. Tersus és Bogdan.

– Így van. – A STAFF zsebre gyűri Endi ropogós ötezresét. Amikor előhúzza a kezét, ott van benne a mobilja. Rápillant. – Mi lesz amúgy a címe?

– A regényemnek? – Nyelsz egyet. – Nem tudom még. Munkacím van csak, és az is eléggé változékony... Nem tudom.

Nézitek egymást pár másodpercig.

– Igazából kamu volt csak – vigyorodik el a STAFF.

– Kamu?

– Nem is kameráztam le azt a kalapos faszt, csak úgy tettem.

– Tényleg?

– De ennyi is elég volt neki. Ez mindig nagyon hatásos, megfigyeltem. Próbáld ki majd. Bólintasz, aztán lepillantasz a biciklidre, megmarkolod szabad kezeddal a kormányt.

– Na, mi a gond?

Megjédtrél egy pillanatra, de szerencsére nem neked szólt a kérdés.

– Itt vagyok kint – kiált bele a STAFF a mobiljába. – Mindjárt megyek vissza. Mondom: itt vagyok kint a parton. Kint! Süket. – Rád pillant közben, de a tekintete már üres. – Micsoda? Neon? Milyen neon?

Félrefordul, betapasztja tenyerével a bal fülét. Tökéletes alkalom a menekülésre.

Gyorsan irányba fordítod a biciklit, rápattansz, nekirugaszkodsz, és pár erőteljes tapossáallal elgurulsz vele a zebráig. A lámpa pirosat mutat.

Hazáig nem lesz egyszerű azért papucsban eltekerni... Főleg, ha fél kézzel kell végig kormányozni. Hová tehetnéd a két Viceroyt? A nadrágzsebedbe? Vagy a csuklódra, a karszalag alá? A legjobb helyen talán a füled mögött volna. Mint régen. Meggyűrögeted, megszagolod: a STAFF izzadságát érezni a papíron. Megforgatod a kezekben a tűzpiros öngyújtót, mielőtt kipróbálnád. Működik. Rágyújtasz, beszívod a füstöt. „Aranylövés”: milyen szép kifejezés. A lámpa zöldre vált, de te nem mozdulsz.

Öt hónap és tizenkilenc nap: ennyi telt el a legutolsó cigarettád óta. Majdnem fél év, szökőévben ráadásul. Rekord. Ha holnapig kitartasz, összejöhetett volna a nikotinmentes születésnap, az első ilyen az egyetem óta. Na és ha meglett volna? Az jobb lenne?

Le kell tenned a bal lábadat is, annyira megszédített a mámor. Felmutatod a győzelem V-jét a feléd lépkedő gyalogosoknak: „Jól vagyok, semmi baj. I’m OK.” ■ ■ ■

Czéh Zoltán (1971): Budapesten élő magyartanár, aki nem csak tanítja az irodalmat: különálló novellák (Prae, Műút) és két novellafüzér (*A Pókháló csillagkép*, I.A.T., 2006; *Embert enni*, Révai, 2012) után első regénye, *Erre sárkányok élnek* címmel, idén jelenik meg a Pesti Kalligramnál.

Számvetés

Öregszem,
az idő nem vesz
tudomást róla.

Vers

Isten
megkérdőjelezi a
tökéletes világot.

Profilkép

Fekete Vincének

Száradt hársfaleveleket kerget
a decemberi szél
a temetőhöz vezető úton,
ahol apám nyugszik,
s ahol a sírkőre felvésettem
a nevemet, természetesen magyarul,
mert sose tudhatja az ember,
mit hoz a jövő,
mire képes a saját gyereke,
bár néha úgy érzem,
a bőrömrre égett a sírfelirat,
szeretném ledörzsölni magamról.
Száras, barna hársfaleveleket
kerget a szilveszteri szél
a temetőhöz vezető úton,
de a levelek gyorsabbak
a szélnél,
egy hajszállal
megelőzik.

Privát

Isten vakon
hisz a hívők
bölcsségében.

A hitetlenek
szájába adja
az igazságot.

Eszmélés

Isten zsebében
a rozsdás kulcsok helyett
baromi nagy
kulcslyukak lapulnak.

Gyerekkoromat idézik,
amikor a kulcslyukon át
meglestem
apámat és anyámat,
ahogy ölelgetik egymást
a szomszéd szoba
vaksötétjében.

Egyedül

A jelen
talán már
visszhang.

Teljességgel
csak a nem létezik.
Hiánytalanul.

Kereset

A sorozatgyilkos egy
időhúzó hálóőr.
Nem tart a kiállítás
veszélyétől,
hisz ő az utolsó élő
ebben az időutazásban.

Mielőtt végezne
önmagával is,
odahelyezi a labdát a
büntetőpontra,

hogy egy másik lasztin
egyensúlyozva
felkösse magát
a felső lécre.

Az alatta lévő
labda persze enged.
Szép lassan megkönnyebbül.

Fellinger Károly (1963, Pozsony): gyerekkorától Jókán él. Főleg verseket, meséket, gyerekverseket ír. Tagja volt az Iródia-nemzedéknek. Verseit több nyelvre lefordították (angol, francia, német, spanyol, orosz, görög, török, albán, szlovák, szerb, román). Utolsó verskötete 2019-ben jelent meg a Nap könyvkiadónál Dunaszerdahelyen, *Plomba* címmel.

Allergia

Allergiás rohamokról beszélnek a szomszéd asztalnál. Nem bírom az allergiásokat, szerintem minden fejben dől el. Aki allergiás, az egyszerűen gyenge. Nagyon sok gyenge ember van, ebből élek. Marketing-menedzser vagyok. Igazából marketingvezető, de a vezetőségben nem szeretjük, hogyha a kollégák azt hiszik, mi vezetjük őket. Ezért hívjuk őket kollégáknak, amikor jelen vannak, ha nincsenek, akkor alattvalók. Andrisra várok.

Egy kisgyerek egyfolytában hangosan üvölt a kávézóban. A szülők szerint „nagyon csicseregős”, szerintem meg kibaszott idegesítő. Nekem ilyenkor lekevert anyám egy pofont. Persze sosem mentünk kávézóba, nem kényeztettek ilyen hülyeségekkel. Otthon lehetett játszani a kertben, szép csendben. Az öcséimmel mindig átszöktünk hárommal odébb, a szomszédba, a kutyáktól lestük el, hogy hátul van a titkos átjáró a mi kerítésünk és a hátsó szomszéd telke között. Elég nagy kertünk volt, tele bokorral, és anyám örült, hogy kussban vagyunk, nem zavarjuk, csak akkor keresett, ha épp segíteni kellett valamit. Miután a legkisebb öcsém megszületett, akkortól anya csak a kezembe adta az öcsémet, hogy szórakoztassam napközben, míg ő a házban tervez.

Szerintem anya legalább annyira utálta a gyerekeket, mint most én. Minket négyünket apa kedvéért szült, mert apa imádta a kisbabákat, és imádta azt is, amikor anya terhes volt. Anyám húsz év után is halálosan szerelmes volt apába. Terhesnek lenni, azt hiszem, szeretett, mert akkor még jobban látszott, mennyire bírja a munkát, és mennyire csinos. Gyönyörű volt, még kilenc hónapos terhesen is utána füttyögtek a Margithídon, amikor együtt sétáltunk.

A kisleány nem hajlandó megfogni az idősebb nő kezét, aki a társasággal van. Nyilván a szülők utálják a nőt, ezért nem akarja. Én is mindig zsigerből utáltam azokat a férfiakat és nőket, akiket a szüleim nem bírtak elviselni. Anyám mindig kivolt a divatbemutatókon, amikor smúzolni akart, én viszont undok voltam. Amikor nyilvánosan viselkednie kellett, mindig dupla büntetést kaptam, mert egyrészt leégettem, másrészt azonnal nem fegyelmezhettem, és ez feldühítette. Sajnos most már titokban sem lehet így fegyelmeznem, pedig szerintem hatásos. A sok új pedagógiai elmélet szerint sérül a gyerek lelke, ekkora baromságot. Szerintem attól sérül mindenki lelke, hogy ennyit foglalkoznak vele. Minden fejben dől el. Küzdeni kell a dolgokért, nem sírni vagy a gyerekkorunkra mutogatni. Meg-

vert néha anyám, mert megérdemeltem, és? Semmit nem segít, ha most erről beszélgetek mindenkivel, pláne ha 15.000 Ft-ot fizetek óránként, hogy valami túlképzett pszichiáter elmondja, hogy a gyermekkori kötődési zavarok miatt nincs hosszútávú kapcsolatom, folytatok titkos viszonyt a cégtulajdonossal, vetettem el az utóbbi két évben két gyereket, és ha ráköltök a következő két évben másfél milliót azzal, hogy hetente járok hozzá, akkor lehet egy egészséges, normális életem.

Persze másfél milliót megkeresek egy hónap alatt, nem a pénzről van szó. Hanem arról van szó, hogy inkább arra költök, hogy kibaszott harmincöt évesen is huszonháromnak nézek ki, mint arra, amit külső segítség nélkül is tudok uralni.

Andris megint késik, nyilván most mondja el a feleségének, hogy együtt vagyunk, és picit elhúzódik a dolog. Nyilván nem, csak biztos megint tüdőgyulladása lett a kislányának vagy nem találja a kedvenc macikáját a kislánya. Mindig kitalálnak valamit a kis köcsögök, hogy elkéssen, de hiába. Egy dolgot örökölttem apámtól szerencsére, a türelmet. Úgyhogy várok.

Pályázat

Kifestettem a körmömet, ezért nem tudok rendesen gépelni, pedig holnap leadás. Ma viszont randim van. Beugrottam a DM-be, hogy vegyek körömlakkot. Kipróbáltam vagy hatfélét, aztán megkértem a kiscsajt a boltban, hogy azonnal szerezzen egy vattát, és mossa le, mert nagyon gáz, ahogy kinézek. Mindegyik szín picit másmi-lyen volt, mint amilyennek előre képzeltem, pedig átlátszó üvegben vannak.

A pasit, akivel most találkozom, egy buliban ismertem meg. Nagyon részeg volt, vállalatlan stílusban beszélt mindenkivel, de főleg a barátaimmal. Magázódott, mintha az enyhítene azon, hogy egy paraszt állat. Nem enyhített. Két órát beszélgettünk. Nagyon hangos volt a hely, asszem az Ellátóházban voltunk, de lehet, hogy a Kertben, részegen nem tudom megkülönböztetni a kettőt. Vagy az is lehet, hogy először a Házból indultunk, aztán együtt mentünk át a Kertbe. Igen, talán így volt. Én is ittam egy kicsit, nem sokat, csak négy-öt Jagert, két vodkaszódát, meg valami fröccsöket kísézőnek. Nem voltam nagyon részeg, de annyira pont igen, hogy viccesnek találjam, ahogy a srác beszélt a többiekkel. Velem kifejezetten kedves volt, nyilván próbált imponálni, azért húzta le a barátaimat. Nem hallottam pontosan, miket mond, de asszem, Andinak azt mondta, életében nem látott még ennyire kétségbeesett lányt, amin Andi kurvára megsértődött, pedig tényleg látszik rajta, hogy kétségbeesett. Aznap már két idiotával is megpróbált összejönni, az

egyik a volt pasija, a másik meg egy random arc volt, de hát nem sikerült neki, mindketten lekoptatták. Amikor Aladár – igen, így hívják a srácot, akivel randim lesz, lol, elég béna név... Szóval, amikor Aladár meglátta Andit, nagyon szarul festett szegény barátnőm, de lehet, hogy Aladár is hozzászólhatott volna valami kevésbé bunkó mondatot. Mégiscsak most szakított Andival a csávója két és fél év után, azért ilyenkor picit kétségbe lehet esni.

Persze szerintem is nagyon gáz, ahogy Andi viselkedik. De én inkább a szánalmas szót használnám rá, ezt meg is mondtam Aladárnak, amikor kicsit távolabb kerültünk a többiekől. Elég jól táncoltunk, bár ez főleg abból állt, hogy ő nézte, ahogy táncolok. Jól táncolok, szóval élveztem, ahogy táncolok, meg azt is élveztem nézni, ahogy Aladár nézi, ahogy táncolok. Általában próbálok nem tudomást venni a lúzerekről, akik körülöttünk táncolnak. Nem az én szintem.

A DM-ben körömlakkot vásárolni sem az én szintem, nem is értem, hogy jutott eszembe. Hogy lehetne 4500 Ft alatt jó körömlakkot venni? Újabban mindig géllakkot használok, az építi a körmöket, regenerálja, és hamar megvan, általában másfél-két óránál nem több, mert mindig személyre szabott mintát kérek, de a körmös gyorsan dolgozik. Most is azért mentem csak be lakkot venni, mert az egyik körmömről lepattant a géllak, a többitől meg lekaptam, olyan ideges vagyok a holnapi leadás miatt.

Várom Aladárt. A szomszéd asztalnál egy kisgyerek kavicsot gyűjt egy szatyorba. A földön kavicsok vannak az egész helyen, mindig beleragad a magassarkúm. A kavics hülyeség. Meg ez a gyerek is jó hülye, hogy azt hiszi, mindet össze tudja szedni. Kislánykoromban... Ehh, mindegy, igazából leszarom a gyerekkorom, ahogy leszarom a gyerekeket is. Nekem nem lesz gyerekem, ezt megmondtam Aladárnak is, nem bírom elviselni őket. A kislányokat főleg nem. A terapeutám szerint anyám halála miatt, de szerintem ez is hülyeség. Nem azért nem akarok gyereket, mert hatéves koromban anya egyik pillanatról a másikra meghalt. Épp rosszkodtam az asztalnál, rám szólt, és félrenyelt valamit, apa csak állt, és mire feleszmélt, anya már megfulladt. Elég ritka halál. Egy csomó ideig azt gondoltam, hogy az én hibám volt, miattam nyelt félre anya. Mondom, a gyerekek hülyék.

Ez a randi az egyetlen esélyem, hogy megússzam ezt a kibaszott leadást, Aladár a pályázatelbíráló bizottság elnöke, szóval, ha közbenjár az érdekemben, akkor pályázat nélkül is meglesz a 40 milla, legalábbis a buliban ezt mondta. Kíváncsi vagyok, megismer-e, én nem emlékszem pontosan az arcára, csak tök sötétben láttam, nem is biztos, hogy tetszik. Én tetszem neki, látta a képeimet Instán meg Face-en, kurva jól nézek ki azokon a képeken, Andi előző pasija fotós volt, rólam is lőtt néhány képet, egy művészeti portfólióhoz kellett neki. A fotók egy részén alig van rajtam ruha, azokat egy nőjogi szervezetnek lőtték egy kampányhoz, elrettentő példának. ■ ■ ■

■ **Kupa Júlia** (1988, Budapest): szabadúszó, online marketinggel, szövegírással foglalkozik, a Momentán Társulat marketingkommunikációjáért felel.

Repedések

Izzadt sorsvonalam mentén
tenyerem könnyen
kicsúszhat a tiédből.
Rettegek, hogy egyszer
eljön az a pont,
amikor a sorompókat
végérvényesen kell
összeszorított állkapcsom és öklöm
minden eddig visszafojtott
erejével lecsapnom előtted,
úgy, hogy a fák gyökeréig hatolva
hasítanak ketté a teret.
Te pedig szokásodhoz híven
megpróbálnád majd
alkoholista vagy drogfüggő,
néha szép, néha csúnya,
lecsúszott nők izgalmaival kitölteni
a frissen keletkezett repedéseket.
Én a túloldaltól figyelnék.
Közösen ültetett növényeinket
némán tépném ki nyirkos kezeimmel
a felnyílt földből,
akár egy orvos abortusz során
a nemrég megfogant,
szeretetre hiába éhes magzatot.
Mire beforrnának a sebek,
tenyeremen a barázdákat
szárazra csiszolná
a fájó belenyugvás.

Sorsforgatókönyv

Már serdülőkorában is
felhevült testtel ugrott a hideg vízbe úgy,
hogy nem törődött a görcsbe ránduló végtagok
és a reflexes légzésmegállás gondolatával.

Amint nővé érett újra és újra elment ahhoz
a rosszarcú férfihoz a dohányboltból,
akinek a bal arcfelét sosem látta igazán.

Mindig, mikor rájuk esteledett,
egy ketyegő bomba ritmusára ringatta
álomba magát, arra az altatódalra gondolva,
amelyet régen a szülei dúdoltak neki.

Majd minden ébredés után,
hálásan megfogadta a felkelő nap láttán,
hogy ír egy új sorsforgatókönyvet
és elégeti otthon a régit.
Végül az egész házat magára gyújtotta.

Fekete macska

Mindig is csodálta a fekete macskákat:
Balszerencsét hoznak sokakra
puszta megjelenésükkel
és látszólag lelkiismeret-furdalás nélkül
osonnak kocsikerekék között
bukfencezve, és panelházak emeletéről
levetve magukat úgy, hogy végül
a talpukra érkeznek.
Ő is fekete macska akart lenni,
hogy ne érezze többé
a bűntudat szorítását végtagjaiban,
és méltóságteljesen
suhanjon át az átok sújtotta embertömeg
úgy, hogy ha meg is hal,
még nyolcszor újakezdheti.
Ő is fekete macska akart lenni,
leugrott egy panel hatodik emeletéről,
nem a talpára érkezett.

Fodor Barbara: 1995-ben született Gyulán, majd nagykorúságáig Békéscsabán tanult. 2013 óta Szegeden él, 2018 óta az SZTE-JGYPK Képzőművészeti szakjában hallgatója. Grafikákat készít, illusztrál, rendszeresen vesz részt munkáival kiállításokon. Fontos szerepet tölt be életében az írás is, már gyermekkor óta. Verseket publikál, néha fel is olvas belőlük. 2019-ben megjelent első saját könyve.

Elhárítás

Elhárítás

Steyer százados Romfell páncélaútója méltóságos lassúsággal halad a bokortanyák közötti földúton. A galíciai front Nyárligettől háromszáz kilométerre van, felesleges ilyen komoly haditechnikát bevetni egy tiszt szállításához, Steyer azért használ mégis egy Romfellt, mert ha már az adófizetők drága pénzén megcsináltatta az állam, mutatni kell a népnek, hogy miye van neki. A népnek. Vagyis az államnak. Vagyis Magyarországnak. Vagyis a Magyar Királyságnak. Vagyis az Osztrák–Magyar Monarchiának.

Ami egy nagyon furcsa állam. Nagyon furcsa néppel. Tíz nyelven beszél. Vagyis valójában tíz nép ez a nép. Legalább. De még több vallása van. És a tíz népből nyolc szét akarja robbantani ezt az államot.

A maradék kettő, az osztrák és a magyar is folyton civakodik.

Az osztrákok nagyon mérgesek, amiért a magyarok jóval kevesebbet fizetnek be a közös államkasszába, mint ők.

A magyarok, bár nem érzik másodrendű nációnak magukat a nagy dunai monarchiában, de meg vannak győződve, hogy az osztrákok, ha tehetnék, legszívesebben újra elnyomnák őket. Úgy, mint '67 előtt. Na, nem Ferenc József a császár–király, akit Kossuth mellett a nép másik atyjának tartanak, de a bécsi mágnások, gyárosok és miniszterek bizonyosan ráülnének a magyar nép nyakára.

A magyarok megvesznenek, ha egy állami ünnepségen a *Gott Erhalte* után a zenekar ne játszaná el rögtön a magyar himnusz, vagy ha egy transzparensen az osztrák–magyar szókapsolatból kimaradna a kötőjel! (Ez szerintük alárendelt viszonyra utalna.)

Aztán itt van a hadügy. Magyarországon két hadsereg van. A szeretett és megbecsült Honvédség, meg a közös, a császári–királyi, vagyis k. u. k. hadsereg.

Melynek vezényleti nyelve, felháborító módon, a német.

Valójában a tisztek és a legénység többsége magyar, és anyanyelvükön beszélnek egymáshoz. A parancskihirdetés is magyarul történik, a bakák kihallgatásnál magyarul adják elő kérelmeiket. Viszont vannak jelentési formulák és parancsszavak, melyeket németül kell mondani. Magyar–németül. Amit egy osztrák vagy egy birodalmi német, egy porosz meg sem értene. Mert zugführer-ből a magyar szájban cigfírer, leutnant-ból lityinánt, habt acht-ből hapták, a sack und pack-ből cakompakk lesz. A közös hadsereg osztrák tisztjei mégis kötik az ebet a karóhoz, hogy ez csak így szabályos. A magyar baka ezt megalázásnak érzi. Ezért bosszúból megalázza a közös hadsereg román, szlovák vagy szerb katonáját, akinek szájára üt, ha nem magyarul szólal meg.

És így perlekedik a monarchia két uralkodó nemzete szinte minden közös ügyben.

De egy dologban nagy egyesség van: a magyarok egy kapavágással sem akarják megrövidíteni az osztrák birodalomrészt, vagyis a Lajtántúl területét, és az osztrákok egy négyszögöllel sem akarják megkurtítani a magyar birodalomrészt, vagyis a Lajtáninnent. Mindketten ragaszkodnak a saját területük, s ezzel egyúttal az egész birodalom sértetlenségéhez. Ez az egyetlen közös szándék a sok torzalkodás ellenére hű szövetségessé teszi a magyarokat meg az osztrákokat. (Legalábbis az elszakadni vágyó nemzetiségekkel szemben.)

Steyer százados nyakába akasztja a bőrtáskáját, és kiszáll a Romfellből. A Pogány-tó melletti kiserdő takarásában vannak. Itt nem forr fel a vasjármű a tűző napon. A tiszt elmegy a kanyarig, és befordul balra. Pogánybokor mindössze tíz ház. A legelső előtt a közös postaláda.

A ház tipikus hosszúház. Három udvarral. Az elsőben a ház, a nyárikonyha, a virágoskert, a kút és egy kis veteményes. A másodikban a hombár, a pajta, a kocsiszín. A harmadikban dinnyék pompáznak.

A gazda a kút kávját reparálja. A százados megzörgeti a kaput.

– Dobrij gyeny! – köszönt Herczku gazda meglátván Steyert, aztán elejti a kalapácsot, és katona módra összecsapja a bokáját.

– Dobrij! – fogadja Steyer a köszönést gondolkodás nélkül tótul, a nyárligeti bokortanyák nyelvén.

Ahogy ebben az országban minden furcsa, úgy a magyarok és a szlovákok viszonya is. A szlovákok mérgesek a magyarokra, amiért elnyomják őket, a magyarok mérgesek a szlovákokra, amiért azok – a magyarok ellenében – a csehekkel meg az oroszokkal szövetkeznek –, de amikor egy magyar meg egy szlovák ember találkozik, barátságosak egymáshoz. Nem tartják a másikat idegennek. Ráadásul a nyárligeti tirpákok, bár tótul beszélnek, nem igazi szlovákok. A politikában is a magyarokhoz húznak.

– Herczku Pált keresem.

– Én vagyok Herczku Pavol. Vagyis Pál. Én tettem bejelentést a vajdabokori tanyabírónál.

– Amit ő, hivatalának megfelelően, továbbított hozzánk. Azért vagyok itt.

– Kérem, fáradjon be a mélt' úr.

A gazda a pitvarban letörli az asztalt és a két széket. De ő maga nem ül le, csak amikor a vendég erre külön kéri. Akkor is felugrik rögtön.

– Megkínálhatom a mélt' urat egy kis borral? Igazán megtisztelne...

Steyer szomjas, de a bokortanyai borok híresen rosszak. (Pedig a háttérben, szinte kéznyújtásnyira, a horizontot teljesen elfoglalva, ott a tokaji Öreghegy.) Könnyezik tőlük a szem, és megfájdulnak az erek a karban.

– Nem kérek, szolgálatban vagyok. Térjünk a lényegre! Mit látott, mikor és hol? – kéri Steyer, és kinyitja a noteszt.

– Múlt hét szombaton volt.

– Vagyis három napja.

– Igen, kérem. Ott ment a tó túlsó partjánál. A töltésen. Ami a Kálmánházára vezető út.

– Ki ment ott?

– A Rothschild. A Renajban.

A százados összeráncolja homlokát és lehajtja fejét. Becsukja a noteszt. Aztán mégis kinyitja.

A háború kirobbanása után közvetlenül, még '14 augusztusában röppentették fel az újságok a szenzációt, hogy a franciák már régóta tudták, mi készül Szarajevóban, és biztatták is a szerbeket meg az oroszokat. Az utóbbiakat annyira, hogy sok láda aranypénz hitelt adtak nekik. Amit automobilo k szállítottak Magyarországon keresztül a cár országába. De az egyik szállítmány, amit maga a francia Rothschild báró vitt, elakadt az Alföldön. Bedöglött a Renault 22CV, és mire nagy nehezen szervizt találtak, és megjavították, ki-tört a háború. A határokat kelet felé lezárták, és Rothschild a temérdek pénzzel azóta bo-

lyong a Tiszántúlon. A hírt idővel cáfolta a magyar kormány, de újra és újra felkapja a fejét a híresztelés, hogy itt vagy ott látták a bárót felbukkanni.

– Honnan a fenéből tudja, hogy abban a Rönóban a Rothschild ült?

– A Renajban?

– Abban.

– Hiszen itt egyáltalán nincsenek Renajok. Életemben akkor láttam először. Ki más ült hát benne?

– Tudja egyáltalán, hogy néz ki egy Rönó?

– Egy Renaj?

– Igen, egy Rön... Renaj.

– Tudom, kérem.

– Hozzon egy papírt, és rajzolja le nekem!

Herczku Pavol széles ácsceruzát kerít, és egy boríték hátoldalára nagy műgonddal és sok-sok behunyt szemes visszarévedéssel egy rajzot készít. Mikor átadná, még módosít rajta valamit.

Steyer megsejlel a művet minden oldalról, és gúnyosan löki vissza.

– Ez leginkább egy gulyáságyúhoz hasonlít. Nem automobilhoz. Maga egy hadtápszelvény láthatott.

– A Renajt láttam.

– De hát azt sem tudja, hogy néz ki.

– Tudom én mélt'ram. Várjon egy pillanatot.

A gazda kutatni kezd a komódbban, és előveszi a Nyárligeti Napló egyik '14-es számát. A címlapon grafika a Renault-t vezető Rothschild báróról.

A felirat: KI KAPJA EL EZT A SZÖRNYETEGET?

A százados mégis elfogadja a bort. Egészen iható. A szokásos faszeszíz helyett fűíze van. Nyilván éretlen volt még a szőlő, amikor leszedték.

– Mit mondott maga, Herczku, mikor látta a Renajt?

– Szombaton.

„Hol jártam én szombaton? Mentem Kálmánháza felé?” – töpreng Steyer. Pontos választ csak a Romfell sofőrjénél lévő menetlevél adhat.

– Jöjjön velem, Herczku.

– Azonnal, csak az állatokat beterelem, meg bezárok.

– Nem kell bezárni. Két perc alatt megjárjuk.

A kiserdő mögé érve a gazda összecsapja a tenyerét, amint meglátja a Romfellt.

– Hát maguk elfogták!

– Kit?

– Hát a Rothschildot! Ez az ő automobilja. A Renaj. Ezt láttam.

A nyárligeti Mária Terézia Laktanya és a benne elhelyezett huszárezred parancsnoka Alfred von Kürn alezredes. Grazi osztrák. Ez tehát szálla a nyárligetiek szemében.

(Pedig von Kürn, sok tisztársához hasonlóan, felvette a magyar állampolgárságot. Igaz, nem a magyar nép iránti szeretet és tisztelet jeléül, hanem mert a magyar házassági jog sokkal egyszerűbb és megengedőbb az osztráknál. Márpedig szükséges válni, hiszen egy ötvenéves katonatiszt még ereje teljében van, míg asszonya öt-hat gyerek megszülése és felnevelése meg a háztartás sok gondja miatt már öregecske. S ha a k. u. k. tiszt a népek és háborúk kapcsán a szociáldarwinizmust vallja (vagyis, hogy az erősebb népnek lehetősége, joga, sőt kötelessége irányítani, a maga számára megfelelően alakítani a körülményeket), márpedig azt vallja, akkor szociáldarwinista a társas kapcsolatok terén is: az erős hímnek joga van fiatal és termékeny nőstényeket meghódítani.)

Von Kürn helyettese Steyer Alajos, aki századosi rangban első kapitány. Vagyis századparancsnok. Azért megy Steyer a lakossági bejelentéseket kivizsgálni, mert magyar, s hozzá van bizodalma a magyaroknak. Meg azért, mert talpraesett és fess katona, jó reklám a se-

regnek. Így tudja mindenki. Van azonban más is, amit csak von Kürn és Steyer tudnak. Az, hogy Steyer rendszeresen küldi jelentéseit a bécsi Stubenringre, ahol a hadügyminiszterium található. S benne az Evidenzbüro. Vagyis az elhárítás. Mert Steyer, bár a huszárok kiképzésében is részt vesz, valójában az ő emberük.

És a felelőssége egyre nagyobb. Mivel az oroszok a pánszláv propagandával egyre aktívabb kémkedést és fellázítást folytatnak a ruszinok és a szlovákok között.

Pogánybokor túlsó végén, a hármás kereszteződésnél és a kanális hídjánál evangélikus imaház. Melynek az oldalsó traktusa Jakubovits Alfonz fűszerboltos részére bérbe van adva. A kereskedő a bejáratnál áll. Megcsodálja a Romfelt, majd meghajol a kiszálló Steyer előtt. És befelé mutat.

– Vásárolni óhajt a százados úr, vagy a bejelentésem...

– Az utóbbi.

Az üzletecskében faltól falig pult. Előtte a földön, zsákokban a kimérős áruk, mögötte a darabáru. A falon egy mázalmány: Petőfi, amint halálos golyót kapva összecsuklik a világi harcmezőn. Minden szépen elrendezett, csak petróleumlámpából van túl sok. Az nem romlik meg.

– Kezdje Jakubovits! – és Steyer végigsimítja kezével a pult szélét záró fényes fémkeretet. Kellemes a hidegsége.

– Igenis, százados úr. Két dolog is van. Az első, hogy múlt szerdán bejött hozzám egy ismeretlen alak, és lisztet akart vásárolni. Nagy mennyiséget.

Nyilvánvalóan áruhalmozás. A fővárosban már ellátási gondok vannak. Ott harc folyik a földhalmozó feketézók ellen. De nem túl következetes ez a harc. Mert a feketeraktárak áruja is megjelennek a piacon, a jegyre kapható holmik mellett az is hozzájárul a lakosság ellátásához. És a nagy feketekereskedők keze messzire elér. És összefonódik a politikusok kezével.

– Ez nem bűn, Jakubovits. Elvégre maga egy engedélyes kereskedő. Hol máshol vegyen lisztet, ha nem magánál?

– No de nyolcszáz mázsát?

– Nyolcszáázát?! – kérdez vissza a tiszt, és rögtön megszigorodik az arca. – Hát így már egészen más. Ez nem tiszta üg.

– Ezt gondolom én is.

– Van magának egyáltalán ennyi lisztje?

– Dehogyan. Két zsák szokott raktáron lenni. A tanyabokori gazdák aratás után a sajátból, a bérese az aratórészből bespájzolnak a család számára egy évre valót. Ha elfogy, esznek kenyér helyett puliszkát. Vagy esetleg a jobb módúak vesznek még búzalisztet, de csak kilójával. Az újj.

– Biztos, hogy nem látta ezt az illetőt korábban?

– Biztos. Az ittenieket, a tirpákokat ismerem. Ritkán jön idegen, de azokat éppen ezért megjegyzem. Ez még nem járt itt.

– Hogy nézett ki? Paraszt volt, vagy inkább úrféle?

– Kupecféle. De nem cigány. Hiába a meleg, kucsma volt rajta. Le sem vette.

– A szavaira emlékszik? Mit mondott szó szerint?

– Rögtön a tárgyra tért. Mennyi kéne neki. És hogy fizetné érte a kimérős árát. Aztán várt, hogy mit mondok. Még kétszer visszakérdezett, hogy tényleg nem tudok-e nyolcszáz mázsát szerezni.

– Mondta, hogy visszajön?

– Nem.

– Mégis, miért pont magához jött?

– Mehetett máshoz is. Gazdákhoz...

– Majd utánajárunk. De magához miért?

– Mert... Nem tudom én azt.

A boltos pakolni kezdi a süvegcsukrokat. Megáll a mozdulata.

– Hacsak nem a fiam okán.

– Terménykereskedő a fia?

– Patikus. De behívták. Hadtápparancsnok lett Váradon. A vasúti raktárakat ők vigyázzák.
– Látja, milyen egyszerű a megoldás! – mosolyodik el Steyer. – Csak egy kicsit gondolkodni kell. Egy háborús hiéna ez az alak. Aki a katonák élmén akar nyereszkeskedni. Elmondom, mi lesz: bemegy a Nyárligeti Rendőrkapitányságra. Szólok nekik előre. Ott már várni fogja Balogh Izidor, a rendőrgrafikus. Készít egy képet a maga segítségével. A többi a mi dolgunk.

– Értettem. És az üzletet addig ki vigye?

– Addig zárva lesz. Ennyi áldozatot kell hozni a hazáért.

– Értettem.

– Mi a másik, amiről be akar számolni?

– Kérem szépen, én mintha láttam volna azt a Renajt. Amelyik az aranyat viszi az oroszoknak. Biztos éppen nem vagy benne...

– Nézzen rá erre a páncélautóra! Nem ezt látta?

– Nem tudom. Mindig messze volt.

– Nem kell ezt a Renaj dolgot olyan komolyan venni. '14-ben álhír volt. Újabb Renaj... Aligha. Ne foglalkozzon vele! Ne adjon nekünk felesleges munkát!

– De hát az áll a plakáton, hogy folyton figyelni, és minden gyanús esetet azonnal jelenteni kell. És inkább száz téves bejelentés, mint hogy egy kém vagy felforgató szabadon működjön.

– Persze, figyelni kell!

– És ha mégis létezik ez a Renaj, hiába magyarázom majd, hogy nekem semmi közöm hozzá!

– Miért lenne magának köze hozzá?

– Ez az, hogy nincs!

– No de miért gondolja, hogy...

– Mert a Rothschildok, állítólag azok pénzelik az oroszokat.

– És maga egy Rothschild? – kérdi Steyer nevetve, és végignézi az aggódó kis emberen, meg boltocskája kínálatán.

– Nem, tudtommal semmiféle rokoni kapcsolat nincs köztünk. Viszont én is zsidó vagyok, akárcsak ők. És ez elég egy pogromhoz.

Steyer csodálkozva néz rá. Ez a vonatkozás neki eszébe sem jutott.

– Mi a fenéről beszél maga? Meghibbant? Miféle pogrom?

– Há' a zsidók ellen.

– Nem lesz itt semmiféle pogrom! Az országunkban mindenkinek maximálisan garantálva és védve van a vallása! Meg a tulajdona. A császár-király, a törvények és a kormány által. Antiszemizmus nincs. Vagyis be van tiltva. Félni nem kell a népnek egymástól! Éppen fordítva: most kell egységesnek lenni az orosz meg a szerb ellen! Meg az olasz ellen!

– Igen... Én... igazán egységes vagyok.

„Pogrom! Ez is csak egy zsidónak juthat eszébe” – gondolj Steyer már a Romfellben ülve. – „Á, a zsidók mind ilyenek! Csak a maguk bajával vannak elfoglalva! Csak amiatt nyivákolnak állandóan! Miközben a legjobbjaink a fronton véreznak!”

A harmadik bejelentő, a Rókabokori Tusják Antal nincs otthon. A felesége elmondja, hogy a búzát vágják az Ungváry birtokon.

Mivel az arató- és cséplőbandában vannak, főleg marokszedőnek, pulyák is, akik biztosan megszállnák a Romfellt, a százados ismét egy, a tábla sarkában lévő erdőcske mögött állíttatja meg a járművet. Begyalogol az aratókhoz. A tarló sok helyütt véres. A kasa óhatatlanul elmettszi a fogoly- és nyúlfiakat. És a mezítlábás aratóknak felsérti a talpát a torsi meg az acat.

Az aratócsapat pihenőt tart. Esznek.

Steyer megfigyelte: a parasztnak jellegzetes, savanyú szaguk van. Állott verejtékből és penészes falakból származó. Most azonban ezt elnyomja a kanszalonna bűdössége.

Az Ungváry birtok híres arról, milyen rosszul tartják a kommenciósokat meg a béreseket. És az aratóknak is azt a kanszalonnát mérik ki, ami a vénséges vén, még a virsligyárnak sem eladható tenyészkanokból készül. Az intézőknek nincsenek aggályaik. Sem lelkiismeret-furdalásuk. Azt hangoztatják, hogy a parasztok kifejezetten szeretik a kanszalonnát. Főleg, ha már jó avas. Mint ahogy a ruszinok meg a denaturált szeszért rajonganak.

Amikor a százados megtudja, melyik a Tuszák, magához inti, és elmegy vele egy boglyához. Mondja neki, hogy üljön le ő is. Úr, katonatiszt jelenlétében ülni egy parasztnak ritka tisztesség.

– Kezdje, Tuszák! Mit akar közölni velünk?

– Kérem szépen... Szóval... én két évig benne voltam a szektában.

A szektaügy kényes dolog. Elvileg vallásszabadság van. De ha valaki mégis kilép egy bevett egyházból, az baj, mert az aztán már nem akar egyházadót fizetni. Ami kell a nagy egyházaknak, a templomok, kórházak, iskolák fenntartása sokba kerül. Különösen baj, ha a szekta politizál is. Mint például a nazarénusok '14 őszén. A katolikus meg a református papok azt hirdették a szószeikről, hogy a haza védelmében, a muszka ellen mindenkinek fegyvert kell ragadni. Erre az addig megbúvó nazarénusok azt kezdték ordibálni, hogy „aki kardot ragad, kard által vész!”, meg hogy „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!”.

Az állam segítségére sietett szövetségeseinek, és csendőrrrel biztosította a református meg a katolikus istentiszteleteket. A nazarénusok vezetőit pedig bolondokházába záratta.

A nazarénusok mellett még vannak a „hívők”. Ezek a bibliát kutatják állandóan, és először olyan részleteket, melyeket már senki nem vesz komolyan. Aztán ezekbe belekapaszkodva hithez való hűtlenséggel vádolják a nagy egyházakat. Az amerikai baptista milliárdosok támogatják őket. Magyarországon viszont a legszegényebbek a követőik. A főkolomposok az urak ellen is prédikálnak. Ha Amerika belép a háborúba, a „hívőket” saját hazájuk ellen fordítják?

– Mi volt maga, Tuszák? Nazarénus vagy hívő?

– Én egyik sem. Hanem spiritiszta.

Ez a legújabb örület. A Szeretet vallása. (Csak az ellenfeleik nevezik őket spiritisztáknak.) Nem mennek orvoshoz betegség esetén, mert Isten, akit akar, úgyis meggyógyít. Nem tartanak sem állami sem vallás ünnepeket, mert az bálványimádás. Nem dohányoznak. Nem isznak alkoholt. S hogy a bor- meg pálinkakészítés kísértésétől megszabaduljanak, minden gyümölcsfát kivágnak a kertjeikben. És nem esznek zöldségeket sem. Nem tudni, ennek mi az oka.

– Szóval spiritiszta. De, úgy látom, kiábrándult belőlük.

– Én ki. Teljesen. Minden tilos azoknak, ami jó. Dolgozni viszont még keményebben dolgoznak, mint a többi paraszt. Akkor meg mit ér az egész?

– Hát igen.

– Rádásul el akarják veszejteni az országot.

– No, ez már komoly dolog! És hogyan akarják elveszejteni?

– Azt hirdetik: fegyvert ragadni, azzal ölni bűn.

– Igen. Ez olyan szektás beszéd.

– Meg még azt is, hogy nincs is igazi háború.

– Nincs? Hát akkor meg mitől van a sok halott meg sebesült?

– Háború van, de nem igazi. Egy színjáték az egész. Mert az egymással harcoló országok uralkodói rokonok. Az angol királynak a német császár, az orosz cár és az orosz cárné mind az unokatestvérei. A német császár és az orosz cár pedig másod-unokatestvérei egymásnak. Ezek összebeszéltek, hogy megritkítják a népet, mert sokan vannak. Nem jut ennyi embernek föld, munka meg kenyér. A sok szegény ember kínjában lázadozik, tüntet, sztrájkol. A háborúval levezetik az indulatokat. És a másik nép szegény emberét ölik inkább.

– Az orosz anarchisták beszélnek így.

– Vér kell folyjék, hogy utána nyugalom legyen. És minden király és úr különösen a magyarokra mérges, mert az a legrebellebb nép. Lázadtunk az osztrák, a német és az orosz ellen is. Minket, magyarokat akarnak leginkább megritkítani.

„Darázs-fészekbe nyúlnánk, ha ezeket megpróbálnánk letörni” – gondolja Steyer, mert tudja, aki őszinte hittel Isten törvényeire és magára Istenre hivatkozva cselekszik, az képes elmenni a legvégsőkéig.

Úgy dönt, ezt az ügyet nem továbbítja az Evidenzbürónak.

A tanyabíró háza a legszebb Vajdabokorban. A falak frissen fehérre festve, a spaletták zöldre. A tornác faragott mellvédjein muskátlik. Egy alpesi osztrák porta is megirigyelhetné.

Verbánszki, a bíró kijön a háza elé érkező Romfellhez. Megcsapkodja a jármű orrát.

– Hasznos jószág.

– Igen? – kérdi a kezét nyújtva a százados.

– De még mennyire! Ezé a jövő, nem a lovaké. A lónak rengeteg abrak kell. Az viszont bizonytalan dolog. Ha nincs eső, gyenge a zabtermés. Ha folyton esik, akkor is. Ha megtámadja a zabot a gabonaüszög vagy a gabonarozsda, akkor is. A köölajnak, ott a föld alatt, nem számít, milyen az idő. Csak ki kell szivattyúzni.

– Ebben tökéletesen igaza van.

A bíró lánya érkezik egy hosszú nyakú üveggel. Meg köménymagos pogácsával. Nemcsak az üvegnek, a lánynak is szép a nyaka. A tirpák lányok többsége olyan, mint a hajdúságiak vagy a bihariak. Erős csontú, kerek teremtések. Viszont a vékony, szlávós szőkék valamivel gyakoribbak köztük. Ez a Bori is ilyen. Kék húzott szoknya, fehér kötő és fehér ing van rajta. Ragyog a tisztaságtól és az egészségtől, az embernek kedve lenne beleharapni.

Steyer érzi, hogy a lány készült a vendég fogadására, de ez nem von le a megjelenése értékéből. Inkább még elragadóbbnak látja ezért.

A százados elmondja, kiket keresett ma fel. Részleteket nem említ. Az másra nem tartozik. Megkérdi a bírótól, van-e új bejelentő.

– Igen, százados úr, egy nádasbokori cseléd. Husgyaván Béla. Nem mondta el, mit akar önnel közölni, de én sejtem. Van Nádasbokorban egy Iván nevezetű orosz hadifogoly. Törvényesen, a tábor parancsnokának az engedélyével jött. Petrilla, a nagygazda kérte ki a nyári munkákra. No, az az Iván állítólag forradalmárkodik. Állítólag.

– Ennek fele sem tréfa. De maga nem hisz Husgyavánnak.

– Talán más a dolog lényege. Mert ez az Iván állítólag nagyon... talpraesett, izmos és... hát olyan lányoknak tetsző alak. És mivel a tirpákok az orosz beszédet úgy nagyjából megértik, hát incseleg a lányokkal.

– A férfiak pedig féltékenyek rá. Ezért akarják bemártani, eltávolítani Nádasbokorból.

– Szerintem erről van szó.

– Utánajárok a dolognak.

Most ennyi van, százados úr. Ha nem sértem meg, itt van ez a kis házi szilvórium. Szép, egészséges, magozott szilvából. Ezt a pogácsát pedig Bori lányom sütötte. Kiváló háziaszszony már most. Pedig úriasszony is lehet még belőle, gimnáziumot végzett az idén. Elsőnek Vajdabokorból. Nagyon büszkék vagyunk rá.

– Igazán megörvendeztetne Borika, ha leülne – kéri őszintén Steyer, mire a lánynak és az apjának is felcsillan a szeme.

Egy percig megilletődve ülnek mind a hárman. Aztán a bíró megtöri azzal a csendet, amiről mindenki folyton beszél.

– Százados úr, mi lesz ezzel a háborúval? Nem akar véget érni. Pedig már lehullottak azok a falevelek. Kétszer is.

– Jó lenne, ha tudnám! De talán mégsem. Én szegedi vagyok. Szegedet a török 1543-ban foglalta el. Beköszöntött a nagy elnyomás és nyomorúság. Minden évben remélték a végét. 143 évet kellett várni. Jobb is, hogy nem tudta a nép, mennyi van még hátra.

– Szegeden a katolikus vagy a kálvinista a több?

– A katolikus. De van kálvinista is bőven. Békében megférnek egymással.

– Maga melyik a kettő közül?

– Én egyik sem. Mert evangélikusnak kereszteltek.

– Evangélikusnak? – mondja áhítattal az apa, s újra felragyog mindkettőjük szeme.

– Annak. Apám után. Szép téglatemplomunk van.

– Az nagyon derék dolog! Már csak azért mondom ezt, százados úr, mert a nyárligeti nép is főleg evangélikus. A tirpákok, hiába ócsárolják őket folyton a civisek, nagyon derék, magyar emberek. Még ha tótok is voltak az őseik.

– Mit számít az, kinek mi volt az őse? Az a lényeg, most kikkel tart. Az én nagyapámnak még német volt az anyanyelve, a Lajtántúlról jött. Azért is hívnak engem Steyernek. De apám már nagy 48-as volt! Deákat is túl engedékenynek tartotta.

Késő délutánig tart a kedélyes beszélgetés. Bori gyakran megigazítja a haját, kihúzza ruháját, és végig egyenesen ül. Kínálgatja a pálinkát, de ő maga csak szódát iszik. És a férfiak szem viszik túlzásba. Egy parancsnoknak tekintettel kell lennie a beosztottjaira, így a sofőrjére is, s ezért, mikor eljön a laktanyai vacsoraidő, Steyer megköszöni a szíves vendéglátást. Apa és lánya a kapuig kísérik. Búcsúzáskor egyúttal invitál is a tanyabíró:

– Aztán nézzen be még hozzánk, százados úr, ha erre jár! Akár holnap is. Bori radosnyikot fog sütni. Az a legfinomabb kalács a világon. Érdemes megkóstolni. A kalácsot.

Steyer tisztában van vele, hogy a lányt felkínálták neki. Várt erre. És elégedett. De gondolkodni kezd. Bori szép, takaros. Hiába paraszt, nem büdös. De a többi ruhája talán az. Amiben dolgozik. És paraszt feleség nem jó belépő az urak közé. Még ha van is érettségi je. Elkezd beszélni a többi tiszt feleségével, és elszólja magát: tyúk, sertések, aratás, kaszálás dolgát hozza föl. Vagy hangosan nevet. Vagy vakarózik. És tájszólása van. Nem éppen erős, de...

– Sok a dolgom, bíró úr. Sajnos nincs időm a vendégeskedésre – hárítja el Steyer az ajánlatot.

– Hát, dolgom nekem is van elég. Nádasbokorban tönkrement egy család. A fiúk a fronton, nincs, aki vigye a gazdaságot. Van tizenkét holdjuk, azt nekem meg kell szereznem. Nem hagyhatom, hogy valami jöttment regálébérlő kezén kössön ki. Meg azzal együtt nekem lesz kereken száz holdam. Kataszteri. Amit majd Bori, az egyetlen gyermekem örököl.

Nincs olyan társadalmi réteg az országban, ahol száz hold ne számítana vagyonnak. Ez tehát egy újabb, az előbbi megerősítő és felül is múló ajánlat. De Steyer megrázza a fejét. Ezzel hárítja el újra.

Majd ujját a tiszt kalapjához érinti, és beszáll a Romfellbe.

Útközben visszafelé végiggondolja a dolgot.

„A paraszt úgy kínálja a lányát, mint egy jószágot. Ezzel valahogy a leendő vő is lenézi. Azt hiszi róla, hogy megvehető.”

– Ostoba paraszt ez a tanyabíró! – morogja a százados.

A tanyabíró is végiggondolja a dolgot, míg enni ad a teheneknek.

„Ha Steyer gazdag lenne, nem ment volna katonatisztnek. Biztos nincs vagyona a családjának, vagy ha van, ő nem fog részteni belőle. De elutasít száz holdat! Magyar ember, józan ember ilyet nem tenne. Ki tudja, mi lesz ennek a háborúnak a vége? Talán egy nagy vereség. Akkor aztán lőttek az állásának. Mert nem lesz többé k. u. k. hadsereg. Nem lesz közös monarchia sem. Se császárok, se királyok, se mágnások, se püspökök, se bárók, se grófok nem lesznek. Ahogy a szociálisták akarják. Főleg az oroszoknál. De másutt is. Talán a mostani országokból egy sem lesz már. De egyvalami biztosan lesz: föld. Mert azt nem lehet eltörölni. És akinek földje lesz, az lesz az úr. Nincs hát nagyobb kincs a földnél. Csökött agya van annak, aki ezt nem látja be.”

– Ostoba német ez a Steyer! – morogja a tanyabíró.

POZITÍV CSORDULAT

AGDA BAVI PAIN

A front hívó szava

ma újra
feladom
itt az utcasarok előtt
botlani meg most vetőd-
ni a levegőben fordulni egyet
talán ha jól esnék

és ha most
a tarkómba váratlanul egy golyó
nekem annyi

lesz a sarok mögött

mikor a nappal prédálja még a fényt
az este a világ túlvégén
az éjszaka pedig a seholban

a kanyar mögött

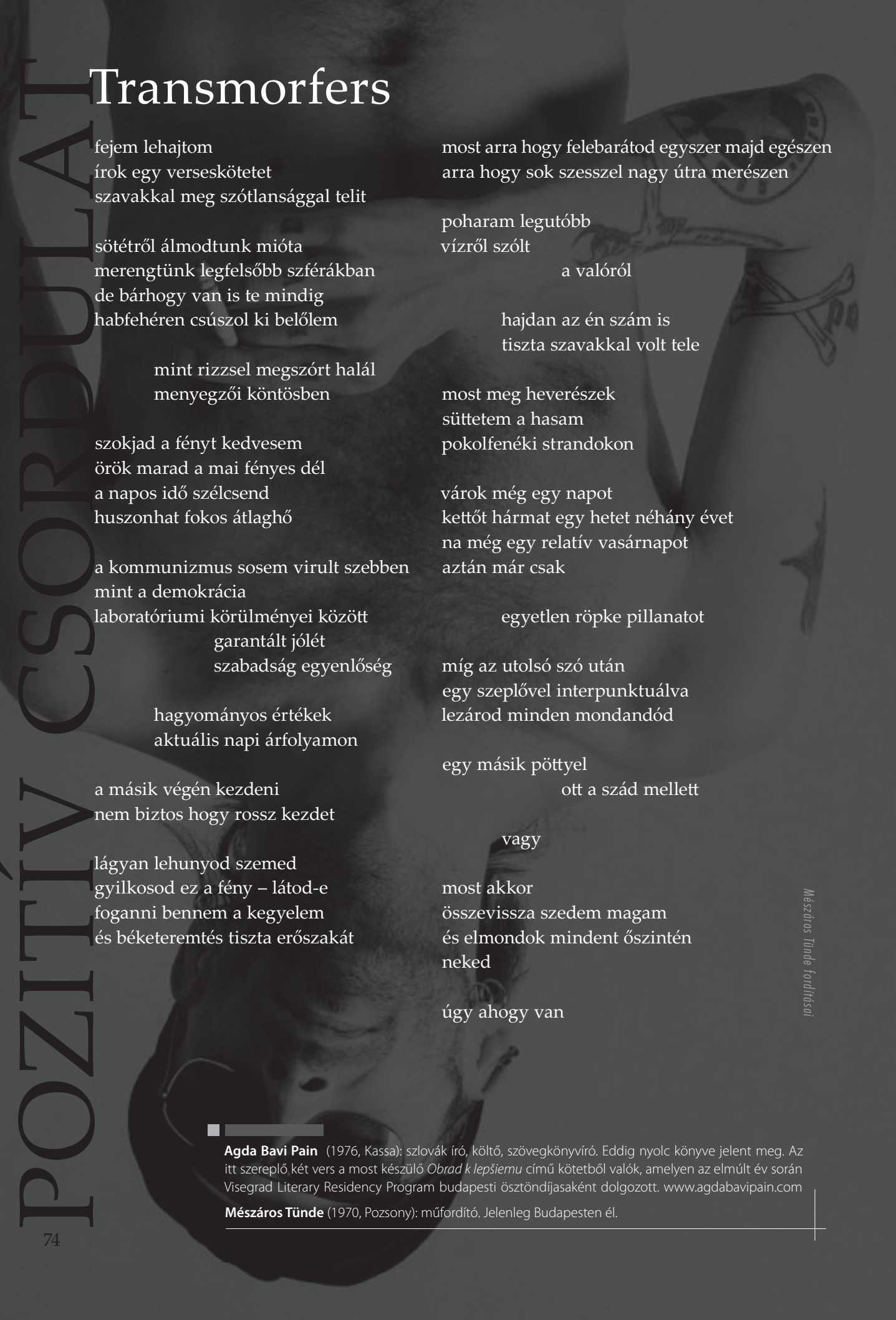
ahol az árnyék
egy lépéssel előttem jár
a nap a tenyeremből kel
zúgnak a kislemezek csendek vibrálnak
a sötétben (frissiben) leplezett világok

plecsnim annyi a seggemig leér
mündéromon a paroli ezer
többem nem is maradt

lábam afganisztánban
szemem indokínában szívem szíriában hagytam
másképp hogy dalolnék ma nektek
a háború szépségeiről itt a tűznél
a vér illatáról az éjszakában

érzitek?

a természet szaga

Transmorfers

fejem lehajtom
írok egy verseskötetet
szavakkal meg szótlansággal telít

sötétről álmodtunk mióta
merengtünk legfelsőbb szférákban
de bárhogya van is te mindig
habfehéren csúszol ki belőlem

mint rizzsel megszórt halál
menyegzői köntösben

szokjad a fényt kedvesem
örök marad a mai fényes dél
a napos idő szélcsend
huszonhat fokos átlaghő

a kommunizmus sosem virult szebben
mint a demokrácia
laboratóriumi körülményei között
garantált jólét
szabadság egyenlőség

hagyományos értékek
aktuális napi árfolyamon

a másik végén kezdeni
nem biztos hogy rossz kezdet

lágyan lehunyod szemed
gyilkosod ez a fény – látod-e
foganni bennem a kegyelem
és béketeremtés tiszta erőszakát

most arra hogy felebarátod egyszer majd egészen
arra hogy sok szesszel nagy útra merészen

poharam legutóbb
vízről szólt
a valóról

hajdan az én szám is
tisztá szavakkal volt tele

most meg heverészek
süttetem a hasam
pokolfenéki strandokon

várok még egy napot
kettőt hármát egy hetet néhány évet
na még egy relatív vasárnapot
aztán már csak

egyetlen röpke pillanatot

míg az utolsó szó után
egy szeplővel interpunktuálva
lezárod minden mondandód

egy másik pöttyel
ott a szád mellett

vagy

most akkor
összevissza szedem magam
és elmondok mindent őszintén
neked

úgy ahogy van

Mészáros Tünde fordításai

Agda Bavi Pain (1976, Kassa): szlovák író, költő, szövegkönyvíró. Eddig nyolc könyve jelent meg. Az itt szereplő két vers a most készülő *Obrad k lepšiemu* című kötetből valók, amelyen az elmúlt év során Visegrad Literary Residency Program budapesti ösztöndíjasaként dolgozott. www.agdabavipain.com

Mészáros Tünde (1970, Pozsony): műfordító. Jelenleg Budapesten él.

KIRÓL SZÓLNAK AZ ÁLOMDALOK?¹

A vallomásos költészet felőli olvasat
lehetőségei és korlátai John Berryman
The Dream Songs című ciklusában

Bárdos László emlékének

Berryman egyszer megkérdezték, mi a kapcsolat közte és Henry között, mire ő így válaszolt: „Azt hiszem, ennek eldöntését a kritikusokra bízom...”² *The Dream Songs* (Álomdalok) ciklusát³ a szakirodalom egy része az úgynevezett amerikai vallomásos költészet (*American Confessional Poetry*) irányzatához köti, egy másik része azonban vitatja ezt a besorolást.⁴ Ha a pszichoanalitikusok úgy vannak a Hamlettel, mint macskák a gombolyaggal,⁵ akkor Berryman *álmódalai* a pszichoanalízissel és a vallomásos költészettel vannak úgy, mint macskák a gombolyaggal: a versek egyszerre engednek, miközben ellen is állnak egy ilyen irányú olvasatnak. Meglátásom szerint az *Álomdalok* iskolapéldája azoknak az elméleti és terminológiai problémáknak, amelyek ezzel összefüggésben előkerülnek, ezért helyezem a fókuszba a ciklus verseinek értelmezésére. Ezzel a hangsúlykijelöléssel egyúttal le is szűkíthetünk egy rendkívül tág, sőt – mint azt a következőkben látni fogjuk – parttalan témát.

A hit és a gyanú között

A vallomásos költészet fogalma Robert Lowell 1959-es *Life Studies* (Életrajzművek)⁶ kötetével összefüggésben merült fel először. M. L. Rosenthal a kötetről szóló kritikájában arra mutat rá, hogy ezekben a versekben – szembefordulva az elioti, személytelenséget hirdető poétikával – Lowell leveti a maszkokat, egyszerű, hétköznapi nyelven szólal meg, a lírai én így leplezetlenül tárulkozik fel.⁷ Lowell kötetének címe és a versek egyaránt befolyásol-

ják az olvasói attitűdöt, a *91 Revere Street* című prózai szöveg pedig minden, az „önéletrírói paktum” által támasztott kritériumnak megfelel. A kötet másik fele, valamint a címadó fejezetet alkotó narratív versek akár e szöveg „önéletrajzi terében”⁸, de ettől függetlenül is felfoghatók önéletrírásokként. A versek – kapcsolódva a prózai szöveghez – családtörténetként értelmezhetők, a *Life Studies* egyúttal olyan, korábban tabunak számító problémákat tesz tárgyává, mint a magánéleti és pszichés krízisek, a családi viszályok és a gyermekkor tragikus élményei. Mindezért valóban kézenfekvőnek tűnik ilyen szempontok mentén megközelíteni a kötetet, ahogy maga Rosenthal is írja: „A «vallomásos» költészet terminusa magától értetődő természetességgel jutott eszembe, amikor 1959-ben recenzáltam Robert Lowell *Life Studies* című kötetét, és talán másnak is hasonló természetességgel jutott eszébe.”⁹ Később Rosenthal nyomán e diskurzuson belül értelmezték többek között John Berryman, Theodore Roethke, Anne Sexton, Sylvia Plath, valamint Randall Jarrell verseit is. Még sincs határozott kompromisszum a tekintetben, kik is az úgy nevezett amerikai vallomásos iskola tagjai, legalábbis szerzőnként változó, hogy mely költőket említik meg. Mindazonáltal a legtöbbször Lowell, Berryman, Plath és Sexton költészetével foglalkoznak, megerősítve vagy vitatva helyüket e poétikai hagyományon belül.

A vita tárgyat az életrajzi vonatkozások hangsúlyozása, az önéletrajzi jelleg, valamint a fikcionalitás közötti distinkciók képezik. Csakhogy mindehhez hozzátartozik, hogy a versek között számottevő különbségek vannak: míg Lowell versei személyesebbek, áttetszőbbek, addig Plath *Ariel* kötetének magánmitológiai elvontabbak, erőteljesebb benünk az identitáskeresés és –teremtés, a szerepjáték, kevésbé önfeltárulkozó vallomások.¹⁰ Berryman *Álomdalok* ciklusát se lehetne minden kétséget kizáróan a *Life Studies* mellé helyezni az iskoláról alkotott egységesítő koncepció hiányában. Az is egészen nyilvánvaló, hogy messzire sodorna a kérdés, mi van az ’50-es és ’60-as évek után, valamint Lowell körén túl. E költészeti beszédmód és a „vallomásos” terminus használata ugyanis rendkívül népszerűvé és elterjedtté vált.¹¹

Összességében elmondható, hogy az E/1. személyű megszólalás, a magánéleti krízisek központi témává tétele, a traumatapasztalat, a versekben kibontakozó identitásválság problémája, a folyamatos én-konstrukció, a szétesett, szétesőben lévő szubjektum mind jellemzik, jellemezhetik az idesorolt költők verseit, de nem mindegyiket és nem kizárólagosan.¹² Igazat adhatunk tehát Middlebrooknak abban, hogy e jelző inkább és elsősorban a tartalomra, mint a technikára utal,¹³ azaz a szóhasználat sugallta önéletrajzi olvasat először a tartalom szintjén merülhet fel. A vallomásos költészet ezért – akárcsak Compagnon fejtegetései szerint a műfaj – „úgy működik, mint egy befogadási vázlat, olvasói avatottság, melyet megerősít és/vagy cáfol minden új szöveg valamely dinamikus folyamatban”. A műfaj nem más, mint „irodalmi kód, normák, játékszabályok együttese”, amely „tájékoztatja az olvasót arról, hogyan kell megközelítenie a szöveget, és ily módon biztosítja annak megértését.”¹⁴ Ricoeur *hit* és *gyanú* fogalmi párosa felől közelítve a versek imént taglalt olvasata a hit hermeneutikájával jellemezhető. Ricoeur ugyanis a hermeneutika ket-tős jellegéről szólva írja, hogy az egyrészt a „meghallás”, másrészt a „gyanakvás akarása”. A hit „racionális hit, mivel értelmez; de hit, mivel az értelmezés révén második naivitásra törekszik”, míg a gyanú hermeneutikája a hit tárgyának kétségbevonásával indul, „nem az a célja, hogy a tárgyat szabadabbá tegye, hanem az, hogy lerántsa az álarcot, hogy az elleplezéseket redukciósan értelmezze”.¹⁵

A gyanú legalább két oldalról fogalmazható meg. Felmerül például annak a lehetősége, hogy a „vallomásos” jelző helyett egy másik terminust használjunk, úgy vélem azonban, hogy az (még) nem feltétlenül vezet célra, ha kategóriákban gondolkodunk, terminusokat javasolunk, ezzel más, újabb prekonceptiókat erőltetve a versekre. Miranda Sherwin például Berryman kapcsán bevezeti a „pszichoanalitikus modell” fogalmát, amely szerint elebe menne annak, hogy a vallomásosnak titulált költők szövegeit minduntalan egy életrajzi én megnyilatkozásaiként olvassuk. Egy ilyen olvasat célja, hogy az életrajzi én helyett a szövegben megképződő *én* alakítsunk ki analitikus viszonyt.¹⁶ Sherwin ennek nyomán Berryman *Álomdalok* ciklusát a freudi elmélet „Ösztönén” (ID), „én” (Ego), és „Felettesén” (Superego) terminusai felől közelíti meg,¹⁷ s arra keresi a választ, hogy ilyen tekintetben miként konstruálják meg a szöveget, a szubjektumot.¹⁸ Noha érdekes és ter-

mékeny értelmezési iránynak tartom Sherwin megközelítését, úgy gondolom, a pszichoanalitikus elméletek felőli olvasat csak egy rétege az interpretációnak, mivel számos verset lehet olvasni a freudi terminológia felől – bár igaz, hogy a terminushoz kapcsolódó jelentéstan vonatkozásokat tekintve ez különösen releváns. Sherwin értelmezése viszont azt a benyomást kelti, hogy inkább a „pszichoanalitikus költészet” terminusának hatása alatt elemzi Berryman ciklusát.

Gyanú illetheti az értelmezést is, mégpedig akkor, ha azt a kérdést tesszük fel, hogy vajon mennyiben olvashatók tényleg vallomásként ezek a versek. Jóllehet, a szóhasználat rendkívül terhelt és telített, emellett az olvasói attitűdöt is befolyásolva, túlzottan egy irányba tereli, szűkíti az értelmezést, a vallomásos költészet terminusa mégsem egészen elvetendő, mivel vannak olyan jegyek a versekben, amelyek nyilvánvalóan vetik fel az ilyen szempontú olvasatok lehetőségét. Először inkább azokra az „előre nem látható eseményekre” kellene összpontosítanunk, amelyek az olvasataink során „arra kényszerítenek bennünket, hogy elvárásainkat újrafogalmazzuk, és újraértelmezzük azt, amit már olvastunk, mindazt, amit addig olvastunk, ebben a szövegben is és másutt is”,¹⁹ hogy ekképp kimozdítsunk bizonyos megszokott olvasási stratégiákat.

Ezt a szálát követve abból indulhatunk ki, hogy a vallomásos versek – Austin elmélete felől értve – *performatív* nyelvi aktusok is,²⁰ hiszen nemcsak állítják, meg is teremtik – vagy legalábbis megkísérik megteremteni – az ént egy adott szituációban. Brian Reed például Judith Butler gondolataira utalva mutat rá arra, hogy ezek a szövegek az identitás, az én performatív megnyilvánulásai.²¹ Rosenthal kifejezetten az én-konstrukciót hangsúlyozva határolja el a vallomásos verseket az önéletírásoktól. Plath *Lady Lazarus* című versét elemezve amellet érvel, hogy ebben a költészetben nem csupán egy referenciálisan valós én utánzása a fontos, hanem az a gesztus is, ahogyan a lírai én elpusztít maga körül mindent, önmagát is, de azzal az ígérettel, hogy így újjászülethet, képes lehet újraalkotni magát.²² Ugyanerre mutat rá Horváth Rita is, amikor azt állítja, hogy a vallomásos versek célja nem egy már létező (életrajzi) én állítása, hanem egy új én létrehozása.²³

A versek tehát nem leképeznek egy létező (életrajzi) ént, hanem a nyelv terében alkotják meg azt. Rosenthal ezzel összefüggésben a „self-mocking” kifejezést használja, ami a kontextusban a szónak kevésbé a gunyoros, nevetséges vonatkozására utal, mint inkább az én mimetikus konstrukciójára, azaz másolására, utánzására. Igaz ugyan, különösen pedig Berryman verseivel kapcsolatban érdekes, hogy a „mock” szemantikailag ironikus felhanggal is bír: ironikus olyan értelemben, hogy a vallomásos költészetben az én – az ironia retorikáját követve – destabilizálódik, ellenáll a jelentésnek, a megragadhatóságnak. A stílusregiszterek, a szubjektumpozíciók elcsúsztatásával, a szemantikai vagy szintaktikai törésekkel a versek – ahogy erre még az értelmezések kapcsán visszatérek – relatívvá teszik a megszólalást, az énről való beszédet, akár a rajz, amely egyszerre mutatja egy nyúl és egy kacsát képét, így relatívvá teszi értelmezését.²⁴ Ha pedig a verseket ilyen értelemben performatív beszédaktusokként fogjuk fel, akkor az egyik kérdés az, tényleg beváltják-e a versek azt, amit kijelentenek, és hogyan.

Vallomásos-e az *Álomdalok*, és ha nem, miért igen?

Berryman *Álomdalaiban* a provokatív, a vallomástételt visszajára fordító játék sokszor zavarba hozza az olvasót. A ciklus legszembetűnőbb sajátossága, hogy az egyes *álmódalok* között nincs teleologikus vagy kauzális kapcsolat, az egyetlen, ami összefűzi ezeket a darabokat az Henry alakja, ám Henry sem egyetlen figura, több alakban tűnik fel, „megszorozódott én”, és van egy alteregója is, Mr. Bones, akivel többször beszédbe is elegyedik.²⁵ Mindez nyelvtanilag is megmutatkozik a ciklusban: Henry hol E/1., hol E/2., hol E/3. személyben jelenik meg („[g]entle friendly Henry Pussy-cat / smiled into his mirror” [19. *Álomdal*], „I am Henry Pussy-cat! My whiskers fly.” [22. *Álomdal*]), emellett a versek változtatják az igeidőket (múltból jelenbe, jelenből múltba váltanak) és a nyelvi regisz-

tereket is (kézenfekvő példaként szolgál erre egyes darabok élőbeszédszerűsége: „O lucky fellow, eh Bones?” [18. *Álomdal*], „[h]ave I my cig’s” [64. *Álomdal*], „I donno if we’ll get away.” [179. *Álomdal*]).

A szakirodalomban ugyanakkor nincs egyetértés a ciklus vallomásos költészet felőli értelmezését illetően. Ahogy arra már utaltam, Berryman ciklusára jellemző, hogy a versek – a hit hermeneutikájának jegyében – egyszerre engednek, miközben – a gyanú hermeneutikája felől közelítve – ellen is állnak az ilyen irányú értelmezéseknek. Főképp az E/3. személyben megszólaló darabokat lenne nehéz vallomásosként tételezni. Ezek a versek akkor válhatnak ilyen szempontból is érdekessé, ha az olvasó észreveszi a megszólalást leleplező grammatikai játékokat. Eklatáns példája ennek a 29. *Álomdal*, amelyben az E/3. személyű megszólalás azzal a grammatikai játékkal is magyarázható, amely E/1. személyben nem valósítható meg. Ha ugyanis a „[b]ut never did Henry, as he thought he did, / end anyone and hacks her body up” sorokat E/1. személybe írjuk át, úgy a fikció és a valóság közötti elbizonytalanító játék tűnne el, hiszen a *hacks* ige E/3. személyű „s” jele teszi jelenvalóvá azt, amit Henry nem tett meg. A 76. *Álomdal*, amely a *Henry’s confession* címet viseli, már rögtön a versfelütéssel elbizonytalanít, hiszen az logikailag sokkal inkább Mr. Bones, nem pedig Henry vallomása („Nothin very bad happen to me lately. / How you explain that? – I explain that, Mr Bones, / terms o’ your bafflin odd sobriety.”), Henry e versben csak a reflektáló és kérdező másik szerepét tölti be. Ez retorikai csavar ebben az esetben Henry és Mr. Bones alakját játssza egybe, és ha figyelembe vesszük, hogy Henry Berryman, Mr. Bones pedig Henry alteregója, úgy ez az *álmoldal* is értelmezhető a referenciával való játékként.

Berryman ciklusának vitatott pozíciója jól példázza, mi a baj az amerikai vallomásos költészet diskurzusával. Ha Berryman verseit e diskurzuson belül Lowell versei mellett értelmezzük, akkor az *Álomdalok* azért nem olvasható ilyen irányból, mert nem hihető világot konstruál, az önellentmondásokkal pedig többször akkor is zárójelbe teszi a kimondott vallomást, ha az ténylegesen tetten érhető a versben. Sőt, nincs egységes narratíva, nincs egyetlen jól megragadható, centrális én, nincs követhetően egységes élettörténet sem – mindez többszörösen, nyelvileg is töredezett. Csakhogy ez az ellenvetés – megítélésem szerint – éppen azt igazolja, hogy inkább a vallomásos iskola koncepciója, „befogadási vázlata”²⁶ felől olvassuk a ciklust, mintegy számon kérve rajta Robert Lowell *Life Studies* című kötetének poétikáját,²⁷ és nem a szubjektumot konstruáló retorikai alakzatok felől vesszük szemügyre a különböző olvasati lehetőségeket. Az az elbizonytalanító kontextus, amelyet Berryman Henry alakja köré épít, szintén ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik. Az *Álomdalok* bevezetőjében írt sorok – legalábbis így tűnik – egyértelműen elhatárolják egymástól a költő és Henry alakját:

„A versek, bármennyi karaktert is vonultatnak fel, alapvetően egy képzeletbeli karakterről (nem a költőről, nem rólam), egy Henry nevűről szólnak, egy középkorú fehér amerikaiáról, aki néha fekete, aki visszafordíthatatlan veszteséget szenvedett el, és magáról néha egyes szám első, néha harmadik, néha pedig második személyben beszél; van egy barátja, soha nincs megnevezve, aki Mr. Bones-ként és számos más módon szólítja őt. Nyugodjék békében.”²⁸

Az idézett részlet ugyan hangsúlyozza, hogy Henry pusztán kitalált karakter, elhatárolja egymástól a költőt, az ént és Henry figuráját, ám ezzel nem cáfolja a kettő azonosságát sem. Árulkodó a kommentár „Requiescant in pace.” („Nyugodjék békében.”) zárása, ami egyrészt azt sugallhatja, hogy Henry halott, vagyis az *Álomdalok* Berryman tolmácsolásában mondja el Henry történetét. Az olvasó részéről ennek nyomán az kérdés merülhet fel, vajon mennyiben hitelesek a darabok, hiszen azok több tekintetben is félrúgják a valóság (az ébrenlét) logikus rendjét. Mr. Bones-ról (Henryről) például a 26. *Álomdalban* valóban kiderül, hogy halott, ennek ellenére még mindig beszélget, válaszol a kérdésekre: „What happen then, Mr Bones? / I had a most marvellous piece of luck. I died.” („Mi

történt aztán, Mr Bones? / A legcsodásabb szerencse ért. Meghaltam.”)²⁹ Másrészt viszont a kívánság vonatkozhat a meg nem nevezett barátira is, ekkor az a kérdés merül fel, mégis ki az, aki megszólítja Henryt, és ha halott, akkor ki beszél helyette? A legegyszerűbb persze azt feltételezni, hogy a barát személye mögött a költő rejlik, a kérdés viszont, hogy ki beszél, ha ő is halott, Henry pedig egy kitalált karakter, ebben az esetben is megválaszolatlan marad. Akármilyen értelmet is tulajdonítsunk a zárásnak, úgy tűnik, hogy a szöveg célja elbizonytalanítani az olvasót Berryman, Henry (és Mr. Bones) azonosságát illetően. Ehhez kapcsolható az is, amit Berryman egy interjújában mond:

„Egyszer a második feleségem és én sétáltunk egy sugárúton Minneapolisban és azon gondolkodtunk, mi a legrosszabb név, amit el lehet képzelni egy férfinak és egy nőnek. A női nevünk Mabel lett, a férfi Henry. Szóval ettől kezdve, a legbarátságosabb és legelragadóbb módon, ő volt Mabel, én pedig Henry; és innen jött a Henry név. [...] Henry hasonlított rám és én hasonlítok Henryre; de másrészt én nem Henry vagyok. Tudják, én fizetek jövedelemadót, Henry nem fizet jövedelemadót.”³⁰

Miközben ez a részlet életrajzi referenciát állít Henry alakja mögé, és párhuzamot von Berryman és Henry között, el is bizonytalanítja ezt a kapcsolatot. Az erre vonatkozó ironikus megjegyzés kétélű, a vallomás így ebben a rövid részletben is zárójelbe kerül. Ugyanis egyfelől valóban elválasztja Berrymant, az életrajzi ént és Henryt, az alteregót, másfelől viszont mégis szoros kapcsolatot feltételez kettejük között, amelyet a valós világ és a fikciós világ között húzódó vékony határ választ el csupán (a jövedelemadó fizetése). A Berryman és Henry figurájának azonosságára fókuszáló értelmezés éppen emiatt a szétszalazhatatlanság miatt sem válhat kizárólagossá.

Minderről Paul de Man gondolatai juthatnak eszünkbe, miszerint „a fikció és az önéletrajz közötti különbség nem vagy/vagy-szerű szembenállás, hanem eldönthetetlenség”.³¹ Éppen ezért nem is az a kérdés, hogy Berryman és Henry hol találkoznak a szövegvilágban, az *álmok* terén kívül, hanem az, hogy ha megvalósul, miként valósul meg a feltételezett vallomás, vagy éppen miként kerül zárójelbe. Más szavakkal, Bollobás Enikőt idézve: „Az olvasó számára [...] a referencia világánál, a foucault-i «szavak és dolgok» pusztá metaszempontjánál sokkal izgalmasabb – és a szövegek értelmezése szempontjából lényegesebb is – az író diszkurzív gyakorlatának, «a diszkurzív formációknak» a megismerése.”³² Ebből az irányból nézve az *Álomdalok* ciklus verseire jellemző, a hit és a gyanú hermeneutikájához köthető dinamika lehet értelmezés tárgya, a következőkben a 242. *Álomdal* részletes elemzésével azt szemléltetem, hogy miért olvasható a vers vallomásként, és miért nem.

Amit „rólam” (nem) tudunk

A 242. *Álomdalban* az „About that 'me.'” formula egyértelműen implikálja azt az elvárást, hogy az énről szól majd a vers, tehát a szó szoros értelmében véve vallomással lesz dolgunk. Elbizonytalanítja azonban ezt az előzetes elvárást az, hogy a következő sorokban a hölgy kerül a figyelem középpontjába, aki az előadás után megkeresi az oktatót – és a vers első sorban végig róla és a találkozóóról szól. Gyanút kelt az is, hogy a versfelütésben a „me” idézőjelben van, illetve az utolsó sor („I am her.”) is. Mivel felel az első sorra, visszamenőleg újraértelmezi az egész verset. Az egyik kérdés arra vonatkozhat, hogy mégis ki az ismeretlen hölgy, ám valójában nem tudunk meg róla semmit, ahogy ő sem mond semmi érdemlegeset. Jelentésszerű lehet ugyanakkor, hogy sem „to look beyond frown”, sem pedig a „to shift with remorse” szerkezet nem számít közkeletűnek az angolban. Ha ezek a kifejezések szemantikailag különösnek hatnak, az egyik joggal felmerülő kérdés, mi lehet a szerepük, mire utalhatnak. Kézenfekvőnek tűnik valamilyen analógiát keresni.

A „to look beyond frown” arra irányíthatja a figyelmet, hogy a 242. *Álomdal* a hallgatás és a néma tekintetek uralják. A hölgy például nem beszélni („to talk”) vagy találkozni („to meet”) szeretne az oktatóval, hanem látni szeretné őt („asking to see me”).³³ A „Then I saw her and shifted with remorse” sorban szintén az odafordulás, rátekintés mozzanata a hangsúlyos, és „turning back / found her in tears” is ugyanezt a mozdulatot képezi le. Szembetűnő a vers tükör-retorikája is: a felütés és a zárlat tükörstruktúrát hoz létre, a megkettőződés pillanata („Now Henry was perplexed. We don’t close doors [...]”) szintén értelmezhető retorikai értelemben vett tükörjátékként, a „She did. I did.” pedig ugyancsak tükörszerű szerkezet. Mindez felidézheti Lacan a tükörstádium kapcsán kifejtett gondolatait is: „Arról van csupán szó, hogy a tükör-stádiumot *mint egy identifikációt* kell felfognunk,” ami „[...] nem más, mint átváltozás, amely az alanyban megy végbe olyankor, amikor egy képet magáévá tesz.”³⁴

A 242. *Álomdal* vallomásosként olvasatát erősíti az aposztrofikus modalitás is, amely Culler szerint „[...] nem a szó jelentésén változtat, hanem magán a kommunikációs folyamaton vagy a szituáción”.³⁵ Berryman versében az *én* és az *ő* közötti váltásokkal, a tükörmozzanatokkal, a kommunikációs szituáció nemcsak megváltozik, de egyenesen destabilizálódik. Ha azt a momentumot, amikor a hölgy megszólítja az oktatót aposztrophéként tételezzük, és folytatjuk Culler gondolatmenetét, továbbárnyalja a vers ilyen szempontú megközelítését az a meglátás is, hogy az aposztrophé ki is zárja az olvasót, így a költeményt már „nem hallgatjuk, hanem kihallgatjuk,”³⁶ ezáltal a versben (saját) belső világ konstituálódik. A tükörpozíciók megteremtéséből következik, hogy a vers egyben önmegszólításként is értelmezhető. Innen közelítve elsősorban a „[...] ’here’s a handkerchief. Cry.’ She did, I did.” sor olvasható önmegszólításként. Az önmegszólítás – a vallomásos költészet önreflexív jellegével is összhangban – „[...] mint beszéd tett elsősorban a versbeli én önreprezentációját szolgálja” – írja Kulcsár-Szabó –, vagyis az, hogy „a beszélő hang két személyre bomlik, arra utal, hogy a megszólalás pragmatikai szintjén is megjelenik a lírai én osztottsága vagy – legalábbis – a reflektált önértelmezés igénye.”³⁷ A 242. *Álomdal* tükörjátéka és identifikációs mozzanata ugyanakkor hasonló a korábban idézett interjúrész-

let játéka. Noha a tükröződés megvalósul, a tükörképek el is csúsznak egymáshoz képest (a legszembetűnőbben a felütésben és a zárlatban, valamint a „She did. I did.” szerkezetben), így pedig a vallomás felfejtésére és az én megragadására irányuló gesztus összességében illuzórikus marad.

Az „I [...] shifted with remorse” szintagma és a vers dinamikája – különösen, ha a ciklus kontextusában álmokként értelmezzük – a freudi álommunkát idézheti. Freud szerint az *eltolás* (*die Verschiebungsarbeit*) során valamiről, ami az álmogondolatokban lényeges, valami kevésbé fontosra helyeződik a hangsúly.³⁸ A német eredetiben az *eltolás* folyamatát *verschieben* ige, az angolban ugyanitt a *displace*, egy másik kontextusban viszont a némethez hasonló *shift* ige fejezi ki.³⁹ Ebből a szempontból a vers eltolások láncolataként is olvasható, kezdve a versfelütéstől, ami az ént helyezi a középpontba, és amihez képest a „shifted with remorse”, illetve a „turning back / found her in tears” sorokban rejlő mozgulatokkal áthelyeződik a hangsúly a hölgyről az énré és vice versa. Mivel ezekben a kifejezésekben valamilyen érzés („remorse”, „in tears”) kerül az „eltolás” fókuszába, a kommunikáció alakulását a tekintetváltások mellett az érzelmek dinamikája határozza meg.

Ez az értelmezés kapcsolható az amerikai-angolszász körökben kibontakozó líraelméleti diskurzusokhoz is, amelyek többek között az *Új Kritika* értelmezői gyakorlatával helyezkednek szembe, és amelyek amellett érvelnek, hogy a versolvasás során – ami fiziológiailag belső beszédként fogható fel – valójában nem a vers énjét, annak fiktív beszélőjét halljuk (a vers nem egy „üzenet a palackban”), hanem önmagunkat,⁴⁰ amit aztán visszavetítünk a szövegbe.⁴¹ Különösen releváns ez a kérdéskör a vallomásos költők esetében, az értelmezések ugyanis a vers énjét többnyire egy lírai hanghoz (fiktív beszélőhöz), végső soron pedig egy életrajzi énré kötik. A 242. *Álomdal* azonban elbizonytalanítja ezt a megközelítési lehetőséget. A vers „About that 'me.'” felütése vallomást ígér, ám az ennek megragadására irányuló kísérlet – akárcsak a tükröződés – pusztán illúzió marad. Ez az *alomdal* tehát azt kéri, hallgassunk, figyeljünk az énré és – a hangsúlyváltással – a hölgyre, ám – mivel valójában semmi nem hangzik el – sem az énről, sem a hölgyről nem tudunk meg semmit.⁴² Ellenben az olvasó figyelme a vers – hit és gyanú hermeneutikája között oszcilláló – jelentéstani dinamikájára, a szöveg formai komplexitására irányulhat, főképp az olyan különösnek tetsző szintagmák nyomán, mint a „to look beyond frown”, ami gyaníthatóan a „to be under suspicion” kifejezést, vagy a „to shift with remorse”, ami pedig a „filled with remorse” szerkezetet forgatja ki.

Megnyíló kontextusok

A vallomásos iskoláról alkotott koncepció olyan költőket helyez egymás mellé, akiket összeköt valamilyen közös tapasztalat, de verseik annyira különböző szubjektum-felfogással és poétikai megoldásokkal dolgoznak, hogy kérdésessé válik e koncepció létjogosultsága. Ha emellett elfogadjuk Bókay Antal, Ferencz Győző és Magyar Éva azon vonatkozó felvetéseit, miszerint a XX. század első felének magyar költészete mutat rokon vonásokat a ’45 utáni amerikai költészet tendenciáival,⁴³ vagy bevonjuk az értelmezés látkörébe a német *új szenzibilitás* poétikai hagyományát,⁴⁴ további irodalomtörténeti problémák merülnek fel.

Kétségtől megállapítható ugyanakkor, hogy a vallomásos iskola semmiképp sem az amerikai irodalom nemzedéki kérdése, és nem is annyira kontextushoz, életrajzi momentumokhoz kötött, mint inkább beszédmódhoz és olvasói attitűdhez. Reményeim szerint ezzel új utak nyílhatnak meg további, összehasonlító kutatásokhoz is. A Ricoeur gondolatai alapján kifejtett értelmezői pozíció nyomán mindazonáltal az egyik legfőbb kérdés a továbbiakban már nem, illetve nem csak az, hogy „Mi a vallomásos költészet?” (lásd Middlebrook felvetéseit), hanem az, hogy „Miként olvasható a vallomásos költészet?” Tovább haladva azon a vonalon, amely szerint az alanyi/vallomásos/expresszív költészet olvasói konstrukciók, időben és kulturálisan egyaránt kitágítható a kérdéskör, amely olvasáselméleti és irodalomtörténeti tanulságokkal egyaránt szolgálhat.⁴⁵

- 1 A tanulmány része egy régóta tartó nagyívű kutatásnak. Ezúton is köszönettel tartozom többek között Bókay Antalnak és a pécsi Sensus-műhelyszeminárium tagjainak az inspiráló diskurzusokért, valamint Philip Coleman-nak, Berryman dublini monográfusának is azért, hogy megerősített az amerikai költő verseire fókuszáló kutatásom folytatásában. *A tanulmány írása idején a szerző az Új Nemzeti Kiválóság Program támogatásában (2016/2017), illetve Magyar Állami Eötvös Ösztöndíjban (2019) részesült.*
- 2 *An Interview with John Berryman (Harvard Advocate) = Berryman's Understanding: Reflections on the Poetry of John Berryman*, edited by Harry THOMAS, Northeastern University Press, Boston, 1988, 3–17, 7.
- 3 A verseket a következő kötetből idézem: BERRYMAN, John, *The Dream Songs*, New York, Farrar, Straus & Giroux, 2014. A tanulmányban, ha másképp nem jelzem, mindent saját fordításomban közlök.
- 4 COLEMAN, Philip, *The Scene of Disorder: John Berryman's „Formal Elegy”*, Irish Journal of American Studies, Vol. 8 (1999), 201–223, 202–203.; COLEMAN, Philip, *John Berryman's Public Vision: Relocating the Scene of Disorder*, Dublin, University College Dublin Press, 2014, 3–21.; SHERWIN, Miranda, „Confessional” Writing and the Twentieth-Century Literary Imagination, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2011, 54–55.; GROSS, Andrew S., *Imaginary Jews and True Confessions: Ethnicity, Lyricism, and John Berryman's The Dream Songs* = Uő., *The Pound Reaction: Liberalism and Lyricism in Midcentury American Literature*, Heidelberg, Universitätsverlag, 2015, 201–226, 215.
- 5 „Psychoanalysts seem to take to Hamlet like kittens to a ball of yarn [...]” (HOLLAND, Norman, *Psychoanalysis and Shakespeare*, New York, McGraw-Hill, 1966, 163, a fordítás innen: Bókay Antal, *Hamlet pszichoanalízisben*, Thalassa, 2003/2–3, 1.)
- 6 LOWELL, Robert, *Life Studies*, London, Faber and Faber, 1959.
- 7 ROSENTHAL, Marsha Louis, *Poetry as Confession*, The Nation, 19 September 1959, 154–155.
- 8 Lejeune gondolataira hivatkozom (LEJEUNE, Philippe, *Az önéletrajzi paktum*, ford. VARGA Róbert = *Önéletrajz, élettörténet, napló: Válogatás Philippe Lejeune írásaiból*, szerk. Z. VARGA Zoltán, Bp., L'Harmattan, 2003, 17–46, 18., ill. az önéletrajzi térről: Uő., *Gide és az önéletrajzi tér*, ford. BÁRDOS Zsuzsanna = Uő., 47–75, 47–48.), noha később ő maga visszakozik az önéletrajzi paktumról alkotott elgondolásától, ami, mint írja nem is az ő önéletrajz-meghatározását tükrözi. „Nyilvánvaló, hogy a meghatározás egy zavaros terepen felmerülő szükségletet elégít ki.” (LEJEUNE, Philippe, *Az önéletrajz meghatározása*, ford. Z. VARGA Zoltán, Helikon, 2002/3, 272–285, 272.)
- 9 ROSENTHAL, Marsha Louis, *The New Poets: American and British Poetry Since World War II*, London, New York, Oxford University Press, 1967, 25.
- 10 Ehhez lásd: BOLLOBÁS Enikő, *Énné váló álarc, álarcá váló Én (a tükörben): a plathi Bildung természetrajzához = Modern sorsok és késő modern poétikák: Tanulmányok Sylvia Plathról és Ted Hughesről*, szerk. RÁCZ István, Bókay Antal, Bp., Janus/Gondolat, 2002, 59–78.
- 11 Látványos példái ennek a „sodrásnak” a Jo Gill szerkesztette *Modern Confessional Writing: New Critical Essays* (London & New York, Routledge, 2006.) című kötet tanulmányai, amely kötet bevezetőjében a szerkesztő maga is felhívja a figyelmet a „vallomásos költészet” fogalmának problematikuságára, nehezen körülhatárolhatóságára. Sidone Smith és Julia Watson könyvük függelékében az életírás 52 műfaji változatát gyűjtik össze lexikonszerű rendben, rövid magyarázatokkal (SMITH, Sidone, WATSON, Julia, *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives*, Minneapolis & London, University of Minnesota Press, 2001, 183–207.) A fogalmi problémákról lásd még: MAGYARI Andrea, *Vallomás és önéletrajzság: Foglalomanalízis Plath művei alapján*, ELTE BTK, kézirat, disszertáció, <http://doktori.btk.elte.hu/lit/magyarandrea/diss.pdf> [2018. 02. 28.], ill. Z. VARGA Zoltán, *Az önéletrajz-kutatások néhány aktuális elméleti kérdése*, Helikon, 2002/3, 247–257, 248–249.
- 12 Vö.: COLLINS, Lucy, *Confessionalism = A Companion to 20th Century Poetry*, ed. Neil ROBERTS, Oxford, Blackwell, 2003, 197–209, 198., PHILLIPS, Robert, *The Confessional Poets*, United States, Southern Illinois University Press, 1973, 7., ill. MIDDLEBROOK, Diane, *What was Confessional Poetry? = The Columbia History of American Poetry*, ed. Jay PARINI, New York, Columbia University Press, 1993, 632–649, 636.
- 13 „Specially, confessional referred to content, not technique.” (MIDDLEBROOK, I. m., 633., kiemelés az eredetiben.)
- 14 COMPAGNON, Antonie, *Az elmélet démona: Irodalom és józan ész*, ford. JENEY Éva, Pozsony, Kalligram, 2006, 181–182.
- 15 RICOEUR, Paul, *Az interpretációk konfliktusa = A hermeneutika elmélete: Tanulmányok*, szerk. FABINY Tibor, Szeged, JATEPress, 1998, 139–150, 144–146.
- 16 SHERWIN, I. m., 51.
- 17 Csak mellékesen jegyzem meg, mert nem bír különösebb jelentőséggel, hogy Sherwin használja így a freudi terminológiát, a fordítás egyébként pontatlan. A németben a hármas felosztás így hangzik: „Es”, „Ich” és „Über-Ich”, vagyis „It”, „I” és „over-I” a helyes angol fordítás. A téma szempontjából ez csak annyiban érdekes, hogy a versek kapcsán használják a „lyric self” kifejezést is, holott a versnek nyilvánvalóan nincs szelfje (vagy egója), a versnek legfeljebb (grammatikai!) énjé van („lyric I”).
- 18 SHERWIN, I. m., 65.
- 19 COMPAGNON, I. m., 171.
- 20 Austin megkülönbözteti a *performatív* beszédaktusokat, amelyek végrehajtják azt a cselekvést, amelyre utalnak az olyan *konstatív* beszédaktusoktól, amelyek pusztán igaz vagy hamis állításokat tesznek. (John L. AUSTIN, *Tetten ért szavak*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1990, 31–33.)
- 21 REED, Brian, *Confessional Poetry: Staging the Self = Modern American Poetry*, eds. Kornelia FREITAG, Brian REED, Heidelberg, Universitätsverlag, 2013, 99–114, 101.)
- 22 ROSENTHAL, *The New Poets*, i. m., 81.
- 23 HORVÁTH Rita, „Never Asking Why Build – Only Asking Which Tools”: *Confessional Poetry and the Construction of the Self*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2005, 10.

- 24 Az irónia kérdéséhez lásd: DE MAN, Paul, *Az irónia fogalma* = Uő., *Esztétikai ideológia*, ford. KATONA Gábor, Bp., Janus/ Osiris, 2000, 175–203. Az iróniával összefüggésben Linda Hutcheon elemzi a rajzot: HUTCHEON, Linda, *Modelling and Meaning: The Semantics of Irony* = Uő., *Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony*, London & New York, Routledge, 1995, 55–85, 57.
- 25 Erről lásd még: FERENCZ Győző, *John Berryman: A megsokszorozódott személyiség és a költői én* = Uő., *Hol a költészet mostandában?: Esszék, tanulmányok*, Bp., Nagyvilág, 1999, 119–126, 122., és: ROSENTHAL, *The New Poets, i. m.*, 119., ill. FORBES, Deborah, *Sincerity's Shadow: Self-Consciousness in British Romantic and Mid-Twentieth-Century American Poetry*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, 2004, 82–115, 101–103.
- 26 COMPAGNON, *I. m.*, 181–182.
- 27 E kötetről szólva, ahogy azt korábban már kifejtettem, valóban helytálló önéletrajzáról, vallomásságról beszélni, legalábbis mindenképpen helytállóbb, mint Berryman verseinek esetében.
- 28 „The poem then, whatever its wide cast of characters, is essentially about an imaginary character (not the poet, not me) named Henry, a white American in early middle age sometimes in blackface, who has suffered an irreversible loss and talks about himself sometimes in the first person, sometimes in the third, sometimes even in the second; he has a friend, never named, who addresses him as Mr. Bones and variants thereof. Requiescant in pace.” (BERRYMAN, *I. m.*, xxx.)
- 29 Ebben a részletben is figyelhetünk arra, hogy a szöveg jelen időből (happen) a múlt időbe vált (I had), igaz, a „What happen then. . .?” kérdés ennyiben egyaránt vonatkozhat jelen és múlt idejű következményre.
- 30 „One time my second wife and I were walking down an avenue in Minneapolis and we decided on the worst names that you could think of for men and women. We decided on Mabel for women, and Henry for men. So from then on, in the most cozy and adorable way, she was Mabel and I was Henry; and that's how Henry came into being. [...] Henry does resemble me, and I resemble Henry; but on the other hand I am not Henry. You know, I pay income tax; Henry pays no income tax.” (*An Interview with John Berryman, i. m.*, 7.)
- 31 DE MAN, Paul, *Az önéletrajz mint arcrongálás*, ford. FOGARASI György, Pompeji, 1997/2–3, 93–107, 94–95.
- 32 BOLLOBÁS, *I. m.*, 59.
- 33 Ezek az igék persze egymás szinonimái.
- 34 LACAN, Jacques, *A tükör-stádium mint az én funkciójának kialakítója, hogyan ezt a pszichoanalitikus tapasztalat feltárja számunkra*, ford. ERDELYI Ildikó, FÜZESSÉRY Éva, Thalassa, 1993/2, 5–11, 6. (Kiemelés az eredetiben.)
- 35 CULLER, Jonathan, *Aposztrophé*, ford. SZÉLES Csongor, Helikon, 2000/3, 370–389.
- 36 Culler idézi Northrop Frye gondolatait (uo., 372.).
- 37 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, „Én” és hang a líra peremvidékén = Uő., *Metapoétika, Önprezentáció és nyelvsemlelet a modern költészetben*, Bp., Kalligram, 2007, 80–143, 131–132.
- 38 FREUD, Sigmund, *Álomfejtés*, ford. HOLLÓSI István, Bp., Helikon, 1985, 228–229, 218–219.
- 39 FREUD, Sigmund, *Die Traumdeutung*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 1982, 305–306, ill. Uő., *The Interpretation of Dreams*, New York, The Macmillan Company, 1913, 283–284, 367.
- 40 Az olvasás és a hangadás, az olvasás mint újrarájátszás kérdéséről lásd még: CULLER, Jonathan, *Theory of the Lyric*, Cambridge, Harvard University Press, Massachusetts & London, England, 2015, 37., 130., valamint: KULCSÁR SZABÓ Ernő, *Költészet és dialógus (A lírai művek befogadásának kérdéséhez)* = K. Sz. E., *Irodalom és hermeneutika*, Bp., Akadémiai, 2000, 134–148, 140–143.
- 41 Erről összefoglalóan lásd: MOLNÁR Gábor Tamás, *Jonathan Culler: Theory of the Lyric*, Irodalomtörténet, 2016/3, 364–373, 364–365.
- 42 Hasonló szempontból értelmezhetők Bernadette Mayer egyes szövegei is. (Erről lásd: WHITE, Gillian, *Lyric Shame: The „Lyric” Subject of Contemporary American Poetry*, Cambridge, MA & London: Harvard University Press, 2014, 169–170.)
- 43 Lásd: MAGYAR Éva, *Romlott kölykök: A szülő-gyerek motívum variációi Sylvia Plath és József Attila költészetében*, Liget 1997/10, 37–48., BÓKAY Antal, *A vallomás és a test poétikája: Sylvia Plath és József Attila új tárgyiassága* = Modern sorsok és késő modern poétikák: Tanulmányok Sylvia Plathról és Ted Hughesről, szerk. RÁCZ István, BÓKAY Antal, Bp., Janus/Gondolat, 2002, 79–116., ill. FERENCZ Győző: *Radnóti Miklós élete és költészete: Kritikai életrajz*, Bp., 2005, Osiris, 9–10.
- 44 KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *Kontextusok* = Uő., *Oravecz Imre*, Pozsony, Kalligram, 1996, 10–46, 23–25.
- 45 Ennek továbbgondolásához lásd: WHITE, *I. m.*, 2–3.

Branczeiz Anna (1990): a PTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájának hallgatója, kritikus, költő.

„A még ismeretlent tépd ki, nyugodtan, szinte rá sem ébredve, hogy kiszakítottad”

Solymosi Bálint: *Vakrepülés* című regényéről

A

Solymosi Bálint nagy visszatéréseként aposztrofálható új regény – a napi sajtóban kultregényként elkönyvelt *Életjáradék* után – az átláthatatlan nihil és a nosztalgia totális deromantizálásával szembesíti olvasóját. Miközben az egymásra torló dó feljegyzések – amelyek között ugyanúgy találunk filozófiai eszmefuttatást, mint ahogy epizodikus formában feltárt emlékeket vagy impressziók, hallucinációk analízisét – azt az elvárási horizontot erősítik, hogy itt egy személy a totális szétírás révén mégiscsak megismerhetővé válik. Azonban a *Vakrepülés* leginkább úgy épít a hagyományra, hogy mind tematikailag, mind pedig az elbeszélésmódja segítségével illúziótlanítja az autofikció zsánerének, a tudatfolyam-narratíva technikájának vagy a metafikciós, a kialakult diszkurzív minták kritikai feldolgozását és kifordított alkalmazását szorgalmazó (poszt)modernista prózapoetika eredményeit. Sűrűségével és multifokálisával a regény fejezetről fejezetre villantja fel előttünk az olvasási stratégiákat csak azért, hogy aztán annál látványosabban lehetetlenítse el az élet- és kórtörténetként, a traumanaplóként vagy a megértés érdekében eszközölt eredetkeresésként való olvashatóságát.

A könyv felütése a befogadásban az állandó feszültséget fenntartó húzd meg–ereszd meg játék szempontjából különösen szimptomatikus: az elhagyatott házzal vagy a részleges emlékezetvesztéssel, de egy haláleset megtörténtben való bizonyosságával a thrillerekre hajaz az a mise-en-scène, amelyben a szöveg valamennyi szüzsészála egymásra montírozódva jelenik meg. Hagyományosan ez arra ösztöklélné az olvasót, hogy azokat szétválogassa a regény folyamán, ezzel az újraolvasáskor a nyitójelenet megfejtéséhez kulcsot kapva, azonban hamar rádöbben, hogy a vizuálisan is ábrázolt szakadások a fejezetknél egy olyan papírmásé részei, amelyben nem lehet rendet vágni. Az események összeilleszthetősége megköveteli, hogy valamely rész mindig takarásban maradjon, ezért kényszerűen úgy olvassuk az egymás után következő passzusokat, mintha tényleges kontinuitás lenne köztük, nem pedig arról lenne szó, hogy a felirat egy része le van fedve egy másik lapon szereplő epizód által. Ha ennek ellenállunk, könnyen a papírburán kívül találjuk magun-

kat, ha engedünk, akkor viszont a narráció körbe-körbe vezet minket. Mert a koncentrikusság itt az elbeszélés alapszerkezetéhez tartozik: mindenfajta télosz ki van iktatva belőle, a szöveg pedig szándékosan nekifeszül annak, hogy a felskiccelt szemelvényeket kauzális láncba rendezhessük. A könyv felénél már azt is megkérdőjelezzük, hogy tényleg egyetlen elbeszélő szöveget azonosíthatunk-e, illetve feltesszük a kérdést, hogy a narrátor tulajdonképpen miért idézi fel a fiatalkorát, van-e bármiféle, a történetvezetés szempontjából meghatározó kapcsolat a gimnazista és a mostani éne között. Mert hiába vannak lényeges epizódokként kiemelve a gimnázium évek vagy a sorkatonaságba vonulás kényszere, illetve bizonyos dátumok, mint a '77-es, '78-as és '94-es év – sőt érzékeltetve, hogy jelentőséggel bír: valamely esemény '76-ban vagy '77-ben történt-e (pl. a ruhatári cédula keresése, ami összefolyik azzal, hogy az elbeszélő azt a cédulát keresi, amelyre annak az estének a történetét felírta [82]) –, a szöveg elutasítja bármelyiknek eredetként vagy célként stabilizálását. Vagyis ahogy a gimnázium évek nem szolgálnak válaszul arra, miért is örült vélhetőleg a narrátor, ugyanúgy nem jelölhető ki a megírás ideje, az 1994-es év valamifajta origóként, ahonnan a múltfeldolgozás vagy az önmegértés megindulna. Nincs megoldás, sem katarzis, és nagyon látványosan vége sincs a történetnek, csak újramondás van; olyan iteráció, amely nem engedi a szöveget lezárni. Ezért a *vége* paratextusa után némi módosítással megismételt passzus nemcsak hogy nyitva hagyja a művet, de annál inkább hangsúlyozza: annyira nem konvencionális a narratíva, hogy semmifajta dramaturgiát nem követel meg magának, sőt az elbeszélte eseményeket vonakodik történelemszerűvé avatni.

Így vagy amellettt döntünk, hogy a francia újregény által meghonosított szétírás váltja ki a történet berekesztését, vagy pedig rögzítjük annyira az elbeszélő pozíciót, hogy feltételezzük róla: gyakorlatilag nincs emlékezete arról, hogy mit mondott már el, illetve annyira gépiesen pakolja egymás után a feljegyzéseket, hogy teljesen mindegy, a végével zárul-e a mű. (Az értelmezés során e szüntelen beleütközés a vagy-vagy szituációba persze már a pretextusként szolgáló Kierkegaard-citátum által előrevetített.) Ezért ha valaminek az analízisével találkozunk a narrációban, az magáé a történet(té) írásé, amely a szerkezetnek, az implicit olvasó inskripciójának és a cselekményláncolat elemeinek egymáshoz képesti viszonyait állítja pellengérré, eközben pedig ő maga is keresi a kauzális kapcsolatokat azon tényezők között, amelyekből egy narratíva megalkotható. A *Vakrepülés* furcsasága, hogy önkonstitúcióját viszont olyan prózanyelven viszi színre, amelyen csak úgy siklik az olvasó: a mondatok nem burjánzóak, a nyelvi szerkezetek nem nehézkednek, ugyanakkor a szleng sem tobzódik. A narráció rendkívül olvasmányos regisztert használva kutat az említett elbeszélés-összekapcsoló elemek után, aminek eredményeként bizonyos helyeken besűrűsödnek a metonimikus kapcsolások a főszereplő vagy a róla csak problémásan leválasztható elbeszélő részéről. Előbbi esetében például a két egymást követő évben történt lengyelországi utazásnál, amikor a częstochowai fekete Madonna és a főszereplő anyjának fekete ruhája egymást konnotálják (24 sk.), vagy amikor a fiú eksztatikus-spirituális látomása és a rivális csapatnak a smasszerokkal való azonosítása éppen a Zárda utcában történik meg (116). Utóbbinál ide sorolható az a modalitásváltozás is, hogy a Hangulat utcai olvasgatás leírása szokatlanul atmoszferikus része a regénynek (281), vagy hogy a Vlagyimirrel való találkozása maga után vonja a kémfilmek szűzségét az elbeszélésben. Ráadásul éppen az ilyen esetekben maguk a szereplők viselkednek úgy, mint ahogy az elbeszélő kezeli a történetmondást: „Most Vlagyimir azt mondja: »Idefigyelj, én nem vagyok műhelyfőnök, sem illuzionista, nem vagyok senki háziorvosa, és nem vagyok senkinek a barátja...« Ezzel hirtelen föláll és kimegy” (36). Mert nemhogy az effajta felfeztető után várt tanács nem érkezik meg, de még befejezve sincs a kijelentés, ugyanakkor ez a hiány semmifajta feszültséget nem szül a jelenetben.

Ilyesfajta metafikciós passzusokat persze találunk magában az elbeszélésben is, valahányszor az a művészetről vagy a pszichológiáról mond ítéletet. Előbbi esetében beszélde, hogy a művésszé válásban a tanuló és a hivatásos közötti átmenet nem azonosítható: „csak azért nem folytatódik a variációk sora a végtelenségig, mert maholnap beérkeznek, és akkor már abszolút fölösleges jövőbeli dolgokról, hivatásról vagy foglalkozásszerűségről vagy természetesen magáról a képzőművész fogalmáról, magáról a képzőművészetről társalogni; elfelejtik az egészet, miközben azt hiszik, kizárólag erről beszélnek” (34). Ha

ezt ráolvassuk a narrációra, világos, hogy a kamaszkor és a leírás férfikora közötti fordulatot nem lehetséges beírni a szövegbe. Ehhez kapcsolódik a pszichológia kritikája is, amely elbeszélői mintaként azért nem vállalható, mert bár ugyanúgy történetallergia jellemzi azt, mint a narrátort, de mindig csak ugyanazokat a viszonyokat tárja fel ugyanazzal az eszközkészlettel (137). Erre az apóriára adott válaszként fogható fel, vagyis inkább magának az apóriának a színre vitele sejthető amögött, hogy a jövőkutató mérnök előadása különös jelentőségre tesz szert, amikor az elbeszélő ehhez képest helyezi el az eseményeket az időben, majd megteszi azon kommentárját, hogy végső soron semmi nem valósult meg a jövőkutató által prognosztizált dolgokból, ellenben az írás jelen idejének meghatározó történéseiről nem esett szó az előadáson. Ezzel ugyanis egyszersmind látens módon azt üzeni – mintegy saját eljárás módját igazolva –, hogy a retrospektivitás kényszerű dolog, és meglehetősen kényelmetlen leleplezésekhez vezet. Ezt tényleg nem lehet máshogy elkerülni, mint a múlt és a jelen közötti kapcsolat lebegtetésével.

Ezért is fontos Hermann Veronika ÉS-es kritikájában az a megfigyelés, miszerint a megszólalásmód „az egyes szám szinte minden személyé[vel]” él, ezzel is destabilizálva egy olyan megkonstruálható pozíciót, mely a történet végéről tekintene vissza az elbeszélő saját múltbeli állapotára. Ugyanakkor a többes szám csak sporadikusan jelenik meg a szövegben, és akkor is inkább a kontrasztosítást szolgálja. Amihez egy ilyen lépés logikusan vezetne, tudniillik hogy a regény kifejezetten egyedíti az elbeszélőt, illetve hangsúlyozza annak mizantropiáját és az önmagába zártságát, ismét csak nem feltétlenül érvényesül. Ugyanis nincs karakteresen megrajzolva a figura, azaz hogy kizárólag a hiányai által mutatkozik leírhatónak: „Én nem vagyok se fizikai munkához, se sporthoz, se olvasáshoz szoktatva” (51) – ezen az sem sokat módosít, hogy Rimbaud-t idézve saját alkatát és sorsát („Megírom a legfontosabb, a legszebb verseimet tizenennyolc éves koromra” [83]) az övével próbálja rokonítani: „*Minden mesterségtől iszonyodom. Mesteremberek, aljamunkát végző munkás mind, parasztok. A tollforgató kéz, mint az eketartó kéz, épp annyit ér*” (223). Sőt, néha még a hiány is hiányzik: „»Herélt virágok bólogatnak rám«, mondja majd Helga a férfiakról, és nem rólam. // Végzetesen hiányzik a fiúból a sértettség, a megsértődés elemi képessége.” Mert igaz ugyan, hogy a közösségvállalás elutasítása tisztán kiemelkedik a narráció tudatfolyamából, de ez is csak egyetlen aspektusaként jelenik meg az általános szerepminta-elutasításnak és ezzel bármifajta narratív identitás kialakításának. Még az olyan (ön)megszólító passzusok is, amelyek az E/2 formával élnek, egyből ellentételeződnek az „a fiú”, „egy fiú” deiktikusságával. És miközben a szereplők megnevezése és leírása ehhez képest jóval lehorgonyozottabb, minél intímabb viszonyba kerülnek a főszereplővel, annál inkább uniformizálódnak. Ez a női karaktereknél ütözik ki a leglátványosabban: Fanni, Hajnalka vagy Nyina ugyanazt az utat járják be, elüldögélnek a beszédes nevű Tiszavirág presszóban, a főszereplő eljegyzi őket, majd szépen elhal a kapcsolat köztük. Ugyanazon minták ismétlődését látva ezért feszültséget szülnek az olyan prolepszisek, mint hogy „ezt majd Nyinával is lejátszod” (79), és megvilágítják, hogy a jövőkutató előadása miért szolgálhat az elbeszélés egyik fókuszpontjaként: ha mindig ugyanaz következik be – és ennyiből lényegtelen, hogy a főszereplő határai miatt nem tud kiteljesedni egyik kapcsolat sem, vagy az ismétlési kényszer neurózisa érhető nála tetten –, akkor semmi értelme a jövő idő használatának. Az elbeszélhetőséget tehát nemcsak a szereplők, hanem a temporális szituáltság szintjén is leépíti a regény.

És szerű lehet persze ezt a változatlanságot ráolvasni a körülményekre, a korra, a '70-es évek hangulatára – mert a változást itt is lefeljebb papírlapok jelezhetik, nevezetesen az, hogyan tűnnek el az autós-kártyákról szép lassan a nyugati járművek a szocializmus alatt (98) –, viszont a szöveg korleírásaként még annyira sem kívánja pozicionálni magát, mint visszaemlékezés-ként. Hogy ekképpen nem törekszik megragadni egy generáció általános tapasztalatát (például a '70-es évek ellenkultúráját), arról az tanúskodik, hogy magát az el-lenállást mint viszonyulási formát is kritika alá veszi: „ellenszegülni annak a sugallatszerű valaminek, ami mindjárt az elindulás pillanatától kísért; hogy semmi se jó...!” (91); vagy: „Itt járjuk, talpig az aktualításban, vagyis ránk szakadt a népi eklektika. Afféle rituális zene, beavató szertartás... [...] Erről a kurva szabad zenélésről szól minden: a punk is, a new wave is, a free jazz is, vad hajsza a racionalitás ellen” (291). És bár Solymosi kétségkívül

játszik a referenciával amolyan Németh Gábor-i módon (például az évek egymáshoz képesti helyzeténél és a történesek globális perspektívában való elhelyezésével, mint a mexikói zapatista felkelés és a híres szegedi cukrászmester meggyilkolása [43]; a hidegháború és a háború különbsége [165], illetve a „békeipar” fellendülése [148]; Nagy László halála [270] vagy az *A halál kilovagolt Perzsiából* első részletének közlése [370] mint irodalmi események stb.), egyvalamit nagyon is tudatosan elmulaszt: nem engedi a referencia fikciós metalepszisének kiterjesztését a narrátorra. Bár nem utasítja el a konkrét valóságra vonatkozó leírást, annak csak ítéletjellege ellen nem lázad (51). Éppen ezért nem lehet azonosítani egy olyasfajta törekvést a regényben, hogy az a '70-es vagy a '90-es évek uralkodó beszédmódjainak örököseként, illetve az ezekről az évtizedekről való beszéd irodalmi meghonosodásának kritikusaként pozicionálna magát – ellentétben Kukorelly *CéCéCéPé*-jével, amelynek meginduló recepciója eleve kudarcosnak mutatja magát, amennyiben az értelmezés ott nem ismeri fel ezt az érvényre juttatott kettős viszonyt és az ebből keletkező feszültséget. Solymosinál a széttartás viszont leginkább abban áll, hogy egyrészt vendégszövegek garmadáját sorakoztatja fel a regény, így a szüli passzusokról a *Javított kiadás*, a létező szocializmusról meg a *Termelési regény* vagy a *Kis Magyar Pornográfia* juthat eszünkbe. (Főképp elutasítja a Szeged-ábrázolás Temesinél vagy Szilasnál kidolgozott metaforáit a por vagy a sár esetében [126]: az hogy a fiú nem képes „helyi erő” lenni, ennyiben újfent csak egy hiányosságon alapuló metafikciós kijelentés [78]). Másrészt viszont felmondja az önreflexiós paktumot az elbeszélőnél – még akkor is, ha a történet idő- és térbeli elhelyezésének kényszerét érzi a narrátor (25), és ha amúgy szép számmal keverednek metafikciós citátumok az elbeszélés egységei közé, mint például amikor a főszereplő meghallgatja egy társaságban a *Huckleberry Finn*-ről szóló eszmecserét, amelynek középpontjában éppen egy az elvárási horizontot érintő megállapítás áll (256). Az elbeszélői szólam érzékelhető és explicitté is tett neurózisa ugyanis nem a túlpörgetett önelemzés eredménye – ennek pedig egy szépen kidolgozott álomjelenetben feltűnő kérdés lehet az alakzata, amelyet az elbeszélőnek a pszichológiára tett megállapításával szemközt éppen az anyjához intéz: „Azt kérdezed, ő mit keres itt, és nem azt, hogy *te*” (103) –, hanem az események közötti kapcsolatok felszámolásáé. Vagyis az elbeszélés nem teszi plauzibilisen rekapitulálhatóvá még szétrepesztettségében sem a kórtörténetét a befogadó számára. A *Vakrepülés*ben az örület által megképzett narrátor pozíciója – az utóbbi éveket tekintve megszilárdult mintázatok alapján Szijj Ferencről Geröcs Péteren keresztül Pálfalusi Zsoltig – minden iteratív módosulás ellenére sem szolgáltat egy önmagában meghasonlott és ezért megbízhatatlan hangot, sőt a túlstilizálások („nyúzott férfitest, amint [mégis egy gyöngyszem] ezen a szép téli éjszakán egy fagyott kagylóhéjból bújik elő közönségének ámulatára”) és felsóhajtások („Uram Isten”, „Szűz Mária”) nem a szöveg diszkrepanciájaként, hanem az elbeszélés-mód alapregiszterének konstitutív elemeiként mutatják magukat: az elbeszélő egyszerűen rosszul van (309). Ez a rosszullét egyúttal metaalakzatként válasz egy, az utóbbi évtizedek elbeszélőirodalmában jelentkezett apóriára, amely leginkább Bartis Attila *Nyugalom* című regénye nyomán lett tematizálva az irodalomkritikában: mennyiben mond ellent egy szöveg a realista kódoknak akkor, ha a történet kibomlásának az olvasóra gyakorolt hatása érdekében a jelenkori elbeszélőt sem mutatja nagyobb tudásúnak, mint múltbeli énjét. Solymosi pedig úgy írta meg a *Vakrepülést*, hogy a két állapot közötti ismeretkülönbség egyre-másra előkerül az esemény leírásánál, de éppen ezért el kell felejtenünk a nagy revelációkat és meglepő fordulatokat. Ez a típusú énelbeszélés pedig kétségtelenül másfajta befogadói attitűdöt követel meg magának, mint amit a prózaforulat óta megszokhattunk.

Ezért az sem járható út, hogy az elbeszélésstruktúrát a pszichózis metaforikája alá rendeljük, hiába csábít erre a szöveg akár olyan konszolidációs gesztusokkal is, hogy főszereplője „csak” borderline-ban szenved hivatalosan, hogy lehetséges az ő identitását egy névben stabilizálni, amely eredendőbb bármilyen cselekménynél, atmoszféránál vagy karakternél (364 sk.) – és bizony paratextusnál is, mint amilyen a szöveg saját műfajmegjelölése *gerillaregény*ként. Mert az effajta gesztusok ismét csak egy értelmező emlékezéshez vezetnének, olyan determináltságot, téloszt vezetve be a narrációba, amely alapján nagyon egyszerűen össze lehetne foglalni azt, hogy mi is történik: az ellenkultúra klimaxaként annak heroikus küzdelmét látjuk magunk előtt, hogy a főszereplő próbál kibújni a sorkatonai szol-

gálat alól. Mindazonáltal egy ilyen posztuláció az elbeszélő oldalán kettős hozadékkal jár. Egyfelől a rend és a rendszer, ezzel pedig az elbeszélhetőség elkerülésével (335). Másfelől pedig annak megértésével, hogy milyen tétje van az örület szimulációjának és a történet szintjén való lelepleződésének (307). Azon örületének, amely végül (és a feljegyzések kezdetén) úgy hatalmasodott el a szövegen, hogy saját művészetével lett azonos: „A képeim. A falon körben kartonok, temperával összemázolva, ceruzával, pasztellel, krétával összefirkálva; a hányódó szeretet csalódottságával nézek rájuk, afféle sajnálatos örütségekre. [...] Ott vagyunk, ahol a part szakad; nem, nem az örület határán, a végső lehetőségek ezeregy hisztériája után vagyunk” (14).

A regény viszont az effajta metafikciós aktusok azonosíthatóságát diszkurzív szinten aláássa. Egyrészt az örület valamihez képesti meghatározását elmulasztja, tehát bár ismerjük a főszereplőnél a betegség megijáztatásának intencionáltságát és tervét, azzal szemben nem kapunk egy egészségesnek látszó szót. Másrészt pedig a kollektív identitással szemben sem mutat fel a szöveg egy olyan egyéni létmódot, amelyet fenyegetne az előbbiben való feloldódás – legfeljebb arra lehet következtetni, hogy a könyv sugalmazása szerint az uniformizáltságban könnyebben lelepleződik a hazugság, és ez nemcsak a Kádár-rendszerre (126), de már az ókori Rómára is igaz volt (171) – és akkor mit gondolhatunk az éppen a főszereplő miatt egymás hasonmásává váló női alakokról? E két rögzíthetetlenségnek pedig az a repülő őrnagy lesz a metafigurája, aki rendre feltűnik az elbeszélő előtt, de ugyanúgy nem állapítható meg, hogy mi váltja ki a megjelenését – hogy ő maga okozza a hallucinációt, vagy éppen egy triggerként szolgáló helyzet szüleménye hallucinációként (például Hajnóczy alkoholtipikájával szemben, akire amúgy is gyakori rájátszásokat találunk [az elbeszélő egyedül ül a szobában azzal az üres papírral szemben, amelyre írni kell {154}]) –, mint ahogy az sem állapítható meg teljes bizonyossággal, hogy ő jelentené a folytonosságot az elbeszélő ’77-es és a ’94-es állapotai között, hiszen lehetséges, hogy a narrátor csak később írja őt vissza a fiatalkori eseményekbe.

A gerillaregény tehát az ellenkulturális lázadás helyett egy olyan nomád logika érvényesítése, amelynek fix pontjai – mint amilyen a leírás ideje is, hiszen az elbeszélő akkor költözik át egyik barátjától egy másikhoz a feljegyzéseivel – tranzitónak. Jól mutatják ezt az írásjelentre tett reflexiók, amelyeknél eldönthetetlen, hogy a megragadni kívánt fenoménre vagy egyáltalában a nyelvi rögzítés feltételére vonatkoznak: „Ennek a mondatnak a leírásával is alig boldogultam; két oka van, a grammatika az egyik, ezt tudjuk, a másikat meg elfelejtettem; aha..., aha..., a fényviszonyok” (344). Amellett, hogy az ismert hiányosság mint fentebb már tárgyalt elbeszélésszervező elem itt újra feltűnik, a „fényviszonyok” egyszerre utal arra, hogy az elbeszélő nem képes kifejezésformát találni a sötétség minőségére, és hogy a sötétség miatt nem látja, hogy mit ír. Az értelmezés a fikciós írásprodukciónak tükröralakzatává válik ebből szempontból, mivel az olvasás során ugyanígy nem igazolhatók vissza a szövegből az egyértelműsítő gesztusaink. Összességében véve azt tematizálja az elbeszélés, hogy saját figuratív működésének előfeltételei hiányoznak ahhoz, hogy örületről, traumáról, identitásról stb. lehessen beszélni. És valószínűleg itt ragadható meg a narráció egyetlen célja is: miközben el akarja kerülni az emlékezést (137), felejteti, törölni kezdi a diegézis alapjait is (legyenek ezek dichotómiák, eredetek, célok stb.), amelyek a feldolgozás vagy a megértés kezdetét jelentenék. Az a pusztítás, amely lefojtódott „a fiú”-ban, csak itt bukik felszínre, a regényben a diszkó sokat emlegetett leégése egy így értett textuális anamnézissel kivitelezhető: „Nem kell, hogy ráismerj, nem kell, hogy megértsd, nem kell, hogy elfogadd, végül úgyis ismeretlen lesz; és ismeretlen marad az akkor is, és most is ismeretlen, hagyd tehát így, hagyjuk annyiban.”

■ ■ ■

Smid Róbert (1986): az ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport munkatársa, első könyvét a pszichoanalízis médiumarcheológiai diskurzusából írta. Kritikákat főleg fiatal alkotókról közöl, tanulmányai a mediális kultúratudomány témáit dolgozzák fel.

A LÉT elviselhetetlen NEHÉZSÉGE

Mennyi szenvedést bír el az ember? Milyen mértékben fakad szenvedésünk az életkörülményeinkből, és mennyiben vagyunk saját nyomorúságunk okozói? Meg tudjuk osztani másokkal a szenvedésünket, vagy arra vagyunk kárhoztatva, hogy teljesen egyedül, a külső segítség reménye nélkül nézzünk szembe minden fájdalomunkkal? Ezek a kérdések fogalmazódhatnak meg az emberben Rácz Boglárka első regényét, a *Végpőzt* olvasva. A regény központi alakja Végh Eszter, egy fiatal és ambíciózus balett-táncos, aki valahogy kezdi elveszíteni maga alól a talajt. Állandó konfliktusban él a szülei (főleg az anyjával), a nővérével, az oktatóival, a barátnőjével, de legfőképpen önmagával. A könyv viszonylag rövid, terjedelme nem éri el a 180 oldalt, mintha a szerző is érezte volna, hogy van egy pont, ahonnan tovább már nem fokozhatók Eszter szenvedései.

Nem könnyű olvasmány a *Végpőz*, amely mind témájával, mind sűrű és intenzív nyelvezetével próba elé állítja az olvasót. Aki alámerül a regény világába, annak bizony – Eszterrel együtt – küzdenie és szenvednie kell. A narráció intenzitása nem teszi lehetővé, hogy fellelegezzünk vagy elkalandozzunk; maximális koncentrációt vár el tőlünk a könyv. Megköveteli, hogy szemünket a tárgyra szegezzük és – akár csak Eszter, akinek a balettcipő véresre tör a lábfejét – ne törődjünk a fájdalommal, amit közben érzünk. A nyelvezet úgy illeszkedik a témához, akár a balett-táncos teste a gyakorlórúdhhoz. Mondhatni: egyensúlyban vannak. Éppen ez az egyensúly (illetve annak hiánya és keresése) lesz a regény egyik fő kérdése. Eszter mintha csak azért sanyargatná a testét (az sehol sem fogalmazódik meg, hogy a balett esetleg örömet okozna neki), hogy megszabaduljon attól a súlytól, amely

Rácz Boglárka: *Végpőz*
Kalligram, Pozsony, 2019

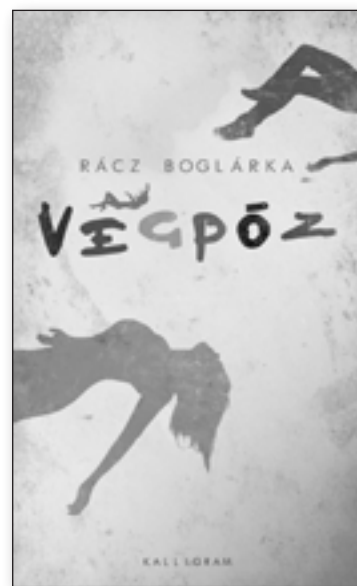
a földhöz köti, hogy eloldódjon attól, ami lehúzza (s még inkább: hogy oldottá váljon), azaz hogy megtalálja önmagában az egyensúlyt. A regény befejezése azt sejteti, hogy Eszter – aki számára (mint többször is hangsúlyozza) csak test van, lélek nincs – végül mégis rálel valamiféle (lelki) egyensúlyra.

Az egyensúly kérdése nemcsak a téma és a nyelvhasználat vonatkozásában, és nem is csupán a központi figura sorsának tükrében válik fontossá, hanem a regényszerkezet felől nézve is. A *Végpőz* ebből a szempontból is jelesre vizsgázik. Rácz Boglárka gondosan kimunkált, mégis természetesnek ható prózája nagy hangsúlyt fektet a ritmusra: egyfelől a mondatokéra, amelyek dinamikája helyenként valóságos testi élménnyé fokozza a szöveg befogadását (gondoljunk csak a már-már mániákusan ismétlődő kifejezésekre vagy a szereplők közötti dialógusok helyenkénti egybemosódására), másfelől pedig a szövegegységek eltérő ritmusára: a regényszöveg nem tagolódik hagyományos értelemben vett fejezetekre, ehelyett hosszabb-rövidebb szövegegységekre bomlik, amelyek szintén fontos szerepet játszanak a rimtusképzésben, illetve a befogadás érzékivé tételében. A *Végpőz* olvasása egyfajta ráhangolódást igényel ezekre a sajátos intenzitással rendelkező, de egymást jól kiegészítő ritmusokra. Az eltérő intenzitások révén megvalósuló jelenléthatások legalább annyira meghatározzák a befogadást, mint a jelentésképződés.

A regény ezekről a nem könnyen tematizálható intenzitásokról is szól; azokról a homályos zónákról, ahová nem ér el a fény (ahol „test üzen testnek”); azokról a hasadékokról, amelyek a nyelv nyit meg kivételes pil-

lanatokban. A *Végpőz*ban akad néhány ilyen pillanat, amikor a narráció az elvonatkoztatás egy olyan szintjére jut, ahol váratlanul repedések jelennek meg a jelentés szövetén, és az így megnyílt hasadékokból valami olyan tör felszínre, ami nem egyszerűen jelentés, de nem is csupán annak ellentéte. Nevezhetjük ezt történéssnek vagy eseménynek is. Ilyen történést vagy eseményt (konkrétan Anna belépését ebbe a homályos zónába) visz színre például a következő mondat: „Eszter azt mondta éppen, hogy ismernünk kell a testünket, mert azzal üzenünk mindig, efféléket, mindig csak azt, hogy a test, a test, a végén meg mintha elvált volna a jelentésétől ez a szó, és éppen ebbe az elválásba lépett be Anna, szlávós arc meg duzzadt ajkak, ahogyan az elvárható.” (47)

Mindez elsősorban a test és a jelentés kapcsolatának kérdésére irányíthatja a figyelmet, többek között arra, hogy miként lehet jelentéseket létrehozni a nyelven kívül. „Hogyan lehetne eltáncolni a félelmet, elklasszikusbalettozni” – fogalmazódik meg a regény egy pontján (76).

Van egy jelenet a könyvben, amikor a balett-táncosok az órán azt a feladatot kapják, hogy álljanak szembe egymással, és kövessék végig kezükkel a másik testének körvonalait egészen közletről (nagyjából egy centiméter távolságból), de anélkül, hogy a másikat megérintenék. Az, ami itt megva-

lósul, Eszter számára mindenneke előtt a feltérképezés egy olyan gyakorlatát jelenti, amelynek során leolvashatóvá válik a másik testéről annak története. Vagy még inkább: története, hiszen a test igazsága mindig plurális, és sosem rögzíthető véglegesen. „Melyik a te történeted, Anna, gondolja Eszter, de akkor már a kar vonalán visszafelé újabb részletekhez ér, a derékhoz például, lejjebb a combokhoz.” (48) A másik teste újabb és újabb vetületekben tárulkozik fel a feltérképező számára, miközben azt üzeni: róla, a másiktól sohasem alakítható ki végleges, definitív kép.

Eszter ugyan megfogalmazza magában Anna (testének, szubjektumának) néhány történetét, de azzal is számot kell vetnie közben, hogy még az sem biztos, van-e egyáltalán történetünk. Hiszen mit feltételez a történet? Elsősorban a megélt és az elbeszélte azonoságát. „Azt akarta mondani, hogy egy ideje úgy hiszi, neki tulajdonképpen nincs semmiféle története, legalábbis abban az értelemben nincs, ahogyan az emberek többségének lenni szokott. Mert ahhoz, hogy legyen, elmesélhető dolgok kellenének. És az elmesél-

teknek egyeznie kell a belül megélttel, talán ez a legfontosabb.” (107) S egyúttal a legnehezebb is, tehetjük hozzá.

A *Végpóz* a tapasztalatszerzés regénye is, ha tapasztalat alatt azt értjük, ami rácsafol az előzetes elvárásainkra. Eszter időről időre szembesülni kénytelen azzal, hogy a másokról és az önmagáról kialakított képe és elmondott története nem fedik egészen a dolgok tényleges állását. Az Annát futtató férfiről kiderül, hogy nem teljesen olyan, mint amilyennek Anna lefesti, illetve amilyennek Eszter gondolja. A férfi szerint inkább ő tekinthető Anna áldozatának, és nem fordítva. Ugyanúgy váratlanul éri Esztert, amikor megtudja, hogy anyjának mégsem volt abortusza, és azon is meglepődik, hogy – hiába a balettóráról való kimaradás és az önsanyargató Rendszerről történő lemondás – első komolyabb fellépése pozitív kritikát kap a szaksajtóban. Ezek a tapasztalatok (negatív és pozitív előjelű csalódásélmények) a regény végére egy olyan felismerésre állnak össze, amely végre kapaszkodót jelenthet Eszter számára, támaszt, amelynek segítségével talán végre megtalálhatja magában az áhított egyensúlyt.

Rácz Boglárka első regénye az emberről szól, pontosabban: az emberről, akinek teste van. Arról, hogy a testünk révén válunk sebezhetővé, de arról is, hogy a testünknek köszönhetően leszünk uralhatók mások vagy önmagunk számára. A *Végpóz* szembesít bennünket azzal, hogy önmagunkat uralni nem azt jelenti, hogy összerendezzük egyébként szétartó mozgulatainkat (73), vagy hogy kiszámíthatóvá tesszük mozgásunkat és testünk pályáját (119). Ennél sokkal célravezetőbb, ha időnként elengedjük magunkat, és megpróbáljuk leküzdeni a súlytalanságtól és a gravitációtól való kettős félelmünket, mert csak így szerezhetünk hatalmat testünk, azaz önmagunk felett, s – ami talán még fontosabb – csak így válhatunk nyitottá a másik ember be- és elfogadására. ■ ■ ■

■ **Keserű József** (1975): irodalomteoretikus, a Selye János Egyetem oktatója, az MA Populáris Kultúra Kutatócsoport alapító tagja. Önálló kötetei: *Mindez így* (2009), *Az össze nem függő parkok* (2011), *Bevezetés az irodalomtudományba* (2016).

BERETI GÁBOR

CSONTHÉJ, és ami BENNE VAN

Amikor visszatekintünk életünk kezdetére, emlékeinkkel az utat csak a mából visszafelé tehetjük meg, s a pillantás óhatatlanul retrospektív. Zemlényi Attila *Csonthéj* című verskötetében a gyermekorból indul, és stílusosan könyve utolsó, *Záróra* című opusához érve jut el a mába. Amivel valóság és fikció különbségét, az idő múlásának megfordíthatatlanságát és az emlékezés játékos lehetőségeit villantja fel.

Zemlényi Attila remek történetmesélő, olyannyira, hogy legjobb munkáit akár egy rövide fogott elbeszélésként

Zemlényi Attila: *Csonthéj*
Prae Könyvkiadó,
Budapest, 2019

is olvashatjuk; mint például az első, *424* című ciklus *hipnoterápia* című nyitóversét, ami egy expozíciós telitalálat. „helyezd magad kényelembe / engeddel magad / hallgasd a hangom / elkísér / vezet majd a szösz-sötétben”, „gyermek vagy / újra gyermek”, „az elméd legyen vendégszerető”, „pattanj fel / ne

a vonatra”, „csak nézz”, „és fuss / kitért karokkal / mámorosan”. A gyermekkor tematikáját még ebben a ciklusban felváltják a vagányságról árulkodó kamaszidő sorai, Black Sabbath, Deep Purple, mint ahogy felbukkanak a mára már ismeretlen szavak is: úttörőház, Gelka, Keravill. A korabeli motormárkák, Cetka, MZ, Jáva, pedig a szöveg- és műfajköziséget jelző *Szolid motorosok* verscímmel találkozva az első szerelem, a motorozás szenvedélyére utalnak. „Benzingőz és földutak szerelmese, / később Keresztutaké meg a Műúté is”. Néhány opusát érezhetően az egykori amerikai beat irodalom hangulata lengi át. Az itt olvasható versekben a Szerencséhez és a tágabb környezetéhez kötődő emlékek elevenednek meg, s bár Zemlényi Attilát korábbi kötetei nem mutatták a politikum avatott költőjének, ezúttal mégis a „napszítta, löszfalú álom-szocializmus” képeire bukkanunk (*Ezüstnyár*),

ami ma már persze csupán a megszépítő messzeség Atlantiszaként jelenik meg emlékezetében. De „Képzeld el egy virágzó nagyközséget / az emberarcú államszocializmus idején!”, írja, „ahol a csókok íze konyakos meggy volt a szájban” (*Kiss*), azért a nosztalgia mögött ráérezhetünk az egykori világ emberi körvonalaira is.

Még ebben a ciklusban olvashatjuk a kötet egyik kiemelkedően szép munkáját: „Vasárnap Dédit látogatuk. / Ködben indultunk Szerencs felé, / köd volt, de nem gondoltunk rá, / így szép lassan felszakadozott. / Nem volt semmi elmúlás a tájban” (*A ragadozó idő*). Hogy aztán, ha nem is ilyen koncentráltan, de a következő, *Csont* című ciklusban is folytatódjék a múltba tekintő versek sora.

Ezért leptek meg a harmadik, a *Jézus Szíve Kocsma* ciklus versei. Mintha egy másik könyvből cseppentek volna ide. Más hang, más világ, más esztétika. S ha főntebb a próza világát idéztem, s most hasonlítanom kellene, úgy ezt a részt Garaczi László *MetaXa* című, kísérletező kedvű regényével vetném össze. Gyanítom, könyvének ebben a ciklusában Zemlényi Attila is a kísérletezéssel kacérkodott.

E közjáték után szerzőnk újra visszatalál a maga hangjához, s a kötet hátralevő részében még néhány kiemelkedő értékű munkával lepi meg az olvasót. A gyermek és az ifjúkor témái mellett megkülönböztetett figyelmet szentel a családnak, s ezen belül is a gyermekeihez fűződő egy-egy életvezető megéneklésének. A *Jézus Szíve Kocsma* fejezetet a *héj* című rész követi, amely a kötet legkülönösebb ciklusa. Az itt egymás mellé válogatott versek az elidegenedés, avagy az elidegenítés funkcionálisan megkomponált egységének tűnnek. Bevallom, némelyik vers számomra megfektetésre váró titok maradt, s volt olyan is, amely egy ráolvasásnál vagy egy mondokánál alig tűnt többnek. De volt közöttük kettő, amelyek feltörve lenyűgöztek.

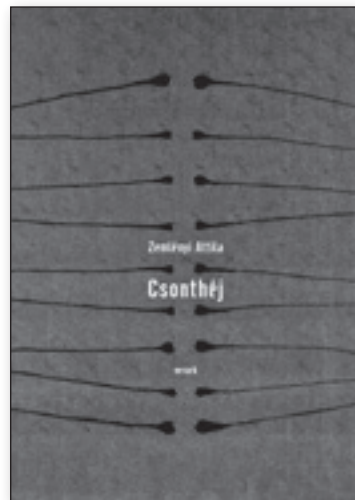
„Látod, ilyenkor legszebb a kert. / Nő a két és fél éves körül. / Fű, fa, füst, kegyetlenség és jóság, / százszorszépszőnyeg, / nyíratlan napfény, bodzahinta”. S ki is lehetne más ez a névtelen hős, ez a meg nem nevezett másik, aki köré szeretetteljes rendbe szerve-

ződik a *Fecskés*, ez az örök mindenségű kert, mint a lírai én kisfia. A „flitteres-filteres tearózsák, / pünkösdi harakály, néger feketerígó, / cseresznye alatt trambulinka. / Benne rejlik az ugrás, mind magasabbra”. Ám a kertben egy pillanatra megáll az idő, s jövőbe vetített időtrópusaival, kételyeivel, szenvedéseivel megjelenik a kétségeket megszülő pillanat; megjelenik az egyes szám második személyű én, a jelelőten jelenlét: „de üres a kerti ég felletted”, olvassuk váratlanul, hogy innen már csak a bizonytalanságot görgető kérdések záporozzanak: „Mi festi esti kékre, mi lesz matt fekete, hófehér? / Hol marad belőle a fecske-sírás, harci dal”. Zemlényi erőssége a történetmondás, a finom érzékkel összehangolt regisztergazdag nyelv. Különös esztétikai hatást kelt például az időtávlatok könnyed és játékos mozgatása: „Ha minden fecskétlen lesz ízig-vérig, / ha végképp fecskétlenek leszünk, te meg én”. (*Fecskés*, 53).

És végül álljon előttünk a kötet talán legszebb, egyszerre profán és mégis megrendítően felemelő alkotása, az *éjféli legelő*. „[A] nyájaknál senki / nem ég mész nem parázslék faszén / száraz lándzsahegyű fű közt / összetörik az alkonyi fény // karistolja a fehér bőrt / nem fáj nagyon / üresen merül az erdő / a bükkszentkereszt trópusokon”. Ez a mesélés már-már minimalista akcentusáig egyszerűsített dikció a realizmus mintáit követő jelentésimpulzusával tereli az olvasót a történet eseményein túlra, a humánperspektíva kilátópontjához, hogy felismerje önnön várakozásokkal és tehetetlenséggel bélyegzett helyzetét. Hiszen a vers olyan narratív modalitást hív életre, melyben a mondottak igazságtartalmához csak obligón kívül férhetünk hozzá. Az egyszerű, auraszerű nyelvi kompozíció ugyanakkor mégis gazdag, hiszen egyszerre egzisztenciális és metafizikai rétegezetséggel léthelyzet tárul elénk.

„[N]em értem ezt az erdőt”, folytatja. S ez a sor akár egy vallomás, de figyelmeztetés is lehetne. „a görcskarú faszentek szeme ében / figyelik hogy rajzoló álló nyolcast / egy csikkel a sötétben”. Itt egy, a szemek mögötti hideg tekintet figyel, s a látás a szavak primer jelentésén túli valóságra lát. S egyszerre találkozhatunk a jelen-

nem lévő ábrázolásával, mint ahogy a nem instrumentálható közlés légies, sziluettkönnyedségű prezentálásával is. „nincsenek itt már a nyájak, / sem pásztor sem farkas naphosszat / kéne a jót együtt tartani / és hagyni elkódorogni a rosszat”. A vers egy kijelentő módban lejegyzett állapotleírás, és az ezen túlmutató emberi lét apoteózisa. A tűnődés dinamikája a fikció hősé-re vall, ám a közlés médiuma az olvasó. A mondás fajsúlya nem az őt kö-

rűlveő lepusztult világ tárgyi üressége, hanem egy másik létező, létezett(?) világé; az emlékező, avagy a tanácstalan hangnem e két létezés közötti intonáció, melyre a válasz az aurában rejlő kettős perspektíva: az elkódorogtatott rossz és az együtt tartott nyáj.

Az ilyen és ehhez hasonló versek meggyőzik az olvasót, szerzőjük tehetőségéről. Mindent összevetve Zemlényi Attila *Csont* című új verskötetéről jó szívvel állapíthatjuk meg, hogy immár egy a középnemzedékhez tartozó költő színvonalas, ha nem is hibátlan munkája.

■ **Bereti Gábor** (Miskolc, 1948): író, költő, kritikus. Verskötetei: *A szabadság szenvedélye* (2009), *Titkolt múlt – tiltott jövő* (2015).

AZ EMLÉKEZÉS TÁRLATVEZETÉSE

„Az egyik leghálásabb regénytípus a középiskolára visszaemlékező regény. Egyszerűen nem lehet nem átélni” – írja Kemény István a regény fülszövegében. A költő szavaihoz én azért még hozzátenném, hogy bármennyire hálás is az iskolaregény sémáin belül gravitálni, legalább annyira mostoha feladat is. A fiatalágunkat s a későbbi valónkat meghatározó évek szövegszerű lenyomata könnyen átszaphat olcsó, közhelyszerű, moralizálástól sem mentes történetbe. Tamás Dénes első regénye, *Az élő ház* elkerüli ezt a buktatót, azzal a stratégiával, hogy az iskolaregény bizonyos műfaji és formai kódrendszerének bomlasztását tűzi ki esztétikai feladatául. Ezt koherensen végig is vezeti a regényen, de a cselekményszövés, az iskolai élmények és a kollégiumi bentlakás éveinek textuális krónikája során bosszantó hibákat is vét, melyeket a regény nyelvi realizációjában kell keresni. Jelen kötet leginkább arra a kérdésre ad nemleges választ, hogy az emlékezési folyamatok, a fiatalok és a felnőtt évek történései ok-okozati kapcsolatba rendezhetők-e, megalkotva így a teleologikusság illúzióját.

Az élő ház szüzséje idejét tekintve két részre bontható; a regény kezdő és záró komponensét egy osztálytalálkozó eseményei alkotják, s ez fogja körül, mintegy határolja a rövid fejezetekre osztott, szinte a novellafüzér elrendezettségére emlékeztető iskolaéveket. A szöveg összeillesztésének struktúrája ezzel a közrefogott elrendezéssel, meglátásom szerint, az iskola terének és tanulóinak zárt rendszerét is modellálja. Az osztálytalálkozó regénybeli szerepeltetése jó összehasonlítási lehetőséget kínál a közelmúlt hasonló tematikájú szöveghelyeivel. Itt elsősorban Szilasi László *A harmadik híd*-jára, illetve a tavalyi év nagy közönségsikerére, Krusovszky Dénes *Akik már nem leszünk sosem* című munkájára gondolok. Ha például Szilasi második regé-

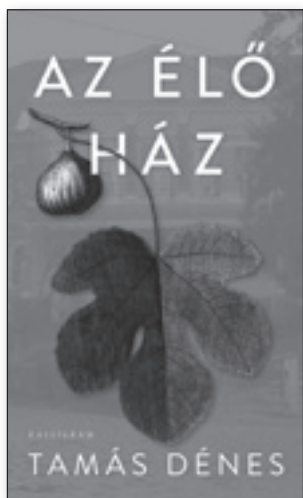
Tamás Dénes: *Az élő ház*
Pesti Kalligram, 2019

nyét nézzük, akkor kiviláglik, hogy az iskolai évek és a felnőtt lét között bizonyos kapcsolat fedezhető fel. Ugyan az eltelt idő miatt idegenségérzet hatja át az elbeszélő, Deni leírásait, de korántsem olyan mértékben, mint Tamás Dénes prózáját. *A harmadik híd* osztálytalálkozójának szereplői visszanyerik egyes iskolai attribútumaikat, a barát még azért barát (Feri), a lányok pedig az eltelt idő távlatából is őriznek valamit hamvas szépségükből (Zsarnótzay Margit). Ezzel szemben *Az élő ház* az antropológiai kapcsolatok teljes csődjét mutatja be olvasójának, amely viszonyokra a közös múlt semmilyen ráhatással nincsen. Az osztályt lányok és két fiú, Kristóf és Alfréd alkotta, akik együvé tartozását még az sem befolyásolja, hogy csupán egymással tudtak volna barátságot kialakítani. A regényben jelenetöződő kötelező osztálytalálkozásos bulin a következőképpen kommentálja a narrátor a két férfi beszélgetését: „De aztán megköszörülte a torkát, és ráhümmögött erre a mondatra, amivel elismerte, nyugtázta azt, ami ennek a látszólag egyszerű mondatnak a hangsúlyozásában rejtett, a tudálékos önteltségről árulkodó élt, ami az összetartozás látszata érdekében felkínáltak neki, az összetartozásért, ami a közös múlt miatt megillette őket.” (14.) A másik jelenesség pedig, ami meghatározza a szereplők egymáshoz való kapcsolatrendszerét, az a hazugság és a színjáték. Alfréd folyamatosan szerepel egykori barátja előtt, Kristóf a figyelmességet és az összetartozást színleli, s ehhez a jelentésmezőhöz társul még az egymás iránt érzett idegenség, hiszen az elbeszélő gyakran azt firtatja, hogy az osztálytalálkozóan megjelent személyek nem egyeznek meg egykori önmagukkal, olcsó projekciók, gyenge utánzatok, szinte csak lenyomataik egy tá-

voli világnak: „Sőt nem is egy felismerés volt, ami átfutott rajta, hanem egy gyorsan visszafojtott zavar, ami csak kierősödött, amikor átölelte és arcon pusztította Petrát; zavar afölött, hogy nem Petrát látja, nem is Petrával találkozik, hanem csak egy félresikerült, szétfolyó másolatával.” (21.) A közvetítettség, az illékony-ság, a teljes valójában hozzáférhetetlenség lesz igaz a regényben tematizálódó emlékezési folyamatokra is.

A szöveg első része fölött nem tudok nem pálcát törni a rendkívül sűrű, dagályos és gyakran patetikus hangmagasságokba emelkedő nyelvi megfogalmazás miatt, s ezt tovább súlyosbítja, hogy *Az élő ház* kezdő komponense hemzseg a hasonlatoktól. A regény előrehaladtával, a bentlakás éveit tematizáló szöveghelyeken javul a helyzet, a textus veszít sűrítettségéből, nyelvi megalkotottsága egyszerűsödik. Akkor sem tudok elmenni a jelenség mellett szó nélkül, ha bizonyos poétikai funkciókat felfedezhetünk a részek közötti nyelvi megformáltság eltéréseiben. Tudniillik azt, hogy a különbségek tovább mélyítik a distanciát a gyermek- és a felnőttkor között. De e megoldás nem tudja velem feledtetni a következő citátumokat: „Az épület remegő idegensége most több ilyen jelet küldött. Nem fogadta vissza, csak néhány jelentéktelen részletét kínálta fel magából, mintha az évek során ezekbe a részletekbe száműzödött volna a gazdag valóság, aminek a feltámadását hiába várta a férfi, nem akart elkezdődni.” (25.) Vagy: „Pocsolyaszag – annak halovány bűze lebbent be a terembe. Megrekedő vizek, eltömődött, eliszaposodott holtárkok szaga. Ha a folyónak a tenger a megváltása, a deltatorkolat a lassú agóniája.” (34.) A sort még hosszan lehetne folytatni, bőven akadnak ehhez hasonló részek a regényben.

Az osztálytalálkozóznál nagyobb intertextuális hálót eredményez az iskolaregény műfaji kódjainak felelevenítése. Mind a magyar, mind a világirodalom igen szép számmal jegyez olyan szövegeket, melyek az iskolaévekre való visszarévedést és/vagy az ott tapasztalt kegyetlenséget emelik narratívájuk origójába. Természetesen felidéződnek a nagy klasszikusok, Ottlik *Iskolája*, Mario Vargas Llosa *A város és a kutya* című regénye vagy éppen Robert Musil *Törless iskolaévei*. *Az élő ház* legközelebbi

magyar nyelvű rokona pedig Demeter Szilárd *Lidércnyomás* című kisregénye, amely – a Tamás Dénessel készült interjúból tudható – ugyanabban a kollégiumban eltöltött fiatalsága élményét teszi az inskripció tárgyává. (S e jelenség nem kis etikai dilemmát okozott jelen regény írójának.) Terjedelmi okokból és az értelmezői önkényemtől vezérelve egy kapcsolódási pontot emelnék ki a klasszikus iskolaregényekhez, ami még egy kortárs alkotást beemel az intertextuális mezőbe. Ez pedig a sortársiasság, az iskola terenumában uralkodó összetartozás, Ottlik esetében pedig a barátság metafizikai dimenziója. Tamás Dénes regényét olvasva annak lehetünk tanúi – ahogyan ez már az osztálytalálkozó epizódjából is látható –, hogy a közös tér és múlt, az együttlét, a megaláztatás és a szenvedés nem hoz létre közös sorsokat, a bajtársainkkal kialakított szabályrendszer áthágása nem von maga után következményt vagy éppen igazi barátságokat. Ez a jelenség a kötet mellé illesztheti még Garaczi lemur-sorozatának harmadik darabját, az *Arc és hátraarc* című önleletrajzát. Az összetartozás szemantikájának egyik legjobb ironikus kiforgatása az első, kollégiumban játszódó fejezetben, az *(együtt)* címűben kerül elő. Itt ugyanis Iván önkielégítését láthatjuk, ami az egész szobát alkotó kollektíva előtt zajlik, mintegy lealacsonyító, kifigurázott formája ez a vérszerződésnek. Ez pedig a gyerekeknél azt eredményezi, hogy „úgy indulnak szerteszét a szobában, mint akik tudják, egy életre össze fognak tartozni. Jobban, mint mások. Jobban, mint az egyszerű barátok.” (68.)

Ahogyan a regény megkérdőjelezi az összetartozás eshetőségeit, úgy mond ellent az emlékezés identitást képző processzusának is. *Az élő ház* nem más, mint egyfajta tárlatvezetés, ahogyan a narráció egy mára kiüresedett kollégiumon vezeti végig olvasóját, s ez idő alatt a bentlakás tereit feltölti az ott történt fiatalság jelentőségteljes pillanataival. A szöveg központi tükré, belső metaforája a ház, amely jelentése rétegzetten vonul végig a kötetben. Először egy hasonlatként teteleződik, ugyanis a narrátor egy házbelsőhöz és egy szobához hasonlítja az osztálytalálkozón jelenlévők érzületét: „Mintha mindannyian megérkezni készültek volna. Egy olyan házba, azon belül egy olyan szobába, ami valamikor az övék volt, amiben sokáig együtt éltek, de amit el kellett hagyniuk.” (37.) A ház egyfajta szubjektumképzetet hív elő, ami az élet rendezettségével, az évek keszkeszaságával, a káosszal szemben áll. A házban való bolyongás, a tárgyak érintetlenül hagyása pedig azt a szimbolikus gesztust implikálhatja, hogy az egykori, az ott hagyott én már nem elérhető a felnőtt számára. Erre rímel a regény zárlatában olvasható kijelentés is: „Mert mi

itt maradtunk. Mindnyájan itt fogunk maradni.” (299.) Az is rendkívül beszédes, hogy Kristóf és a szöveg egy hídon bekövetkező eksztatikus élmény hatására indul el az emlékezés tereumába, aminek éppen a két időszak (gyermek-felnőtt) közötti kapcsolatot kellene tükröznie. A szöveg struktúrájában is utal a teleologikusság, az emlékezés koherenciájának és az identitás megképződésének hiányára, a már említett novelafüzérszerű elrendezésével. Ehhez a jelenséghez illeszthető az emlékezés töredezett képszerűsége, amire többször hivatkozik az elbeszélő.

Tamás Dénes első regénye kissé *iskolás* alkotás. Abban az értelemben, hogy bár fölmutat elhajlásokat a műfaji elődöktől, revelatív meglátásokat sem az emlékezési, sem az identitást konstituáló folyamatok mellett nem tud felsorakoztatni. Nyelvi megformáltsága pedig patetikus és olykor irodalmiaskodó, ami szintén nem emel *Az élő ház* esztétikai értékein. ■ ■ ■

■ **Klajkó Dániel** (1997): az SZTE BTK magyar-média szakjának ötödéves hallgatója. Kritikáit eddig az *Élet és Irodalom*, a *Tisztaír*, illetve a *Revizor* közölte.

HAKLIK NORBERT

Buddhista oligarchák és mágikus feministák, avagy provokáció felsőfokon

Nem volna mit csodálkozni azon, ha a Salman Rushdie-val történetek mintájára egyszer csak kihirdetnék Viktor Pelevinre a fatva orosz megfelelőjét (már ha van ilyen). Pelevin ugyanis akkora kéjjel és profizmussal űz gúnyt széles csoportok által megkérdőjelezhetetlen igazságként tekintett témákból, akár egy sztársebszből lett sorozatgyilkos. Ráadásul rendre olyan mozgalmak és mítoszok kerülnek a Pelevin-féle ironiaszike pengéjének útjába, amelyekkel híveik már-már vallásos viszonyt ápol-

Viktor Pelevin: *Titkos pillantások a Fudzsi-hegyre*
Fordította: M. Nagy Miklós.
Helikon, 2019

nak – az *Omon Ré* például a szovjet űrprogramot fordította társadalmi szatírává, márpedig Gagarin űrbéli elsőbbsége a szovjet identitás egyik sarokköve volt, az *iPhuck* „avantgárd-experimentális rendőrségi algoritmikus regénye” pedig a kutyakultuszról, a posztmo-

dern esztétikáról és az extremizmusig fokozott politikai korrektségről is aprólékos élvezettel szedte le a keresztvizet. A *Titkos pillantások a Fudzszi-hegyre* arra a bravúrra is képes, hogy egyszerre nyisson többfrontos íroniatámadást az új orosz oligarchia, a jó dolgukban magukkal mit kezdeni nem tudó újjazdagok lelkiéletpótlék-hajhászása, valamint a feminizmus militáns szexista ideológiává torzított változata ellen.

Pelevin könyvének férfi hőse, Fjodor Szemjonovics éppen olyan, amilyenek (nem csak) az orosz oligarchákat elképzeljük: viagrától és alkoholtól sajgó májjal, kokaintól viszkető orrnyálkahártyával tengeti életét pazar jachtokon, luxusprostituáltak között, mígnem egyszer csak rádöbben, hogy többre vágyik, és befizet a Fudzszi-e nevű start-up szolgáltatására, amely lélekisztító kezeléseket kínál. Fjodor Szemjonovics és néhány oligarchatársa bejelentkezik a lélekemelő kúrára, ám az túl jól sikerül, és a páciensek fékezhetetlen lendülettel indulnak el a megvilágosodás útján, amely azzal a veszéllyel fenyeget, hogy személyiségük előbb-utóbb elkerülhetlenül feloldódik a világmindenségben – Pelevinnél a *nibbánában* –, és akkor ugyan mi lesz roppant vagyonuk tulajdonjogával... Így kármentés gyanánt a Fudzszi-e elindít egy bizarr rehabilitációs kúrát, amelynek célja a megvilágosodás helyett az oligarchák lelkének „elhomályosítása”, karmájuk célirányos lerontása által.

Az oligarcha lelki békéjét biztosítani hivatott kezelésbe a Fudzszi-e szakemberei bevonják egykori iskolatársát, Tányát is, aki még gimnazista korukban, a krumpliszedő tábor fürdőjéből kilépve maradandó lelki traumát okozott Fjodor Szemjonovicsnak. Damianék felbérlik a nőt, hogy újrarájzassák ve-

le az eredeti helyszínen az évtizedekkel korábbi jelenetet, ám ezúttal a Fjodor Szemjonovics számára kedvezőbb kimenetellel. Ez az esemény indítja el Tányát is az önmegvalósítás útján, amelynek következtében hamarosan a militáns feminista csoport, az Új Vadász nők tagjai közé lép, hogy kivegye a maga részét a patriarchális szexizmusra alapuló fallocentrikus világrend lerombolásából.

Ezt a párhuzamosan futó, mindössze néhány ponton – de akkor nagyon hangsúlyosan – összekapcsolódó cselekménypárost használja apropóként Viktor Pelevin arra, hogy ebben a regényben is azt csinálja, amiben a legjobb: módszeresen, kíméletlenül és roppant szórakoztatóan szedje ízekre a túlhajtott ideológiákat, éppen azok zsargonját és logikáját fokozva az abszurditásig. Az oligarchák léleknevelő tréningjeiről szóló fejezetek ragyogóan parodizálják a Coelho-féle álpszichologizáló, álhumanista álirodalmat, hogy aztán – amint a megrendelő igénye úgy diktálja – rögvést az inverzébe fordítsa a klasszikus vallásos rendszerek placebójaként szolgáló – a személyes felelősségvállalást áltudományos fatalizmussal helyettesítő – ezoterikát.

Akárcsak a személyiség harmóniájának elérésére, úgy a lélek elhomályosítására is aprólékos módszereket dolgoz ki a Fudzszi-e szakértői stábjá. Hogy csak egyetlen példát említsünk, az indiai lelkitréning-tábor filippinó nőkből – Pelevin M. Nagy Miklós által magyarított változatában: filippinákban – verbuvált takarító személyzetének tagjai szerződésben vállalják, hogy szexuális szolgáltatást is bármikor készek nyújtani a lélekrontáskúrán részt vevő oligarchák számára, és munka közben hashtag metoo feliratú pólót viselnek, a karmaromboló hatás fokozása végett. Ami pedig a Tányát tagjaik közé fogadó feministákat illeti, vezéralakjuk, Giselle egy elképesztően kisportolt férfi, aki tesztoszteroninjekcióinak köszönhetően három heregolyót növesztett – ezeket, mint a mozgalom új tagja számára aprólékos komolysággal kifejti, tróféakként viseli, mint a nők leigázásának egykori eszközét. Giselle többek között ilyen eszemfuttatásokra képes: „A jövőben a tesztoszteront a nők szolgálatába állítjuk, és teljesen eltűnnek a genderrel kapcsolatos ostoba megkö-

zelítések. Minden nőnek, ha úgy akarja, lehet akár két tojása, akár négy, akár nyolc. Ez teljesen megszokott dologgá válik.” A mozgalom aztán Yoda mester feminista megfelelőit is beveti, hogy tagjait megtanítsa arra, hogyan vessék be sikerrel az Új Vadász nők titkos fegyverét – tehát a „pinakampót” – a patriarchális világrend elnyomó osztálya – azaz a „faszmocskok” ellen. Közben az orosz nagyhatalmi öntudat is megkapja a magát – például abban a jelenetben, amelyikben kiderül, hogyan járul hozzá a páciensek karmaromlásának sikeréhez az, amikor az Egyesült Államok közlésezi az országból kitiltott oligarchák listáját.

A *Titkos pillantások a Fudzszi-hegyre* erőnyeit lajstromba véve elismeréssel kell szólnunk a fordítóról, M. Nagy Miklósról is, és nemcsak azért, mert jóvoltából mindig példás gyorsasággal követi az új Pelevin-regényeket a magyar változat – az e helyütt tárgyalt könyv például 2018-ban látott napvilágot oroszul –, hanem amiatt is, mily remek érzékkel ülteti át nyelvünkre a szerző stílusbravúrait. Márpedig annak, aki Pelevin-fordításra adja a fejét, széles nyelvi regiszterekből kell válogatnia: a *Titkos pillantások a Fudzszi-hegyre* eklektikájában például éppúgy helye van a vaskos vulgaritásnak, mint az ezoterikus tömegkiadványok tudálékoskodó süketduma-nyelvének vagy éppenséggel az üzleti életből kölcsönzött beszédmódnak – például amikor a szerző közlésezi a proof-of-concept dokumentumot, amelyben Damian a karmaromboló program elemeire tesz javaslatot, aprólékosan kitérve a lehetséges technikák költséghatékonyságra, valamint kockázatelemzésére is.

Pelevin tehát ebben a regényében is csúcsra járhatja az általa oly mesteri szinten űzött provokációt – az aktualizáló olvasatot megengedve, mégis általános érvénnyel, egyszerre bölcs és resziszimoz-szagató humorral figurázva ki azt, amikor az egyén az általa vallott ideológiák áldozatává válik. ■ ■ ■

■ **Haklik Norbert** (1976): író, kritikus. Legutóbbi kötete 2017-ben látott napvilágot *Tom Hanks a vizek felett* címmel. *Mona Lisa elrablása* című regénye a Kalligram gondozásában megjelenés előtt áll

AZ EMBER NYELVE A KOZMOSZBAN

A kozmológiai állandó a fizikátörténet egyik legizgalmasabb problémája. Miután Albert Einstein megalkotta az általános relativitáselmélet alapegyenleteit, nem volt elégedett azzal, hogy a matematikai modellje egy dinamikus változó univerzum elképzelését tette lehetővé. Ezért később a modelljébe bevezetett egy új elemet, az úgynevezett kozmológiai állandót, amely már lehetővé tette, hogy az egyenletek egy statikus univerzumot írjanak le. Ezzel szemben viszont C felfedezése kimutatta, hogy az univerzum egyre távolul, ami arra készítette Einsteint, hogy élete legnagyobb tévedésének nevezze a kozmológiai állandót. Napjainkra azonban számos fizikus úgy gondolja, a kozmológiai állandó mégsem biztos, hogy baklövés volt, és talán épp ez lehet a kulcs a sötét energia megértéséhez, amely antigravitációs hatásként közrejátszik az univerzum tágulásában.

Fodor Balázs kötetét olvasva, úgy tűnhet, maga az emberi szubjektum nyelvi megalkotottsága is egy ilyen láthatatlan energia, egyfajta zavar a tér-időben. Ha a világ leírható hideg fizikai és matematikai jellemzőkkel, akkor fölmerül a kérdés, miként írható le a nyelvben megképződő ember, amely folyamatos feszültségben áll a pusztán biológiai emberrel. És ez Fodor Balázs lírájában nem csupán a biológiai determinizmus és a társadalmi konstruktivizmus ellentéte, annál sokkal mélyebb ontológiai és nyelvfilozófiai probléma. A kérdés az, lehet-e verset írni a kozmosz sötétjébe vetett emberről.

A *Kozmológiai állandó* fülszövegében írott ajánlójában Németh Zoltán „poszthumán, antropocén” versekként jellemzi Fodor szövegeit, és ez a leírás kellően problematikus ahhoz, hogy kiindulópontként szolgálhasson a kritikához. Az antropocén fogalma ugyanis itt kiváltképp izgalmas, ha azt nézzük, hogy a poszthumán jelző egyértel-

Fodor Balázs:
Kozmológiai állandó
Fiatal Írók Szövetsége,
Budapest, 2019

művé teszi, a líra világa nem antropocentrikus, tehát nem emberközpontú. Innen indul az a feszültség, amely az egész kötetet behálózza: hogyan lehetséges az irodalomban az emberi nyelv segítségével elképzelni vagy leírni egy nem emberközpontú világot? Fodor lírányelve ezt egy olyan szókészlettel próbálja megoldani, amely a lehető legtávolabb áll bármilyen személyeségtől. Az olyan nyelvi elemek megjelenése a szövegekben, mint az „adaptív hipotermia” (13.), a „30.000 km/s-os sebesség” (19.), az „eseményhorizont” (48.), illetve a tudományos szakszókincs játékba hozása egyaránt azt az alaphelyzetet idézi elő, hogy a szövegben bármilyen módon megképződő szubjektumpozíciók egy, diszkurzív értelemben is, kellően hideg térben foglaljanak helyet.

Ezzel együtt a szövegek feszültsége mégis abból adódik, hogy miképpen lehet ebben a hidegségben elképzelni bármilyen szubjektumot, mégpedig anélkül, hogy ezt a közeget beszipantsa a humanista antropomorfizálás ereje. A szövegek ezt elsősorban a lírai szubjektumok (pontosabban szubjektumtöredékek) kiszolgáltatottságával érik el, azt a szorongató érzést keltve, hogy ezek nem képesek uralni se a nyelvi, se a nyelven kívüli univerzumot. Ennek az állapotnak az alapját már a kötet bevezető verse (*A figyelem pillanatai*, 8.) meghatározza a távolodás-közeledés kettősségével. A fentiekből adódó rezignáltság és magára hagyatottság számos helyen előkerül: „Csónakba szállni, / és félúton elsüllyeszteni azt, / az egyetlen lehetséges

közeledés.” (10.); „Kényszerű beletörődés: / lemérni és kiszámolni / a tehetetlenséget” (19.); „Otthontalanságod fölél / összekapaszkodó fotonok / cénaszálai emelnek sátrat.” (35.).

A kötet szövegei a poszthumanizmus és a posztmodern két alaptapasztalatát kapcsolják össze. Egyfelől reflektálnak arra, hogy az emberi szubjektum kontextuálisan képződik meg, másfelől fölteszik a kérdést, mi van akkor, ha ez a kontextus teljesen nonhumán, pontosabban radikálisan nem emberközpontú. Egyszerűbben szólva, az emberi szubjektumnak, és ezen szubjektum minden tapasztalatának egy olyan világban kellene értelmet tulajdonítani, mely világ nem uralni, befolyásolni, módosítani vagy javítani akarja ezt a szubjektumot – egyszerűen nem törődik vele, mert számára nincsen semmilyen jelentősége.

A versekben ezt illusztrálja az asztronauta rendszeresen visszatérő képe. Az asztronauta (kozmonauta) a tökéletes megtestesítője annak az embernek, aki az űrben teljesen ki van szolgáltatva az embertelen erőknél. Erre a legjobb példa talán a *Csillagharcos* (69.) című vers, amelyben a lírai szubjektum szinte már összeolvad a fizikai erővel: „amíg magába nem omlik, / mint egy kétezer éves agyagedény, / és a mellében tátongó kráterbe zuhan / egyesével a keresett összes fény.” Ezek a vers záró sorai, azonban mind a szöveg, mind a kötet egészének feszültsége jobban látszik, ha összeolvassuk a fentieket a nyitó sorokkal: „Visszatérése-

kor csalódottan / hámozta le magáról a szkafandert, / hogy anyja kimossa, és a szárítóra / akassza éjszakára, a lepedő mellé.” Itt egyetlen szövegben sűrűsödik össze a humán és a nonhumán. A „tátongó kráter” azonban némileg több mint a „csalódottság” pusztá metaforája. Ez a „kráter” ugyanis sokkal inkább egy fekete lyukhoz hasonlítható, amely magába szív minden, megfelelő közelségbe kerülő anyagot és információt. És talán épp itt, a névtelen csillagharcos alakjában ér össze az antropocentrikus világkép és a poszthumanizmus. Abban a pillanatban, amikor világossá válik, az Ember humanista elképzelése az ember önmaga általi megváltásának kudarcából fakadó csalódottság, amely ugyanolyan, mint egy fekete lyuk: egy magába roskadt, egykor fényes csillag, melynek gravitációja olyan erős, hogy semmi nem távozhat belőle.

A fekete lyuk és a féreglyuk egyébként két, egymás mellett elhelyezett szövegben expliciten is megjelenik. A *Belépés* (47.) című vers a korábban említett feszültséget jeleníti meg a világűr üressége és az abban bolyongó emberi szubjektum között: „A végteleben és vissza / felfoghatatlanul / rövid az út.” Itt azonban a vers végére már megjelenik az a probléma, amely szintén áthatja az egész kötetet, nevezetesen, az emberi magány és magárahagyatottság közösségisége: „amit űr-ruhánkban töltünk / a féreglyuk bejáratának / háttal.” A többes szám első személyű szubjektum úgy villantja föl ezt a sajátos közösségiséget, hogy közben „a féreglyuk bejáratának háttal” töltött idő képe ismét izgalmasan állítja szembe egymással a poszthuma-

nizmust és az emberközpontúságot. A szubjektum (mi mind?) a radikális ismeretlennel néz szembe a féreglyuk képében, de közben mégis visszafelé pillant. Az ember a legfélelmetesebb Másság kapujában sem tud elvonatkoztatni önmagától.

Szinte már a *Belépés* párversének számít a *Küszöb* (48.), melynek középponti motívuma egy fekete lyuk eseményhorizontja. A hasonlóság világos: ismét az űrutazó áll szemben a radikális idegenséggel. A magány és a közösségiség problémája itt is fölmerül, azonban másként. A szövegben a fekete lyukba belépő szubjektum ugyanis úgy tűnik el, hogy a távoli tekintet számára, információként, megmarad mint „a jelenlét utolsó képkockája”. A vers középső szakasza igen érzékletesen sűríti magába az itt tárgyalt problémakört: „A küszöb átlépése magányos / feladat, de az átlépővel tarthat / egy, a hátára kapaszkodott / tekintet, amiről nincs tudomása”. A többes szám első személyű versszubjektum helyett itt a küszöböt átlépő és a hátrahagyott űrutazó kettőse alkotja a közösséget. És miközben mindkét szövegben a szótlanság és a sötétség dominál, az „üres szkafander” megmaradt látványa válik magává az emberré. Egy üres információs edény, melyet a hátrahagyott (mi mind?) „tetszés szerint tölthet meg önmagával”.

Ezen a ponton válik izgalmassá a nyelv, és ezen keresztül a humanista emberkép univerzális közösségiségének témája a szövegekben megképződő kozmosz csöndjében és sötétjében. A nyelv kérdéséről az egyik legérzékletesebb szöveghely a *Nem tenni* (72.) című versben olvasható: „A ki nem

mondott szavakhoz fel nem használt / oxigénnek csöndes elmélyülés legyen hála. / A következő evolúciós lépcsőfok talán / a nem cselekvő, békés kőolajjá fejlődés.” A ki nem mondott szavak csöndje itt nem valaminek az elhallgatása. A csönd nem az a sokatmondó csönd, melyet a posztmodern szövegek klasszikusan jól működtetnek. A „békés kőolajjá fejlődés” csöndje az emberi nyelv némasága nemcsak a kozmoszban, de a Föld bolygón is. Ez a pont az antropocén vége, ahol az ember halála nem a szubjektum metafizikai „saját halála”, csupán a csöndes, szótlán elmúlás, az egyesülés a nem antropomorfizálható materiával. Az ember és a kőolaj kapcsolata egyébként máshol is előkerül hasonló megvilágításban: „A test olajmezőin / éjszakánként poloskák / szivattyúzzák felszínre / kétésegek fossziliáit.” (70.)

A fentiek fényében úgy gondolom, Fodor Balázs kötete igen izgalmasan járul hozzá a hazai poszthumanista ihletettségű szépirodalomhoz. A *Kozmológiai állandó* hideg nyelve ugyanis csak annyiban érdelemmentes, amennyiben maga a kozmosz, pontosabban az egész természet az. A versek azonban éppen ezen a hideg nyelven tudják igen erőteljesen föltenni a kérdést: hol van a határa annak a nyelvnek, amelyből megkíséreljük kiszűrni a humanista emberkép pátozát? A kérdés persze meg is fordítható (valójában önmagát fordítja meg): vajon ez a patetikus emberkép nem épp azért jött létre, hogy ne kelljen szembenézni a kozmosz ürességével és az Ember iránti könyörtelen érdektelenségével? Amellett, hogy a kötet egésze tartózkodik az optimista vagy pesszimista állásfoglalástól, végső soron talán mégis fölveti a reményt. Annak reményét, hogy az emberiség újraértelmezheti saját közösségiségét, de nem önnön humanista fényében sűtkérezve, hanem éppen az univerzum sötétjében. Miként az *Ívszakasz* (79.) című vers fogalmaz: „Szokatlan tapasztalás, hogy más is tartózkodik / az állandó ideiglenességben.”

■ ■ ■

■ **Bartha Ádám:** 1989-ben született Budapesten. Irodalmár, az ELTE BTK Esztétika Doktori Programjának doktorandusza.